

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Politické a ekonomické vztahy mezi JAR a Brazílií
po skončení studené války**

Alfred Kramer

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Politické a ekonomické vztahy mezi JAR a Brazílií
po skončení studené války**

Alfred Kramer

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Istanbul, únor 2015

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. nejen za samotné vedení práce, ale také za to, že akceptovala výběr mého specifického téma a umožnila mi vycestovat do Jihoafrické republiky, kde jsem pro svou práci získával materiály.

Také bych rád poděkoval Mvuselelovi Ngcoyovi, Ph.D. z univerzity KwaZulu-Natal v Durbanu, který mi poskytl řadu pro mě důležitých konzultací ohledně pozice Jihoafrické republiky v mezinárodních vztazích.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	6
1. ÚVOD.....	8
2. JIHO-JIŽNÍ SPOLUPRÁCE.....	15
2. 1 Počátky a cíle jiho-jížní spolupráce.....	15
2. 1. 1 Bandungská konference.....	21
2. 1. 2 Technická spolupráce mezi rozvojovými zeměmi.....	22
2. 1. 3 Akční plán z Buenos Aires.....	24
2. 1. 4 Závěrečná zpráva z Nairobi.....	29
2. 1. 5 Strategický plán UNOSSC pro období 2014-2017.....	31
2. 2 Kritika.....	32
3. Brazílie a Jihoafrická republika v mezinárodním systému.....	35
3. 1 Stručná historie vztahů.....	35
3. 2 Brazílie a Jihoafrická republika po skončení studené války.....	37
3. 3 Brazílie a Jihoafrická republika: nové střední mocnosti.....	45
4. IBSA.....	48
4. 1 Vznik a činnost.....	48
4. 2 Struktura.....	53
4. 3 Summity.....	54
5. BRICS.....	58
5. 1 Vznik a činnost.....	58
5. 2 Struktura.....	62
5. 3 Summity.....	64
6. ZÁVĚR.....	76
7. RESUMÉ.....	80
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	82
Internetové zdroje.....	82
Literatura.....	93

SEZNAM ZKRATEK

ANC	AFRICKÝ NÁRODNÍ KONGRES (AFRICAN NATIONAL CONGRESS)
ARF	AFRICKÝ FOND OBNOVY (AFRICAN RENAISSANCE FUND)
BAPA	AKČNÍ PLÁN Z BUENOS AIRES (BUENOS AIRES PLAN OF ACTION)
BRICS	BRAZÍLIE, RUSKO, INDIE, ČÍNA, JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA (BRAZIL, RUSSIA, INDIA, CHINA, SOUTH AFRICA)
ČLR	ČÍNSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA
FDI	PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE (FOREIGN DIRECT INVESTMENT)
HNZ	HNUTÍ NEZÚČASTNĚNÝCH ZEMÍ (NON-ALIGNED MOVEMENT)
IBSA	INDIE, BRAZÍLIE, JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA (INDIA, BRAZIL, SOUTH AFRICA)
MMF	MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND
NPT	SMLOUVA O NEŠÍŘENÍ JADERNÝCH ZBRANÍ (TREATY ON THE NON-PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS)
ODA	OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC (OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE)
OECD	ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ (ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT)
OPEC	ORGANIZACE ZEMÍ VYVÁŽEJÍCÍCH ROPU (ORGANISATION OF THE PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES)
SADC	JIHOAFRICKÉ ROZVOJOVÉ SPOLEČENSTVÍ (SOUTHERN AFRICAN DEVELOPMENT COMMUNITY)
SADPA	JIHOAFRICKÁ AGENTURA PRO ROZVOJ A SPOLUPRÁCI (SOUTH AFRICAN DEVELOPMENT PARTNERSHIP AGENCY)
SSB	SKUPINA SVĚTOVÉ BANKY

TCDC	TECHNICKÁ SPOLUPRÁCE MEZI ROZVOJOVÝMI ZEMĚMI (TECHNICAL COOPERATION AMONG DEVELOPING COUNTRIES)
UNCTAD	KONFERENCE OSN O OBCHODU A ROZVOJI (UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT)
UNDP	ROZVOJOVÝ PROGRAM OSN (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME)
UNOSSC	KANCELÁŘ OSN PRO JIHO-JIŽNÍ SPOLUPRÁCI (UNITED NATIONS OFFICE FOR SOUTH-SOUTH COOPERATION)
ZPCSA	ZÓNA MÍRU A SPOLUPRÁCE JIŽNÍHO ATLANTIKU (ZONE OF PEACE AND COOPERATION IN THE SOUTH ATLANTIC)

1. ÚVOD

Fenoménem několika posledních desetiletí v rámci studií mezinárodních vztahů, mezinárodní politiké ekonomie, a také rozvojových studií je rozmach jiho-jížní spolupráce, která se týká především rozvojových zemí, jež usilují o změnu tohoto statutu, byť někteří badatelé do tohoto modelu řadí i země, které se za rozvojové označit nedají. Jiho-jížní spolupráce jako taková však není novým jevem, lze ji vidět již od konce druhé světové války, ačkoliv její vzestup můžeme datovat především do 60. let, kdy ji můžeme ztotožnit například s Hnutím nezúčastněných zemí či se skupinou G-77. Spolupráce Jih-Jih zahrnuje celou řadu témat. Jedná se nejen o témata politická a ekonomická, ale také environmentální a technická.

Když se v 70. letech (ačkoliv vznikla téměř dvě desetiletí předtím) začaly objevovat detailní akademické články o jiho-jížní spolupráci, mluvílo se o spolupráci slabých zemí,¹ což dokazují někteří autoři, jak je například uvedeno v (Rosenbaum – Tyler 1975: 245), jedná se o „interakce mezi aktéry, jež reprezentují ekonomicky nevykonné a mocensky slabé státy“. Tato definice tak naráží na dělení mezi vyspělé a rozvojové země. Na vzniku kooperace Jih-Jih se ostatně vyspělé země samy podílely v nemalé míře, spolupráce zemí Jihu je konečně do velké míry protikladem k tradičnímu modelu Sever-Jih.

Za rozvojem jiho-jížní spolupráce lze vidět několik faktorů, jako je posilování regionální integrace daných států, investic do infrastruktury či liberalizace obchodu obecně. Právě obchod je oblastí, která se v rámci jiho-jížní spolupráce rozvíjela a stále rozvíjí. Za další charakteristiky jiho-jížní spolupráce lze označit snahy o dosažení většího stupně participace v rámci mezinárodních (ekonomických) aktivit, rozpoznávání a následné řešení různých druhů problémů, ale také snahy o zvyšování a zlepšování vzájemné komunikace. Mezi samotnými zeměmi Jihu však existují velké rozdíly, mnohdy nelze tu či onu zemi jednoznačně zařadit do skupiny rozvojových zemí.

Ovšem ztotožňovat jiho-jížní spolupráci pouze s ekonomickými vazbami by

¹ Slabé státy se vyznačují neschopností (nebo sníženou schopností) distribuovat pozitivní politické veřejné statky svým občanům, přičemž tím nejdůležitějším je lidská bezpečnost (Rotberg 2003: 3–4). V těchto státech je patrné napětí, které může být etnické, náboženské, jazykové či jiné (Rotberg 2003: 4).

bylo poněkud zavádějící. Dnes se daleko více hovoří o výměně znalostí, vědomostí a technického know-how. Samotná spolupráce Jih-Jih může mít mnoho forem. Může se jednat pouze o bilaterální spolupráci, ale také může zahrnovat celý region či země geograficky nekoherentní, byť se pravděpodobně při použití termínu „jihojižní spolupráce“ nejčastěji vybaví celá Jižní Amerika, Afrika a části Asie.

Brazílie a Jihoafrická republika, dva regionální hegemoni² zastupující odlišné kontinenty, jsou s modelem jiho-jižní spolupráce velice často konfrontováni. Ani jeden z těchto států však rozhodně nelze považovat za ekonomicky nevykonný či mocensky slabý a to nejen v současné době, ale také v minulosti, byť se oba potýkaly s mnoha problémy. Zmíněné státy spolupracují v rámci uskupení BRICS společně s Ruskem, Indií a Čínou. BRIC, akronym užitý počátkem nového století v jedné z prognóz ohledně dalšího směřování globální ekonomiky pro ještě neexistující uskupení několika zemí, se v roce 2006 stává realitou. O pět let později se k uskupení připojuje Jihoafrická republika a vzniká tak akronym BRICS. Uskupení BRICS v posledních letech zaznamenalo signifikantní ekonomický rozvoj a pomalu se stává hlavním motorem globálního ekonomického růstu. Ekonomické interakce zemí BRICS se odehrávají primárně s vyspělými státy, mezi sebou pak spolupracují rovněž v ekonomické oblasti, ale také v politické a rozvojové oblasti. Brazílie a Jihoafrická republika spolupracují rovněž v rámci trilaterální organizace IBSA, kde participuje rovněž Indie. IBSA, založená v roce 2003, vyjadřuje nejenom zájmy uskupení jako celku, ale také zájmy individuální, zájmy jednotlivých členských zemí. Podobně jako v rámci BRICS se zde konají summity, kde jsou diskutovány aktuální problémy, které členské státy musí řešit a také další vývoj vzájemné spolupráce.

Je velice pravděpodobné, že uskupení BRICS a IBSA budou v následujících desetiletích získávat na důležitosti. Populace vyspělých států stárne, v případě mnoha vyspělých států se nedá hovořit o ekonomickém růstu, tyto státy se potýkají s imigračními problémy či dokonce s krizí národní identity. Na místa těchto států se

2 K vzestupu Jihoafrické republiky jakožto regionálního hegemona přispělo několik faktorů, mezi něž patřily pověstné jihoafrické doly či ekonomická závislost ostatních zemí regionu na jejím vlastním rozvoji. Rovněž brazilská hegemonie je spjata s ekonomickou výkonností. Brazílie představuje téměř polovinu HDP regionu (De Lima – Hirst 2006: 38). Tato ekonomická výkonnost obou zemí je v ostrém kontrastu s jejich sociálními podmínkami.

derou země, které byly v minulosti kolonizovány či stály mimo tradiční blok států Západu. Nastupující ekonomiky kladou daleko větší důraz na pragmatickou spolupráci, čímž se dostáváme k rozporu mezi dvěma uskupeními jiho-jihní spolupráce, IBSA a BRICS. Zatímco IBSA sdružuje tři demokracie, BRICS zahrnuje i Ruskou federaci a Čínskou lidovou republiku, tedy státy, které si s demokracií příliš nezdají.

Vznik BRICS a IBSA by ihned po skončení studené války pravděpodobně nebyl možný kvůli tehdejší struktuře mezinárodního systému. Jeho bipolární struktura, která existovala po téměř 50 let, se změnila přes unipolární, která trvala jen krátce, až na multipolární strukturu.³ Americká pozice v rámci mezinárodního systému počátku 90. let byla velice silná, přirozeným cílem USA bylo uchovat si tuto pozici co nejdéle.⁴ Několik let po rozpadu Sovětského svazu tak zůstal mezinárodní systém unipolární s dominantními USA, které vycházely především z vojensko-politického hlediska.⁵ Ještě lépe jeho strukturu během 90. let vystihuje S. Huntington, který užívá pojem uni-multipolární systém⁶ (Flemes 2008: 2). Uni-multipolární systém odkazuje na probíhající změny v mezinárodním systému, přičemž jej nelze, jak vyplývá ze samotného názvu definovat jako unipolární, ale ani jako multipolární. Unipolární systém je takový, ve kterém se jeden stát chová unilaterálně a nespolupracuje (nebo téměř nespolupracuje) s jinými státy při řešení hlavních mezinárodních problémů (Huntington 1998: nestránkováno). Multipolární systém pak odkazuje na nezbytnou spolupráci států při řešení mezinárodních problémů, přičemž zde neexistuje stát, který by byl schopen zabránit spolupráci takovéto koalice (Huntington 1998: nestránkováno). V uni-multipolárním systému musí být při řešení mezinárodních problémů angažována supervelmoc stejně tak

3 Mnozí autoři však unipolární strukturu mezinárodního systému považují stále za aktuální.

4 Nelze však tvrdit, že by nastupující ekonomiky měly na americkou ekonomiku pouze negativní vliv. Zatímco vysoce specializovaní pracovníci profitují z více pracovních míst a lepších platů, pracovníci s nižší kvalifikací naopak ztrácejí.

5 Podle některých badatelů je však mezinárodní systém unipolární doposud.

6 Globální mocenská struktura uni-multipolárního systému stojí podle S. Huntingtona na čtyřech základních bodech (či úrovních). Na vrcholku stojí USA, které dominují v ekonomické, vojenské, diplomatické, ideologické, technologické či kulturní oblasti (Huntington 1998: nestránkováno). Na druhé úrovni následují hlavní regionální mocnosti. Ty jsou sice také důležité v mnoha oblastech, ale jejich kapacity jsou již omezené, nedosahují globálních rozměrů. Mezi těmito státy existují podstatné rozdíly, výjimku mj. představuje Brazílie v rámci Latinské Ameriky (Huntington 1998: nestránkováno). Na třetí úrovni jsou druhotné regionální mocnosti, jejichž vliv je nižší než u hlavních regionálních mocností a často jsou s nimi ve sporu (Huntington 1998: nestránkováno). Poslední skupinu pak tvoří země, kdy některé z nich mohou být důležité, ale leží mimo vymezenou strukturu.

jako ostatní důležití aktéři, tato supervelmoc je také schopna zabránit akci jiných důležitých aktérů (Huntington 1998: nestránkováno). V uni-multipolárním světě je klíčový vztah mezi supervelmocí a regionálními mocnostmi, neboť ani jedna ze stran není s touto strukturou spokojena (Huntington 1998: nestránkováno). Snahou supervelmoci, tedy USA, je zajištění jeho současného statutu, ale naopak snahou velmocí je posunout jej více multipolárním směrem, uni-multipolarita je předstupněm multipolarity (Flemes 2008: 2). Uni-multipolární systém může být tak stabilní, jak to napětí mezi oběma stranami dovolí (Huntington 1998: nestránkováno). Tato myšlenka byla podporována autory, jako jsou B. Buzan či O. Waeber (Spies 2010: 9).

Ačkoliv by v mezinárodním systému 90. let bylo z ekonomického hlediska pravděpodobně místo pro uskupení IBSA a BRICS, například BRICS mělo během 90. let pouze zhruba 10% podíl na světovém HDP a tudíž nemělo odkud svou legitimitu odvozovat. O nastupujících ekonomikách nemůže v tomto období být vůbec řeč.⁷

Brazílie a Jihoafrická republika zaznamenaly během 20. století celou řadu důležitých událostí na vnitropolitické scéně, které pak ovlivnily jejich chování v mezinárodních vztazích. Jihoafrická republika byla po téměř celou dobu éry apartheidu⁸ v izolaci, ačkoliv byla krátce podporována Západem. Když byla podpora Západu ukončena, ubírala se svou vlastní cestou, do žádných aliancí se na poli mezinárodní politiky nehrnula. Naopak Brazílie měla po téměř celé 20. století absolutně odlišné cíle. Potřebovala, aby s ní bylo nakládáno úměrně její velikosti, což je velký rozdíl oproti Jihoafrické republice, jejíž role v rámci kontinentu byla a částečně stále je nezpochybnitelná. Brazílie se nachází v těsné blízkosti Argentiny, která byla jejím tradičním (regionálním) rivalem.

Co vlastně velice často užívaný pojem „emerging powers“ či „emerging markets“ znamená? Do češtiny by se dal přeložit jako nastupující ekonomiky (případně nastupující země či trhy). Jedná se o země, jejichž ekonomická síla byla

7 Jedinou výjimku z uskupení BRICS zde možná představovala pouze Čína, byť tehdy se ještě o ní nehovořilo jako o nastupující ekonomice, naopak Rusko v tomto období ekonomicky stagnovalo.

8 Výraz „apartheid“ znamená v afrikánštině doslova „stát, který je rozdělen“. Apartheid byl oficiální politikou v Jihoafrické republice mezi lety 1948 až 1994, ačkoliv neoficiálně fungoval již předtím. Podstatou bylo, že barevná a černošská populace nesměla užívat některé veřejné statky, které byly určeny pouze bělošskému obyvatelstvu. Tyto skupiny obyvatelstva nedisponovaly volebním právem.

v nedaleké minulosti naprosto zanedbatelná, za relativně krátkou dobu se však mohutně zvětšila.⁹ Disponují stále větším a větším podílem světovém HDP, obchodu či výrobě. Růst ekonomické síly těchto zemí se následně projevuje i do dalších oblastí, například do rozvojové spolupráce, v této souvislosti se pak hovoří o nových donorech. Vše souvisí s procesem změn v rámci světového obchodu, obecně lze říct, že za posledních 20 let Severní Amerika a Evropa upadá ve prospěch Asie a v menší míře také ve prospěch Afriky a Latinské Ameriky. Nastupující ekonomiky se pokusí změnit stávající systém pouze za předpokladu, že potenciální výhody předčí očekávané ztráty. Výše uvedené skutečnosti však pouze ukazují onu stinnou stránku, neboť tyto země se potýkají s mnoha vnitřními problémy, příkladem může být Giniho koeficient,¹⁰ který je zvláště v případě Jihoafrické republiky a Brazílie hodně vysoký.¹¹ Kromě toho jsou střední vrstvy zvláště náchylné k ekonomickým výkyvům.

Cílem práce je analyzovat brazilsko-jihoafriké vztahy po skončení studené války po současnost v kontextu výše naznačené jiho-jihní spolupráce. Cílem není poskytnutí analýzy pouze bilaterálních vztahů mezi oběma zeměmi, ale rovněž analýzy jejich spolupráce v rámci uskupení IBSA a BRICS. Jiho-jihní spolupráce představuje teoretickou část práce, kde je definována několika strategickými dokumenty OSN, neboť „univerzální“ definice tohoto konceptu neexistuje. Druhá část práce se věnuje samotným vztahům, přičemž důraz je kladen především na politické (zahrnující také např. bezpečnostní vztahy či technickou spolupráci) a ekonomické vztahy mezi oběma státy a také na jejich pozici v mezinárodním systému po rozpadu bipolární struktury mezinárodního systému. Ačkoliv se velká část práce bude pohybovat v období po skončení studené války po současnost, tedy v období dlouhém přibližně 25 let, pro vysvětlení některých událostí bude potřeba zajít hlouběji do historie. V práci bude ověřena teze, která zní: „spolupráce mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou po konci studené války nabírala během 90. let

9 Brazílie zaznamenala mezi lety 1990 až 1994 1,4% růst HDP, Jihoafrická republika pak pouze 0,2% růst. Mezi lety 1995 až 1999 pak Brazílie zaznamenala 2,0% růst HDP, Jihoafrická republika 2,6% růst. Mezi lety 2000 až 2007 Brazílie zaznamenala 3,5% růst, Jihoafrická republika 4,2% růst (Duman – Heise 2010: 18).

10 Čím více je Giniho koeficient nižší, tím jsou v dané zemi vyrovnanější příjmy. Naopak, čím více roste, tím více je v dané zemi nerovnoměrněji distribuováno bohatství. Udává se na stupnici od 0 do 1.

11 Situace je horší v Jihoafrické republice, kde je jeho hodnota okolo 0,6, v Brazílii pak okolo 0,5.

na intenzitě, což souviselo s jejich reintegrací do mezinárodních vztahů a důrazem kladeným na jiho-jihní dimenzi v rámci jejich zahraničních politik, což může dokládat spolupráce mezi oběma státy v uskupeních IBSA a BRICS“.

První kapitola bude věnována jiho-jihní spolupráci. V rámci této „teoretické kapitoly“ bude uveden vznik a vývoj tohoto konceptu, přičemž kapitola začne u Bandungské konference a bude postupovat přes technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, Akční plán z Buenos Aires, Závěrečnou zprávu z Nairobi až ke Strategickému plánu UNOSSC pro období 2014-2017. Konec kapitoly bude zaměřen na stručnou kritiku tohoto konceptu. Následující kapitola se bude zabývat Brazílií a Jihoafrickou republikou v mezinárodním systému. Kapitola začne krátkým historickým přehledem jejich vztahů, poté přejde k jejich pozici v mezinárodním systému po konci studené války a nakonec se bude věnovat oběma státům jakožto novým středním mocnostem. Následně bude pozornost věnována uskupením IBSA a BRICS, kdy bude poukázáno na jejich vznik, vývoj (v rámci summitů) a strukturu.

Většina interakcí mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou se odehrává na státní a subsystémové rovině (IBSA a BRICS), avšak část komunikace probíhá také na úrovni individuí. Státní rovina odkazuje k pojmu stát, což je jednotka, která disponuje přesně vymezeným teritoriem, stabilní populací a vládou (Sørensen 2005: 29). Přesněji se jedná také o vnější a vnitřní suverenitu, fungující instituce, de iure i de facto uznání státu a o rovnost v mezinárodních vztazích (Waisová 2009: 87). „Jurisdikce tak vytváří vnitrostátní a mezinárodní prostor“ (Sørensen 2005: 29). Subsystémová rovina pak odkazuje na pojem subsystém, což je rovněž jednotka, která je charakteristická svým geografickým omezením, přítomností nejméně dvou aktérů a politickými interakcemi mezi nimi (Haas 1970: 101). Problematika analytických rovin se ve výzkumu mezinárodních vztahů objevila díky snahám behavioralistů o profesionalizaci oboru v 50. letech 20. století (Buzan 1995: 106). Byl to K. Waltz, kdo ve svém díle *Člověk, stát a válka* (1959) ukázal přínos analytických rovin, prosazující zejména systémovou rovinu (Buzan 1995: 108). M. Kaplan ve svém díle *Systém a proces v mezinárodní politice* (1957) problematiku analytických rovin rozvinul, avšak upřednostňoval úroveň jednotek

(státní rovinu) (Buzan 1995: 108–109). Samotný pojem „rovina“ je de facto synonymem k pojmu hladina, jedná se o jakési „sféry, kde lze nacházet výsledky a zdroje vysvětlení současně“ (Buzan 1995: 112). Roviny lze však také chápat jako „odlišné druhy či zdroje vysvětlení pozorovatelných jevů, přičemž za rovinu je možno považovat vše, co lze etablovat jako samostatný zdroj výkladu“ (Buzan 1995: 113). Pro účely této práce jsou nejdůležitější státní a subsystémová rovina.

V práci bude užíváno především kvalitativního přístupu, který se vyznačuje hloubkovým zkoumáním dané problematiky. Primárními zdroji budou odborné články (ke kterým bude přistupováno z databází jako je EBSCO či JSTOR) a odborné publikace. Mezi sekundární zdroje patří články ze zpravodajských serverů (především zahraničních, v menší míře i domácích) a rovněž názory zainteresovaných odborníků. Pro práci jsou rovněž důležité internetové stránky sledovaných mezinárodních fór (BRICS, IBSA). V českém akademickém prostředí je možné narazit na nedostatek potřebných zdrojů, avšak zahraničních zdrojů je poměrně dostatečné množství, nicméně pouze o uskupeních BRICS a IBSA. Samotným brazilsko-jihoafrickým vztahům se věnuje velice málo publikací, navíc jsou zpravidla neaktuální.

2. JIHO-JIŽNÍ SPOLUPRÁCE

2.1 Počátky a cíle jiho-jižní spolupráce

Vymezení jiho-jižní spolupráce je mnohem obtížnější, než se na první pohled může zdát. Co jsou definiční znaky této spolupráce? Které státy sem můžeme zařadit? Již samotné označení „jiho-jižní spolupráce“ je poněkud zavádějící. Jiho-jižní spolupráce by měla být opakem k severo-jižní spolupráci, tedy kooperaci mezi „bohatými státy Severu a chudými státy Jihu“. Avšak do jiho-jižní spolupráce zasahují i státy Severu, neboť státům Jihu poskytují podporu v rámci jejich rozvojového úsilí. Konečný cíl nikdy nebyl v žádném prohlášení deklarován, ale obecně je možné tvrdit, že země Jihu by se měly dostat na úroveň států Severu. Ostatně, právě státy Severu se na současném postavení zemí Jihu podílely nejvíce, neboť je v minulosti kolonizovaly a následně jim v naprosté většině případů sloužily jako dodavatelé surovin. Proto se v rámci jejich rozvoje tolik angažují, jsou si vědomy toho, že za jejich současné postavení v rámci mezinárodních vztahů, za výkonnost jejich ekonomik a za další faktory jednoduše dluží. Otázkou je, pokud by tyto země nebyly kolonizovány, jak by se se zbytkem světa vypořádaly.

Státy Jihu mají mnoho společného, přičemž asi tím nejdůležitějším znakem je historie, od které se odvíjí vše ostatní. Většina z nich zažila proces kolonizace a následné dekolonizace,¹² proto se nyní musejí potýkat s mnoha problémy, avšak najdou se také výjimky.¹³ Na tomto znaku se shoduje většina autorů, kteří se snaží rozvojové země definovat. Jedná se o země s nízkými až středními příjmy a s nízkou mírou industrializace (Wanjiru 2009: 1). Jejich ekonomiky sdílejí některé strukturální charakteristiky (Carlsson 1982: 29). Také jsou zpravidla hodně zadlužené, přičemž dluh bývá v cizí měně (Mishkin 1996: 36). Jejich ekonomika se zpravidla orientuje na zemědělství (Tauber 1966: 50). Může se také orientovat na těžbu surovin, ty jsou pak ale ve velké většině případů exportovány ze země bez jakéhokoliv dalšího zpracování (Tauber 1966: 51). Dalším kritériem je národní

12 V některých případech se mluví také o neo-kolonizaci, příkladem mohou být některé snahy ČLR vůči „partnerským“ africkým zemím. Některých zemí se však kolonizace téměř nedotkla. Příkladem může být Etiopie.

13 Příkladem může být demokratická Botswana, která je do velké míry závislá na exportu jedné suroviny, kterou jsou diamanty. Botswana však z jejího exportu dokázala benefitovat, země dlouhodobě vykazuje ekonomický růst.

důchod. Rozvojové země mají velice nízký národní důchod připadající na osobu, což poukazuje na jejich chudobu (Tauber 1966: 51). Stále platí, že ekonomickou výkonnost rozvojových zemí nelze generalizovat, neboť se nacházejí na odlišných stupních rozvoje a ty lze posuzovat jak podle kvantitativních, tak také podle kvalitativních faktorů (Tauber 1966: 52–53).

Existuje mnoho druhů jiho-jihní spolupráce. Pokud by se měla vymezit tím nejjednodušším způsobem, na prvním místě by bylo nutné zmínit, že není založena na dobročinnosti a silových vztazích (Bilal 2012: 17). Naopak, je založena na principech rovnosti, solidarity, respektu k národní nezávislosti a vlastnictví či vzájemných výhodách, principu neangažovanosti v domácí politice, velká pozornost se také ubírá k výměně a sdílení zkušeností (Bilal 2012: 17). Jiho-jihní spolupráce se nezabývá pojmy, jako je dobré vládnutí, ekonomická politika či reformní proces.

Na jiho-jihní spolupráci lze nahlížet jako na alternativu k tradičnímu (a dominantnímu) severo-jihnímu modelu rozvojové spolupráce¹⁴ (Bilal 2012: 13). Jiho-jihní vztahy se od „klasických“ vztahů Sever-Jih liší také svou kvalitou (Carlsson 1982: 28). Jedním z typických znaků jiho-jihních vztahů je nerovnost v ekonomické síle Jihu (Bilal 2012: 12). Na jiho-jihní vztahy by však bylo možno nahlížet jako na politickou strategii, která vede ke spolupráci a partnerství (Bilal 2012: 13). Rozvojové země sdílejí mnoho společných problémů, solidarita a vzájemný užitek ze spolupráce jsou základními kameny jihní spolupráce (Bilal 2012: 13). Velice důležitým prvkem jiho-jihní spolupráce je socializace (Soule-Kohndou 2013: 14). Socializace v tomto případě znamená, že se zúčastněné země, které sdílejí jisté podobné sociální výzvy, od sebe učí různými sociálními programům a politikám tak, aby byly schopny lépe čelit těmto výzvám (Soule-Kohndou 2013: 14). V tomto procesu hrají velkou roli pracovní skupiny, které mezi sebou sdílejí vědomosti (Soule-Kohndou 2013: 14). Brazílie a Jihoafrická republika (a také Indie) čelí podobným sociálním výzvám, proto je zde výměna informací a zkušeností v rámci boje proti chudobě, hladu a nemocem důležitým prvkem v sociálně-ekonomickém vývoji (Soule-Kohndou 2013: 14).

Obecně lze jiho-jihní spolupráci rozdělit na projektovou spolupráci,

14 Oficiální rozvojová pomoc (ODA) není součástí jiho-jihní spolupráce.

programovou spoluprací, technickou spoluprací, odpouštění dluhů, humanitární asistenci a na příspěvky multilaterálním institucím. Projektová spolupráce zahrnuje financování specifických aktivit, přičemž primárně se jedná o vylepšování infrastruktury a fyzického kapitálu země, která z jiho-jihní spolupráce čerpá (United Nations 2009: 9). Podpora může být poskytována ve formě grantů či půjček (United Nations 2009: 9). Programová spolupráce se týká plánování finančního rozpočtu, což zahrnuje konkrétní financování dovozu a komodit (United Nations 2009: 9). Technická spolupráce zahrnuje poskytnutí know-how, ať již se jedná o formu výzkumu, vzdělávání, sdílení zkušeností a znalostí, odborníků (poradci, učitelé, konzultanti) (United Nations 2009: 9). Debaty o tom, zdali je odpouštění dluhů součástí rozvojové spolupráce, se vedou již mnoho let (United Nations 2009: 10). Celá řada jižních multilaterálních organizací a států Jihu na odpouštění dluhů přistoupilo, tyto iniciativy se rozvíjí zejména v posledních letech (United Nations 2009: 9). Země Jihu si mezi sebou poskytují také humanitární pomoc, ale tento druh nepatří mezi hlavní charakteristiky jiho-jihní spolupráce. Příspěvky multilaterálním organizacím jsou rovněž součástí jiho-jihní spolupráce. Multilaterální instituce a regionální rozvojové banky užívají svých fondů k rozvoji spolupráce mezi rozvojovými zeměmi (United Nations 2009: 11).

Ještě před tím, než se samotná OSN začala zajímat o jiho-jihní spoluprací, vzniklo Hnutí nezúčastněných zemí¹⁵ (1961) a také skupina G-77 (1964). Rozvojové země si začaly uvědomovat, že je pro ně mnohem výhodnější jednat jako celek, než jako spojenci některé ze supervelmocí (De Sá e Silva 2010: 3). Postupem času si rovněž začaly uvědomovat, že mainstreamový model severo-jihní rozvojové spolupráce je pro ně nevyhovující. Tyto země se začaly označovat jako „Jih“ a tím se vymezovaly proti „Severu“ (Soule-Kohndou 2013: 3). Hnutí nezúčastněných zemí bylo vytvořeno na první konferenci v Bělehradě v roce 1961, které se zúčastnilo 25 zemí¹⁶ (Government of India 2012: nestránkováno). HNZ stálo na absolutně odlišných premisách než východní¹⁷ či západní blok. Tyto země

15 Původním záměrem bylo vytvořit alternativní světový pořádek k tomu západnímu, jemuž dominovala OSN, alespoň z indonéského pohledu (Alden – Vieira 2005: 1081).

16 Brazílie ani Jihoafrická republika se konference nezúčastnily. Jihoafrická republika se připojila až v roce 1994 v rámci své reintegrace do mezinárodních vztahů, Brazílie pak patří mezi pozorovatelské státy.

17 Zakládajícím státem byla také Jugoslávie, která byla sice „oficiálně“ součástí východního bloku, ale své důvody pro participaci.

nespojovala vojenská síla, politická či ekonomická solidarita, ale odpor proti vlivu velmocí, které ohrožovaly jejich politickou nezávislost (IRIB World Service 2012: nestránkováno). Hnutí nikdy nemělo příliš hierarchickou strukturu, což umožňovalo všem zemím participovat v rámci procesu tvorby politiky (IRIB World Service 2012: nestránkováno). Není pouhou náhodou, že se uskupení označuje jako hnutí a nikoliv jako organizace. Pokud by se z hnutí stala organizace, musela by se potýkat s mnoha byrokratickými překážkami. HNZ se utvářelo v době kolapsu koloniálního systému a osvobozeneckých hnutí na pozadí studené války. Jeho hlavním, obecným cílem nebylo nechat se pouze utvářet a neparticipovat na poli mezinárodní politiky, ale formulovat své vlastní pozice, které by reflektovaly zájmy členských států (Government of India 2012: nestránkováno).

Hnutí nezúčastněných zemí sdílí mnoho charakteristik jiho-jihní spolupráce, neboť se orientovalo na podporu sebeurčení, státní nezávislost, suverenitu a teritoriální integritu, boj proti apartheidu, boj proti imperialismu, kolonialismu (neokolonialismu) a rasismu, zahraničním okupacím, odzbrojení, dále v boji proti intervencím do vnitřních záležitostí, mírovou koexistenci mezi všemi státy, demokratizaci mezinárodních vztahů, socioekonomický rozvoj či na restrukturalizaci mezinárodního ekonomického systému (Government of India 2012: nestránkováno). Během 70. a 80. let 20. století hrálo důležitou roli v rámci boje za vytvoření nového mezinárodního ekonomického pořádku (Government of India 2012: nestránkováno).

Vznik skupiny G-77 se datuje do 60. let, kdy rovněž vzniklo HNZ, jakožto důsledek transformace OSN, který vyústil v potřebu nové mezinárodní obchodní organizace, přičemž skupina se skládala z převážně nově nezávislých a geograficky blízkých států (Geldart – Lyon 1980: 81–87). Skupina G-77 byla prvně asociována s UNCTAD na půdě OSN, kde participovaly latinsko-americké, africké a asijské země společně s Jugoslávií (Geldart – Lyon 1980: 80). Z retrospektivního pohledu to byly právě latinsko-americká a jugoslávská iniciativa, které vedly k vytvoření skupiny G-77. První manifest skupiny byl vydán v roce 1963 ve Valném shromáždění OSN, jež nesl název „Společná deklarace rozvojových zemí“¹⁸

18 *Joint Declaration of the Developing Countries.*

a vyjadřoval potřebu nové „mezinárodní dělby práce“ jakožto prostředku ke zvýšení a posílení ekonomické nezávislosti rozvojových zemí (Geldart – Lyon 1980: 85). G-77 disponovala jistým vlivem v rámci mezinárodní ekonomické diplomacie, oproti HNZ se odlišuje právě v ekonomické oblasti, ve druhé polovině 60. let byla také mnohem výkonnější, neboť HNZ se nedokázalo sjednotit a mluvit jednotně (Geldart – Lyon 1980: 79–89). O životnosti skupiny se debatuje již od samého založení. Jihoafrická republika se ujme vedení skupiny pro rok 2015, kdy deklaruje, že „jihojižní spolupráce je klíčem pro mezinárodní spolupráci a partnerství pro rozvoj“ (Voice of America 2015: nestránkováno).

Užívání pojmu jiho-jížní spolupráce prošlo v posledních desetiletích rovněž svým vývojem. Dnes se již pojem nepoužívá pouze pro technickou spolupráci, ale také pro širokou řadu ekonomických či politických vztahů mezi rozvojovými zeměmi (Vazquez 2014: 4). Rozvojové státy již nespolečně „klasickou formou“ stát-stát a pouze skrze vládou řízené iniciativy (Vazquez 2014: 4). V rámci zemí Jihu existují velké rozdíly. Zemím Jihu dominují nastupující ekonomiky, podle týdeníku *The Economist* nejvíce růstu v roce 2014 zaznamenala Asie (5,7 % bez Japonska), subsaharská Afrika (5,2 %), severní Afrika a Blízký východ (4,0 %), a konečně Latinská Amerika (3,3 %) (*The Economist* 2014: nestránkováno). Jmenovitě sem lze pro období 2012-2017 zařadit Indii, Brazílii, ČLR, Jihoafrickou republiku, Rusko, Indonésii, Turecko, Mexiko, Thajsko, Nigérii, Egypt a Saúdskou Arábii (Berger 2013: nestránkováno). Podle jiné prognózy pak Indii, Indonésii, Malajsii, Mexiko, Kolumbii, Keňu či Polsko (*Fortune* 2015: nestránkováno). Obecně však platí, že nejsilnější je Asie následovaná Latinskou Amerikou, na konci žebříčku pak zůstává Afrika (Bilal 2012: 8). Podíl Asie na světovém HDP stále roste, od přibližně 10 % v roce 1990, přibližně 25 % v roce 2011 na očekávaných 30 % koncem druhé dekády 21. století (Bilal 2012: 8). Podíl zemí Latinské Ameriky na světovém HDP se za posledních 25 let příliš nezměnil, stále představuje okolo 10 % (Bilal 2012: 8). V současné době je podíl zemí subsaharské Afriky na světovém HDP přibližně 2,5 %, což za první desetiletí 21. století představuje více než 20% nárůst (Bilal 2012: 8).

Ekonomická síla rozvojových zemí se neustále zvyšuje, což souvisí také

s jejich významem na mezinárodní scéně. V letech 1990 představovaly 30 % světového HDP, nyní se jedná již o polovinu světového HDP a v roce 2017 se očekává, že budou tvořit 54 % světového HDP (Bilal 2012: 2). Jiho-jihní spolupráce je poháněna dvojitou silou. Na jedné straně je to potřeba učit se, na straně druhé se jedná o potřebu sdílet (Bilal 2012: 2). Mnohé studie prokázaly, že pokud se budou země Jihu více integrovat, mohou počítat s mnoha benefity (Bilal 2012: 4). Důležité je, jaké bude zaměření těchto dohod, jaká bude jejich hloubka a jak efektivně budou implementovány (Bilal 2012: 4).

Dalším důležitým indikátorem vzrůstajícího významu zemí Jihu je fakt, že jsou významnou destinací přímých zahraničních investic (*Foreign Direct Investment*, FDI) (Bilal 2012: 6). Na druhou stranu, je zde stále málo bilaterálních investičních dohod mezi rozvojovými zeměmi, mnohem častěji mezi sebou podepisují obchodní dohody, což ale není tolik překvapující, vezmeme-li v úvahu jejich angažovanost v regionálních integračních procesech zabývajících se obchodními preferencemi (Bilal 2012: 6). Paradoxně, investiční režimy nebyly prioritou pro mnoho chudých zemí, avšak v nejbližší době se očekává, že se tato situace změní, bilaterální investiční smlouvy by se měly stát prominentním nástrojem jiho-jihní spolupráce (Bilal 2012: 6). Slovy Sana Bilala, ačkoliv ohledně zvyšující se důležitosti jiho-jihní spolupráce a zemí Jihu obecně panuje velký optimismus, nelze přehlížet vážné problémy s chudobou, kterým tyto země musí čelit (Bilal 2012: 9). Zajímavé je, jak se nastupující ekonomiky vyrovnaly s globální ekonomickou krizí v roce 2008. Po tomto období rozvojové země začaly do jiných rozvojových zemí exportovat více, než do vyspělých zemí (Soule-Kohndou 2013: 4). Předchozí globální ekonomické krize zasáhly nastupující ekonomiky daleko více než vyspělé země, nicméně globální ekonomická krize z let 2008 až 2009 měla na nastupující ekonomiky téměř stejný účinek jako na vyspělé země (Didier – Hevia – Schmukler 2011: nestránkováno). Brazílie čelila poslední velké krizi počátkem 90. let, avšak jako důsledek domácího plánu na snížení hyperinflace (Duman – Heise 2010: 16). V roce 1998 rapidně spadla hodnota její měny jakožto důsledek finanční krize v Rusku a v Asii (Duman – Heise 2010: 16).

2. 1. 1 Bandungská konference

Bandungská konference se dá považovat za prvopočátek jiho-jihní spolupráce. V roce 1955 některé africké a asijské státy na setkání v Bandungu souhlasily s rozvojem ekonomické a kulturní spolupráce a následně zformovaly afro-asijskou skupinu při OSN (Khamatshin nedatováno: 1). Konference se zúčastnilo 29 afrických a asijských zemí, spolupráce se měla nést v duchu společného zájmu a respektu k národní suverenitě (Carey – Xiaoyun 2014: 10). Konference se nesla v duchu odmítnutí ekonomické podřízenosti a kulturního útlaku, což byly dvě hlavní politiky imperialismu (Jayman 2015: 5). Samotná konference však neprobíhala nijak hladce, což bylo dáno dobou, ve které se odehrávala. Konference se nesla v duchu studené války, některé státy se zde cítily jako neoficiální zástupci Západu, tyto země pak byly protikladem k zemím, které se později označily jako nezúčastněné (Shimazu 2011: 4). Rozhodnutí pozvat na konferenci ČLR pak způsobilo pouze více napětí, na druhou stranu to byli právě Číňané, kteří zabránili tomu, aby se konference rozpadla úplně, pouze několik hodin po začátku se adhoc komise vedené G. A. Násirem nemohla shodnout na významu spojení „mírová koexistence“ (Shimazu 2011: 4).

Finální výstup konference stanovil, že spolupráce se měla konat jakožto technická spolupráce mezi jednotlivými státy, tedy jakožto výměna expertů, technická spolupráce pro rozvojové projekty, výměna technického know-how, vytvoření regionálních vzdělávacích a výzkumných institucí, a také sdílení zkušeností ohledně mezinárodních organizací (Carey – Xiaoyun 2014: 10). Konference také vítala zahraniční pomoc a investice pocházející z externích zemí. Společné prohlášení také explicitně deklarovalo, že zúčastněné země nemají v úmyslu formovat ekonomický blok, jiho-jihní spolupráce zůstávala v mezích neideologické a pragmatické spolupráce (Carey – Xiaoyun 2014: 10). Často je uváděno, že Bandungská konference věnovala minimální pozornost ekonomickým záležitostem, avšak opak je pravdou (Geldart – Lyon 1980: 82). Ve srovnání s politickými problémy jim však bylo věnováno mnohem méně pozornosti, avšak země Třetího světa se již v polovině 50. let zajímaly o ekonomické problémy, v roce 1956 byl vytvořen ECOSOC, ačkoliv ze začátku jeho aktivity určovaly hlavní

velmoci Západu (Geldart – Lyon 1980: 82).

Na konferenci bylo přijato deset principů, kterými jsou respekt k fundamentálním lidským právům a k principům vytyčených Chartou OSN, respekt k suverenitě a teritoriální integritě všech států, rovnost mezi všemi rasami a národy nehledě na velikost, neintervence do vnitřní politiky jiné země, respekt k právu každého národu bránit se v souladu s Chartou OSN, nezačlenění se do kolektivních obranných paktů velmocí, opuštění od vyhrožování či provedení agrese proti teritoriální integritě či politické nezávislosti kterékoliv země, mírové řešení všech mezinárodních konfliktů v souladu s Chartou OSN, prosazování vzájemných zájmů a spolupráce, respekt k právu a mezinárodním závazkům (zpracováno podle Government of India 2012: nestránkováno).

2. 1. 2 Technická spolupráce mezi rozvojovými zeměmi

V roce 1972 Valné shromáždění OSN vytvořilo pracovní skupinu pro technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi (TCDC). Dalším důležitým mezníkem bylo 32. zasedání Valného shromáždění OSN v roce 1977, neboť zde byly definovány některé principy jiho-jížní spolupráce (Xalma 2011: 12). Jiho-jížní spolupráce během několika desetiletí prošla postupným vývojem, postupně se institucionalizovala a začala se organizovat. V roce 1978 Rozvojový program OSN vytvořil speciální jednotku pro technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, která byla později přejmenována na Speciální jednotku pro jiho-jížní spolupráci a nedávno byla převedena do Kanceláře OSN pro jiho-jížní spolupráci¹⁹ (Vazquez 2014: 3).

V roce 1978 byl v rámci Konference OSN o technické spolupráci mezi rozvojovými zeměmi přijat tzv. Akční plán z Buenos Aires (BAPA), jehož cílem byla implementace TCDC (Xalma 2011: 12). BAPA bude pozornost věnována v následující podkapitole, protože se jedná o první velkou a ucelenou definici jiho-jížní spolupráce.

Technická spolupráce byla definována jako „vědomý, systematický a politický motivovaný proces“ pro který byla charakteristická ne-intervence

¹⁹ *UN Office of South-South Cooperation.*

do domácích vztahů jiných států mezi spolupracujícími zeměmi, rovnost mezi partnery a respekt k místní²⁰ úrovni rozvoje (Xalma 2011: 13). Jinak by se dala popsat jako „vitální síla pro organizování a rozšiřování spolupráce mezi rozvojovými zeměmi tak, aby mohly vytvářet a sdílet znalosti a zkušenosti pro jejich vzájemný prospěch a pro dosažení vlastní a společné soběstačnosti, což je nezbytnou podmínkou pro jejich sociální a ekonomický rozvoj“ (Khamatshin nedatováno: 1). Do doby, než byl BAPA přijat, jiho-jihní spolupráci chyběl obdobný strategický rámec (Xalma 2011: 1).

Až do roku 2000 měla jiho-jihní spolupráce spíše politický charakter, po roce 2000 se hlavní oblastí spolupráce stává vědecko-technologická oblast (Khamatshin nedatováno: 2). To je vůči všem deklarovaným snahám paradoxní, protože vše mělo nasvědčovat tomu, že nejvíce důležitou oblastí je právě vědecko-technická spolupráce. Pro tento vývoj existuje několik hlavních důvodů, jako je rozvoj internetu a jiných komunikačních technologií, které umožňují sdílení znalostí v největším možném rozsahu za minimální náklady, dále zvyšující se technologická úroveň některých zemí vedoucí ke společnému výzkumu a transferu technologií, dále také pokračující přesun výzkumných aktivit v rozvojových zemích z veřejného do soukromého sektoru, přičemž soukromé společnosti v rozvojových zemích jsou ochotné ke sdílení s veřejnými institucemi, což o veřejných institucích neplatí, a dále to jsou zlepšující se ekonomické podmínky, které vedou k větším investicím do výzkumu, který následně vytváří příležitosti impuls a příležitosti k další spolupráci (Khamatshin nedatováno: 2).

Podmínky vědecko-technologické oblasti se však na jednotlivých kontinentech liší. Zatímco Africká unie v roce 2007 deklarovala, že její členové zvýší výdaje na výzkum na 1 % HDP, průměrné výdaje zůstávají na 0,4 % HDP, což je důsledek starých předpokladů založených na myšlence, že Jih by měl primárně získávat výsledky vědeckých výzkumů z vyspělých zemí (Khamatshin nedatováno: 2). Proto v minulosti rozvojové země nedisponovaly adekvátním počtem kvalifikovaných vědců a Afrika se stále potýká s problémy v zemědělství, rybářství, lesnictví a v dalších oblastech (Khamatshin nedatováno: 2–3). Naopak vlády

²⁰ Ve smyslu nejnižší.

některých asijských zemí věnovaly zemědělství okolo 10 % až 15 % svých rozpočtů každoročně, především se jednalo o výzkum, zavlažování či hnojení (Khamatshin nedatováno: 3). Zelené revoluce způsobily nadbytky v produkci jídla, snížily jeho ceny a také zaměstnaly mnoho lidí v zemědělství a příbuzných oborech (Khamatshin nedatováno: 3). Asijské země tak ukazují úspěšné přizpůsobení se a transfer vědeckých revolucí v zemědělství, které již vyspělé země absolvovaly (International Food Policy Research Institute nedatováno: 4).

Zelené revoluce však nemohou být jednoduše přenášeny z regionu do regionu, protože některým zemím způsobují problémy, farmáři se stávají závislí na zemědělských výzkumných centrech a v některých případech také na transnacionálních společnostech ze Severu (Khamatshin nedatováno: 3). To by bylo de facto smazalo všechny snahy o rozšiřování jiho-jihní spolupráce. Kromě toho je také známo, že zelené revoluce vedou k ničení životního prostředí. Pesticidy znečišťují vodní toky, ničí užitečný hmyz a v některých případech způsobují problémy i samotným zemědělcům (International Food Policy Research Institute nedatováno: 4). Závislost na několika druzích obilí vedla ke ztrátě biodiversity na některých farmách (International Food Policy Research Institute nedatováno: 4).

2. 1. 3 Akční plán z Buenos Aires

Akční plán z Buenos Aires přijalo 138 států, přičemž bylo vytyčeno 9 hlavních cílů a 38 doporučení, kdy 14 z těchto doporučení mělo být řešeno na hladině státu, 1 na meziregionální úrovni, 7 na regionální úrovni a 16 na globální úrovni (Xalma 2011: 12). Všechny tyto jednotlivé body jsou základem pro dnešní jiho-jihní spolupráci v technické rovině (Xalma 2011: 12).

Hlavními cíli BAPA jsou (upraveno a zkráceno podle United Nations Office for South-South Cooperation 1994: 9–10): 1) zvýšení nezávislosti rozvojových zemí; 2) rozšiřování a upevňování soběstačnosti rozvojových zemí, čehož má být dosaženo sdílením zkušeností, technických zdrojů a rozvojem jejich pomocných kapacit; 3) posílení kapacity rozvojových zemí identifikovat a analyzovat hlavní témata jejich rozvoje a následně formulovat strategie k řízení jejich ekonomických

vztahů, čehož má být dosaženo sdílením dostupných znalostí v těchto zemích, čemuž mají dopomoci společné studie vypracované jejich institucemi, hlavním cílem je pak vytvoření nového mezinárodního ekonomického pořádku; 4) zvýšení množství a kvality mezinárodní spolupráce a zlepšení efektivity zdrojů vztahujících se k technické spolupráci skrze sdílení kapacit; 5) posílení existujících technologických kapacit v rozvojových zemích zahrnující tradiční sektor; 6) zvýšení a zlepšení komunikace mezi rozvojovými zeměmi vedoucí k lepšímu rozlišení společných problémů a k širšímu přístupu k dostupným znalostem a zkušenostem, stejně tak budování nových znalostí ohledně problematiky rozvoje; 7) vytvoření kapacity rozvojových zemí ohledně absorpce a adaptace technologií a znalostem ohledně jejich specifických rozvojových potřeb; 8) rozpoznání a následná reakce na problémy a požadavky nejméně rozvinutých, vnitrozemských, ostrovních či jinak vážně zasažených zemí; 9) umožnit rozvojovým zemím získat větší stupeň participace v mezinárodních ekonomických aktivitách a rozšíření mezinárodní spolupráce.

Doporučení na úrovni státu se pak týkají (upraveno a zkráceno podle United Nations Office for South-South Cooperation 1994: 10–15): 1) národní programy pro technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, každá rozvojová země by v rámci svého rozvojového plánu měla identifikovat svůj potenciál pro TCDC; 2) adaptace politikám a regulacím blízkým k technické spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, každá rozvojová země by měla zvážit adaptaci politik blízkých TCDC, pracovat na právním a administrativním pozadí pro efektivní a rovnou spolupráci, vzít v potaz již existující zvyky na bázi formálních konvencí, a také zajistit nejširší možnou použitelnost a přijetí, měly by být zajištěny administrativní a právní dohody zahrnující vstup, zaměstnání, závazky a privilegia expertů a konzultantů, rovněž by měly být zahrnuty finanční dohody zaměřené na sdílení nákladů; 3) národní mechanismy pro zajišťování technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi, každá rozvojová země by měla začlenit TCDC do národních rozvojových programů, měl by být zapojen veřejný i soukromý sektor ohledně blízké spolupráce s vládními tělesy; 4) posílení národních informačních systémů pro technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, vlády rozvojových

zemí by měly zlepšit spolupráci s příslušnými tělesy na regionální, subregionální a globální úrovni za účelem sdílení informací; 5) vylepšení již existujících institucí, rozvojové země by měly zlepšit efektivitu a potenciál jejich národních institucí, neboť mohou přispět k rozvoji TCDC; 6) podpora národních výzkumných center s multinárodním zaměřením; 7) podpora větší technologické nezávislosti, rozvojové země by měly posílit jejich vědecké a technologické kapacity tak, aby vyhovovaly jejich speciálním potřebám a hodnotám; 8) formulace a sdílení zkušeností z vědecko-technologických politik; 9) zajištění větší nezávislosti v ekonomických a sociálních sférách; 10) technická spolupráce mezi rozvojovými zeměmi v oblasti kultury, vlády rozvojových zemí by měly rovněž spolupracovat v oblasti sociální věd, vzdělávání a kultury; 11) technická spolupráce mezi rozvojovými zeměmi skrze technické organizace; 12) rozšíření TCDC skrze státní podniky, orgány a soukromé podniky; 13) informační a vzdělávací programy ohledně technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi, vlády a nevládní organizace v rozvojových zemích by měly vytvořit informační a vzdělávací programy k posílení vlastní kulturní identity a zlomit bariéry bránící rozvoji TCDC, OSN by mělo poskytnout těmto programům intenzivní podporu; 14) podpora bilaterálních technických vztahů.

Doporučení na subregionální a regionální úrovni se pak týkají (upraveno a zkráceno podle United Nations Office for South-South Cooperation 1994: 15–18): 1) posílení subregionálních a regionálních institucí a organizací, OSN by se na tomto procesu měla podílet především přes regionální komise v úzké spolupráci s regionální kanceláří Rozvojového programu OSN (UNDP) a s ostatními tělesy rozvojového systému OSN, které disponují regionálními strukturami; 2) identifikace, vývoj a implementace iniciativ pro technickou spolupráci mezi rozvojovými zeměmi, subregionální a regionální mezivládní organizace by se měly ve spolupráci s regionálními komisemi OSN zabývat analýzou potřeb technické spolupráce v rámci určitého subregionu či regionu tak, aby napomohly vládám rozvojových zemí ohledně TCDC iniciativ; 3) zvýšení příspěvků profesionálních a technických organizací; 4) vytvoření nových vazeb ohledně technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi v důležitých oblastech; 5) zajištění pomocných

průmyslových a zemědělských projektů na subregionální a regionální úrovni; 6) zlepšení distribuce informací ohledně technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi na regionální úrovni; 7) podpora národním výzkumům a výzkumným centřům s multinárodním zaměřením.

Doporučení na meziregionální úrovni se pak týkají (upraveno a zkráceno podle United Nations Office for South-South Cooperation 1994: 18–19): 1) vývoj a posilování meziregionální spolupráce, rozvojové země, které jsou členy některé meziregionální organizace, instituce či dohody, by měly zvážit přínos TCDC a její další možné šíření, posílit meziregionální vztahy mezi subregionálními a regionálními organizacemi a identifikovat interregionální rozvojové problémy s TCDC dimenzí.

Doporučení na globální úrovni se pak týkají (upraveno a zkráceno podle United Nations Office for South-South Cooperation 1994: 19–29): 1) zvýšení státní a společné²¹ soběstačnosti; 2) výměna zkušeností ohledně rozvoje; 3) zlepšení globální technické spolupráce; 4) zlepšení toků informací; 5) kontrola nad procesem odlivu mozků²² z rozvojových zemí, neboť kvalifikované pracovní síly představují pro TCDC základní stavební kámen; 6) opatření ve prospěch ekonomicky či geograficky znevýhodněných rozvojových zemí, vlády a multilaterální technické agentury by se měly zabývat problémy a požadavky nejméně rozvinutých, vnitrozemských, ostrovních a dalších nejvíce postižených zemí tak, aby se zvýšily jejich kapacity přispívat a čerpat z TCDC aktivit; 7) opatření ve prospěch nově nezávislých zemí; 8) zlepšení dopravy a komunikace mezi rozvojovými státy; 9) maximalizace kapacit rozvojových zemí; 10) aktivity technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi v rámci rozvojového systému OSN, příslušná tělesa OSN by se měla zaměřit na identifikaci TCDC řešení pro specifické rozvojové problémy, na začlenění aspektů TCDC do mezinárodních konferencí, začleňování TCDC programů do vlastních programů, a přispívat k rozvoji celého potenciálu TCDC a dodávat veřejnosti informace ohledně TCDC; 11) vnitřní dohody ohledně technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi v rámci rozvojového systému OSN, všechna tělesa v rámci rozvojového systému OSN by měla přeorientovat své

21 Ve smyslu soběstačnost rozvojových zemí.

22 V angličtině se jedná o termín „brain drain“.

vnitřní politiky a procedury tak, aby lépe reagovala na principy a cíle TCDC;

12) posílení kapacity UNDP pro podporu TCDC, mezi nejdůležitější cíle Speciální jednotky OSN pro jiho-jihní spolupráci patří poskytování asistence vládám, které o to požádají, spolupráce s regionálními komisemi a agenturami ohledně posílení technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi a také vydávání zpráv ohledně procesu implementace BAPA; 13) podpora vyspělých zemí vůči rozvojovým zemím ohledně technické spolupráce, vyspělé země by měly podporovat TCDC zvyšováním příspěvků na operační programy rozvojového systému OSN za účelem získání více multilaterálních technických fondů pro podporu TCDC, dobrovolně poskytovat finanční podporu na technickou spolupráci mezi dvěma a více rozvojovými zeměmi, a také vytvářet kvalitativní zlepšení ve svých politikách a procedurách ohledně technické spolupráce tak, aby lépe podporovaly aktivity TCDC; 14) harmonizace rozvojové pomoci s technickou spoluprací mezi rozvojovými zeměmi, aktivity TCDC a tradiční technická spolupráce a rozvojová pomoc, kterou vyspělé země poskytují, by měly být smysluplně provázány; 15) mezivládní dohody, UNDP má částečně odpovědnost za podporu TCDC ve spolupráci s dalšími specializovanými agenturami, programy a organizacemi OSN, v rámci Valného shromáždění OSN by se měly konat schůze všech představitelů států participujících v UNDP každé dva roky a zabývat se dosaženým pokrokem ohledně úkolů BAPA svěřených OSN, zajišťováním posilování TCDC v rámci rozvojového systému OSN, podporou nových politik a inovačních přístupů k rozvoji TCDC a efektivním využíváním finančních zdrojů; 16) finanční dohody ohledně technické spolupráce mezi rozvojovými zeměmi, ačkoliv je financování TCDC primární odpovědností rozvojových zemí samotných, vyspělé země a OSN by se do těchto aktivit měly rovněž zapojit bez jakýchkoliv předsudků, rozvojové země by měly určit normy a mechanismy v kontextu jejich participace ohledně financování aktivit TCDC na národní, bilaterální, subregionální, regionálním a meziregionální úrovni s ohledem na nejméně rozvinuté, vnitrozemské, ostrovní a další vážně poškozené rozvojové země a také na nově nezávislé země, k financování TCDC aktivit a projektů by měly přispět regionální mezinárodní fondy, rozvojové banky a další mezivládní finanční instituce a rozvojové agentury.

2. 1. 4 Závěrečná zpráva z Nairobi²³

Vysoká konference OSN o jiho-jihní spolupráci se konala k 30. výročí od přijetí BAPA, kdy se zúčastněné země shodly, že budou nadále jiho-jihní spolupráci upevňovat a rozvíjet (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 1). O BAPA se zde přímo hovoří jako o základním stavebním kamenu v rámci vývoje jiho-jihní a triangulární spolupráce²⁴ (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2). Obecně lze říct, že závěrečná zpráva z Nairobi klade velký důraz na roli národních vlád, regionálních organizací a agentur OSN v podpoře jiho-jihní a triangulární spolupráce. Jiho-jihní spolupráce je zde definována jako „vyjádření solidarity mezi národy a zeměmi Jihu, které přispívají k národní a společné soběstačnosti a k dosažení mezinárodně vytyčených cílů zahrnující Rozvojové cíle tisíciletí“ (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2). Specializované agentury OSN, programy a fondy by měly činit konkrétní kroky pro podporu jiho-jihní spolupráce, přičemž důraz by měl být zvláště kladen na posilování kapacit regionálních organizací (Canonge – Cattaert 2014: neustránkováno).

Ve zprávě se mimo jiné konstatuje, že od setkání v Buenos Aires se zvýšila ekonomická dynamika některých rozvojových zemí a zvýšil se počet regionálních iniciativ v rozvojovém světě (vytvoření společných regionálních trhů, celních unií, politická spolupráce) (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 1–2). Na druhou stranu, v prohlášení se uvádí, že se mnoho rozvojových zemí potýká s důležitými rozvojovými problémy a mnoho z nich není schopno dosáhnout na mezinárodně vytyčené rozvojové cíle zahrnující Rozvojové cíle tisíciletí (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2).

Jiho-jihní spolupráce stále představuje důležitý prvek mezinárodní rozvojové spolupráce, nabízí mnoho příležitostí pro rozvojové země v rámci jejich

23 Plným názvem *The UN General Assembly adopted on 21 December 2009 the Nairobi outcome document of the High-level United Nations Conference on South-South Cooperation.*

24 Triangulární spolupráce zahrnuje dvě (či více) rozvojových zemí a třetí stranu, která může být reprezentovaná organizací či vyspělou zemí.

individuálních a kolektivních snah o dosažení trvalého ekonomického růstu a udržitelného rozvoje (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2).

Závěrečná zpráva z Nairobi definuje pět normativních principů jiho-jihní spolupráce, kterými jsou respekt ke státní suverenitě a ke státnímu vlastnictví, partnerství mezi rovnými, nepodmíněnost, neintervence do domácích vztahů a vzájemný prospěch (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2) (Vazquez 2014: 3). Dále definuje čtyři operační principy jiho-jihní spolupráce, kterými jsou vzájemná odpovědnost a transparentnost, rozvojová efektivita, koordinace na výsledcích založených iniciativ a přístup zahrnující více účastníků (Vazquez 2014: 3).

V dokumentu se konstatuje, že jiho-jihní spolupráce může mít různé podoby, které zahrnují sdílení znalostí a zkušeností, vzdělávání, transfer technologií a finanční spolupráci (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2). Jiho-jihní spolupráce není náhražkou za spolupráci Sever-Jih, ale spíše jejím doplňkem (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 2).

Jiho-jihní spolupráce by neměla být viděna jako oficiální rozvojová pomoc, ale jako partnerství mezi rovnými založené na solidaritě (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 3). Jiho-jihní spolupráce zahrnuje nevládní organizace, soukromý sektor, občanskou společnost, akademickou obec a další aktéry angažující se v rozvojových výzvách v součinnosti s národními rozvojovými strategiemi a plány (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 3).

Mezi dalšími obecnými frázemi a formulacemi je možno nalézt odstavec ohledně transferu technologií; jiho-jihní spolupráce by se měla více zaměřit na širší technologický rozvoj (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 4). Dále by se měla zaměřit na spolupráci v sociální, ekonomické, environmentální, technické a politické oblasti na státní, regionální a subregionální úrovni (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 4). Mělo by dojít k upevnění meziregionálních dialogů

a k výměně zkušeností mezi subregionálními a regionálními ekonomickými skupinami tak, aby došlo k rozvoji jiho-jihní spolupráce skrze integraci rozdílných přístupů k ekonomické a technické spolupráci mezi rozvojovými státy (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 4). Dokument dále věnuje pozornost regionálním mechanismům a iniciativám ohledně kooperace a integrace v oblasti energie, která by měla být založena na solidaritě a komplementaritě tak, aby byly překonány překážky v přístupu k energetickým zdrojům (High Level United Nations Conference on South-South Cooperation 2009: 4–5).

2. 1. 5 Strategický plán UNOSSC pro období 2014-2017

Dalším důležitým dokumentem, který komplexně zastřešuje jiho-jihní spolupráci, je *Strategic Framework of the United Nations Office for South-South Cooperation, 2014-2017*. Plán byl vydán počátkem roku 2014 Rozvojovým programem OSN, Populačním fondem OSN a Úřadem OSN pro servisní zabezpečení projektů. Vydání zprávy ukázalo, že OSN o jiho-jihní spolupráci neztrácí zájem. Strategický plán de facto navazuje na předchozí snahy podporovat jiho-jihní spolupráci a triangulární spolupráci, jednak na BAPA a také na Závěrečnou zprávu z Nairobi. Nový strategický plán vytyčil tři hlavní cíle, kterými jsou efektivní politika pro podporu jiho-jihní a triangulární spolupráce jako doplněk k severo-jihní spolupráci, účinná koordinace a implementace jiho-jihní a triangulární spolupráce zeměmi Jihu a konečně inovativní iniciativy vedené zeměmi Jihu k rozvoji jiho-jihní a triangulární spolupráce (United Nations Office for South-South Cooperation 2014: 8).

V rámci prvního cíle, kterým je efektivní politika pro podporu jiho-jihní a triangulární spolupráce jako doplněk k severo-jihní spolupráci, má být vytvořeno takové prostředí, které umožní vydávat strategie a rozhodnutí pro podporu jiho-jihní a triangulární spolupráce (United Nations Office for South-South Cooperation 2014: 8–9). V rámci druhého cíle, kterým je účinná koordinace a implementace jiho-jihní a triangulární spolupráce zeměmi Jihu, má být vytvořeno nezbytné institucionální

prostředí umožňující členským státům, OSN a dalším partnerům efektivně zřizovat, vést, koordinovat a implementovat jiho-jihní a triangulární kooperační aktivity (United Nations Office for South-South Cooperation 2014: 9–10). V rámci třetího cíle, kterým jsou inovativní iniciativy vedené zeměmi Jihu k rozvoji jiho-jihní a triangulární spolupráce, má být umožněno všem partnerům zapojených do jiho-jihní a triangulární spolupráce podporovat více vlastně-iniciovaných a vlastně-financovaných a jiho-jihních a triangulárních iniciativ k dosažení zbývajících Rozvojových cílů tisíciletí a dalších cílů pro trvale udržitelný rozvoj (United Nations Office for South-South Cooperation 2014: 10–11).

2.2 Kritika

Z výše uvedeného plyne, že jiho-jihní spolupráce je velice rozsáhlým konceptem. Ačkoliv se nedá hovořit o nedostatku politické vůle ohledně jiho-jihních politických iniciativ, problémem zůstává, jak je lze účinně zvládnout a učinit je efektivními²⁵ (De Sá e Silva 2010: 4). Země globálního Jihu by měly mít jasně formulované národní rozvojové politiky a rovněž institucionální strukturu, která by poskytovala oporu jiho-jihní spolupráci, nejvíce pak ty země, které chtějí mít z této spolupráce užitek (Wanjiru 2009: 4). Realita však ukazuje, že více než 70 % zúčastněných zemí nedisponuje národními strategiemi (Wanjiru 2009: 4). Rozvojové země buď vůbec nemají, ale pokud mají, tak pouze zastaralé národní rozvojové politiky (Vazquez 2014: 18). Pouze některé země učinily pokrok ohledně vytvoření agentur pro rozvojovou spolupráci, revidovaly existující institucionální struktury a jasně identifikovaly své potřeby (Vazquez 2014: 18). Země, které se nově angažují v jiho-jihních iniciativách, se nezaměřují na ty nejdůležitější rozvojové potřeby svých partnerů, ale na překrývání a nahrazování jedné druhou (Vazquez 2014: 18). Pokud by měla mít jiho-jihní spolupráce větší účinek, příjmové země by měly vytvořit rozvojové modely a dále technické a technologické iniciativy na vše, čeho by se měla týkat podpora (Wanjiru 2009: 4). Příjmové země by měly dát jasně najevo, co potřebují (Wanjiru 2009: 5).

²⁵ Jiho-jihní spolupráce se stále příliš zaměřuje na technickou debatu, mnohem méně pozornosti je věnováno propojení jiho-jihní spolupráce a mezinárodních závazků (Vazquez 2014: 17).

Země Jihu jsou rovněž často terčem kritiky, co se lidských práv a rovností pohlaví týče (Wanjiru 2009: 6). Žádná z iniciativ (BAPA, Závěrečná zpráva z Nairobi, Strategický plán UNOSSC pro období 2014-2017) se o lidských právech explicitně nezmiňuje. Některé jiho-jihní iniciativy týkající se zemědělství či těžářství jsou konfrontovány s jejím dopadem nejenom na lidská práva, ale také na životní prostředí (Vazquez 2014: 19). Na druhou stranu, v současné době se mainstreamové pojetí lidských práv vymezené Západem otřásá (Mawdsley 2014: 632–633). Země Jihu se však svým přístupem k lidským právům liší. Zatímco pro skupinu zemí, kam patří například ČLR, Írán či Venezuela je charakteristické poskytování „rozvojové“ pomoci za účelem dosažení vlastních zájmů²⁶ na úkor chudých lidí či chudých zemí obecně a kdy dochází k porušování lidských práv, pro některé demokratické země Jihu, kam patří rovněž Brazílie či Jihoafrická republika, výše uvedené skutečnosti neplatí²⁷ (Mawdsley 2014: 635–636). Brazílie a Jihoafrická republika patří k hlasitým obhájčům demokracie a lidských práv v mezinárodní politice (Mawdsley 2014: 637).

Obecně lze říct, že většina států Jihu se věnuje lidským právům čas od času ve svých projevech a prohlášení ohledně rozvojových politik a programů, rozhodně nejsou viděny jako klíčové cíle či principy. Skutečnost, že jiho-jihní rozvojová pomoc je nepodmíněná, je současně vnímána pozitivně i negativně, což souvisí s respektem k národní suverenitě (Mawdsley 2014: 642). Neochota ke změnám politik pak znemožňuje snahy snížit korupci, omezit chudobu a hájit lidská práva (Mawdsley 2014: 642). Lze však vidět, alespoň částečně, vztah mezi ekonomickým růstem a lidskými právy. Mnohé jiho-jihní iniciativy přispívají k signifikantnímu ekonomickému růstu v mnoha chudých zemích, který souvisí s ekonomickými právy pro milióny lidí, která zahrnují zaměstnání, investice, a růst (Mawdsley 2014: 649–651). Dopad na politická a občanská práva však zůstává spíše neutrální (Mawdsley 2014: 649). Důraz kladený na lidská práva v rámci poskytování rozvojové pomoci u většiny nových donorů bude velice problematický, protože jejich rapidní ekonomický růst a ochrana lidských práv pravděpodobně nebudou

26 Jako je zabezpečování investičních příležitostí, volný přístup na trhy či utužování diplomatických vztahů s politickými elitami (Mawdsley 2014: 642).

27 Uvedené tvrzení je nutné brát s odstupem. Navzdory všem deklarovaným snahám se najdou výjimky, příkladem může být spolupráce JAR se Zimbabwe.

kompatibilními (Mawdsley 2014: 650). V rámci Jihem podporované strategie založené na růstu bude jen velice málo místa pro lidská práva chudých lidí, zejména pak marginalizovaných komunit jako jsou malí farmáři či rybáři (Mawdsley 2014: 651).

3. Brazílie a Jihoafrická republika v mezinárodním systému

3.1 Stručná historie vztahů

Brazílie i Jihoafrická republika se ihned od vyhlášení nezávislosti snažily najít pevné místo na poli mezinárodní politiky. Stálé cíle obou zemí si byly velice podobné, pro brazilskou i jihoafrickou zahraniční politiku je charakteristická kontinuita²⁸ (Saraiva 1996: 162–164). Brazílie se snažila vytvořit regionální vedení a rovněž hrát důležitou roli v mezinárodních vztazích. Zahraniční politika se měla stát nástrojem k vytvoření regionálního respektu, což se také nakonec podařilo (Saraiva 1996: 162). Brazilskou ambicí vždy bylo stát se vedoucím státem Latinské Ameriky, zejména pak Jižní Ameriky. K tomuto cíli Brazílie neměla dojít skrze války, ale industrializací,²⁹ modernizací, urbanizací a také skrze kulturní identitu (Saraiva 1996: 163). Ekonomika byla vždy s agendou brazilské zahraniční politikou úzce spjata, pokud se měnil přístup k ekonomice, měnil se současně přístup k zahraniční politice (De Lima – Hirst 2006: 22). Jihoafrická republika se rovněž snažila zajistit si dominantní pozici v regionu, potažmo na celém kontinentu. Vztahy k regionálním partnerům však Jihoafrická republika měla naprosto jiné než Brazílie. Ekonomické a strategické vztahy Jihoafrické republiky k jejím sousedům byly mnohem více nerovné, než měla Brazílie ke svým sousedům. Jihoafrické rozvojové společenství³⁰ (SADC) je tak do jisté míry protikladem k uskupení MERCOSUR (Saraiva 1996: 172).

V první polovině 20. století dosáhly obě země ekonomického úspěchu, který stál na exportu komodit, což v případě Brazílie byla káva a v případě Jihoafrické republiky zlato (Blumenfeld 1996: 355). Sankce, které byly v průběhu druhé poloviny 21. století na Jihoafrickou republiku uvaleny, zlato nezahrnovaly a stejně tak diamanty, což byly dvě nejvíce klíčové jihoafrické exportní suroviny (Levy 1999: 7). První polovina 20. století také pro obě země znamenala rozvoj ekonomik,

28 Například v případě Brazílie se jedná o aktivní vystupování na půdě multilaterálních institucí již od konce 19. století (De Lima – Hirst 2006: 25). Pro Jihoafrickou republiku byla kontinuita charakteristická až do roku 1994, kdy nově zvolená vláda byla nezkušená a postrádala koherentní přístup k zahraniční politice, která byla spíše ad hoc, reagující na konkrétní výzvy a v porovnání s minulými desetiletími byla poměrně hazardní (Nathan 2005: 361). Za několik málo let však Pretoria dokázala svou zahraniční politiku zkonsolidovat a stala se tak opět velice koherentní (Nathan 2005: 362).

29 Která ve velkém měřítku proběhla ve druhé polovině 20. století.

30 *Southern African Development Community*.

což bylo dáno růstem domácích trhů a ochranou místních průmyslů (Blumenfeld 1996: 355). Oficiální bilaterální vztahy mezi oběma státy začaly v roce 1918 (Soule-Kohndou 2013: 6). Obecně lze říct, že Brazílii s Afrikou spojuje dlouhá historie vztahů. Její počátky se datují do 16. století, kdy se rozmáhal transatlantický obchod s otroky (World Bank 2012: 26). Od roku 1822, kdy Brazílie získala nezávislost, se může hovořit o období nezájmu, neboť Brazílie se zaměřovala především na oblast Latinské Ameriky, dále na Evropu a Severní Ameriku. Dalším významným mezníkem byl rok 1888, kdy bylo zrušeno otroctví, po tomto roce Brazílie Afriku ignorovala celou další polovinu následujícího století, její zahraniční politická agenda Afriku nijak zvlášť nereflektovala (Alves nedatováno: 37–38). Obchod s otroky však na Brazílii zanechal znatelné stopy. Brazílie byla de facto postavena na práci otroků přivezených ze západní Afriky v koloniálních a imperiálních dobách, jejich odkaz je genetický, kulturní či lingvistický (Alves nedatováno: 37).

Období brazilského nezájmu o Afriku končí až v 50. letech 20. století (World Bank 2012: 26). V pozdních 50. letech Brazílie reflektovala vlnu nezávislosti, která se vzedmula na kontinentu (Alves nedatováno: 38). Brazílie se musela přizpůsobit novému mezinárodnímu prostředí, které zahrnovalo také nově nezávislé africké vlády. Období od roku 1961 do zhruba poloviny 80. let se v brazilské zahraniční politice vyznačuje mnoha důležitými změnami, které zahrnují aktivní politickou a ekonomickou účast v Africe, lze hovořit o markantním zvýšení kapitálu a exportu vůči Africe (World Bank 2012: 26). Ve stejné době se brazilská a jihoafrická vláda angažovaly ve svých zemích k masivním investicím do veřejného sektoru, konkrétně do infrastruktury a do strategických odvětví průmyslu (Blumenfeld 1996: 355). Počátkem 60. let Brazílie otevřela své ambasády v osmi afrických zemích³¹ (Alves nedatováno: 37).

Nezávislost portugalsky hovořících afrických zemí během 70. let ovlivnila

31 Značný nárůst počtu brazilských ambasád lze pozorovat za prezidentství L. da Silvy mezi lety 2003 až 2011, což odráží důležitost Afriky v rámci brazilské zahraniční politiky (Seibert nedatováno: 1). Během jeho prvního volebního období se zvýšil počet brazilských ambasád v Africe z 18 na 30, přičemž některé velvyslanectví byly znovuotevřeny (např. Addis Abeba či Dar es Salaam) a některá velvyslanectví byla otevřena nově (např. Chartúm či Gaborone) (Seibert nedatováno: 7). Nárůst brazilských ambasád pokračoval i během jeho druhého volebního období, avšak nová brazilská prezidentka, D. Rousseffová, podstatně snížila brazilské globální ambice, nicméně i tak je Afrika v rámci brazilské zahraniční politiky stále důležitá (Muggah 2015: nestránkováno).

i brazilskou zahraniční politiku, která zareagovala přijetím antikoloniálního a proti-apartheidního přístupu (Alves nedatováno: 37). Mezi lety 1972 až 1974 vlády Brazílie a Jihoafrické republiky souhlasily s vytvořením obchodních vztahů v oblasti námořní dopravy, komunikačních služeb a letectví (Soule-Kohndou 2013: 6). V roce 1974 brazilská vláda ukončila vztahy s představiteli jihoafrického režimu a započala vztahy s představiteli Afrického národního kongresu (ANC)³² (Soule-Kohndou 2013: 7). Apartheidní režim začal být otevřeně kritizován, což zhoršilo již tak velice špatnou pozici Jihoafrické republiky v rámci mezinárodních vztahů.³³ V tomto období se hovoří o tzv. diplomacii izolace a jejím cílem bylo za ztížených podmínek vytvořit oblast regionální spolupráce pod jihoafrickým vlivem (Saraiva 1996: 163). Ve stejném období, tedy během 70. let, se Brazílie snažila zabránit uvedení nových obchodních pravidel a procedur, které měly diferencovat rozvojové země, oslabit multilaterální pravidla a více přizpůsobit vnitřní politiky příslušných států mezinárodnímu obchodnímu režimu (De Lima – Hirst 2006: 26).

3. 2 Brazílie a Jihoafrická republika po skončení studené války

Během 80. let se začalo ukazovat, že schopnost Brazílie a Jihoafrické republiky generovat ekonomický růst je již velice omezená. Mezi faktory, které zapříčinily krizi v obou zemích, je v případě Jihoafrické republiky mezinárodní prostředí, které ji izolovalo a uvrhlo na ni ekonomické sankce, v případě Brazílie se pak jednalo o dluhovou krizi (Blumenfeld 1996: 356). Kromě toho, bílý menšinový jihoafrický režim čelil stále většímu odporu černošské většiny.³⁴ Pokusy v obou zemích o provedení ekonomických reforem, jež stály především na větší

32 Jihoafrická apartheidní vláda považovala ANC za skupinu „bezbožných komunistů“, kteří by byli schopni v případě převzetí moci zemi uvrhnout do komunistického bloku, avšak když se komunistický blok rozpadl a kubánské jednotky byly staženy z Angoly, politické jednání mezi jihoafrickou vládou a představiteli ANC přicházelo v úvahu (Levy 1999: 11).

33 O tom, zdali sankce uvalené na apartheidní režim přinesly kýžený účinek, se stále vedou spory. Podle mainstreamového pohledu zcela jistě ano. Jihoafrická ekonomika se potýkala s takovými problémy, které si následně vynutily změnu politického vedení země. Podle jiného, alternativního pohledu, měly pouze sankce uvalené soukromými aktéry zásadní dopad, nikoliv ty, které byly uvaleny vládami (Levy 1999: 2). Nesporný však byl psychologický efekt sankcí.

34 Ačkoliv konec apartheidu se datuje až na rok 1994, reformy režimu se začaly objevovat již v polovině 80. let za prezidentství P. W. Bothy. Avšak přínos těchto reforem byl menší, než mezinárodní společenství očekávalo (Levy 1999: 6). Krize tak pokračovala. Koncem 80. let jihoafrická vláda vedla sérii tajných jednání se zástupci ANC, v únoru 1990 byl N. Mandela propuštěn z vězení (Levy 1999: 8–9).

ekonomické roli státu, selhaly (Blumenfeld 1996: 357). Až 90. léta přinesla oběma zemím mnoho nových příležitostí.

Obě země měly počátkem 90. let podobný přístup ke globalizaci. Globalizace představovala risk, ale na druhé straně také příležitost, která nemohla být ztracena. Tehdejší prezidenti F. H. Cardoso a N. Mandela se ke globalizaci vyjadřovali velmi obdobně, ale aby se obě země lépe přizpůsobily novým podmínkám, musely přijmout sérii reforem (Saraiva 1996: 166). To samé se týkalo jejich zahraničních politik. Rozpad bipolárního mezinárodního systému poskytoval oběma zemím velkou příležitost v mezinárodních vztazích, avšak především Brazílie neměla jasno v tom, jak nově nastalé příležitosti využít ve svůj prospěch (De Lima – Hirst 2006: 24). Brazílii se naskytovaly dvě příležitosti, jak dosáhnout větší role v mezinárodních vztazích. První možnost představovala snahu nalézt důvěryhodnost v očích jiných mezinárodních aktérů, což souviselo také s úspěšnou domácí ekonomickou stabilizací a politickými reformami, druhá možnost pak stála na vytváření větší autonomie v rámci mezinárodních vztahů, země by se naopak neměla tolik upínat na jiné aktéry (De Lima – Hirst 2006: 24–25). Další důležitou dimenzi brazilské zahraniční politiky pak představovala rozvojová spolupráce, což demonstruje fórum IBSA, které je na rozvojových cílech postaveno, avšak klade důraz také na jiho-jihní spolupráci (De Lima – Hirst 2006: 25). Uskupení je pro Brazílii také důležité z hlediska ekonomických zisků plynoucích ze spolupráce se zeměmi Jihu, zvláště v době, kdy vyspělé země se nehodlají vzdát jistých protekcionistických opatření (De Lima – Hirst 2006: 25).

90. léta se nesla ve znamení odzbrojení, které se dotklo také Brazílie a Jihoafrické republiky.³⁵ Brazílie byla přítomna na pozorovací misi v Angole, Jihoafrická republika projevila zájem participovat v mírových operacích regionu³⁶

35 Post-apartheidní jihoafrická vláda přehodnotila svůj přístup k bezpečnosti. Ozbrojené složky nadále přestaly být součástí rozhodovacích procesů státu, primární hrozby bezpečnosti nebyly vojenské a proto, nemohly být řešeny vojenskými cestami (Nathan 2005: 364). Jako primární hrozby pro bezpečnost a stabilitu Jihoafrické republiky jsou nyní označovány principy špatné vlády a ignorace rozvojových politik, které pak dávají příležitost chudobě, nezaměstnanosti a zločinu (Nathan 2005: 364). Pro dosažení stabilního míru v regionu je zapotřebí pouze mírových forem řešení konfliktů (Nathan 2005: 364). Na sílu je nově nahlíženo jakožto na velice omezený nástroj, který je možné užít pouze ve zvláštních situacích.

Na druhou stranu, Jihoafrická republika stále pokračovala v exportu zbraní, přičemž byly dodávány také do zemí, které si s lidskými právy příliš nezadají, což je poněkud cynický kontrast k neustále deklarovanému důrazu na lidská práva.

36 Jihoafrická vláda upřednostňovala peace keeping než peace enforcement.

(Saraiva 1996: 166–167). Během 90. let Brazílie a Jihoafrická republika otevřely své zahraniční politiky všemi směry, cílem tohoto kroku bylo navázat vazby s tím největším možným počtem států, obě země se jednak snažily ucelit své vztahy jak se Západem, tedy s Evropským společenstvím a Spojenými státy, tak s některými státy Asie, zejména těmi ekonomicky silnějšími, avšak všechny tyto snahy separovaly Brazílii a Jihoafrickou republiku od zemí Třetího světa³⁷ (Saraiva 1996: 167).

Jižní část Atlantického oceánu, který se nachází mezi oběma státy, byla těsně na sklonku studené války prohlášena za zónu míru a spolupráce³⁸ (INSouth 2015: nestránkováno). ZPCSA³⁹ byla vytvořena z brazilské iniciativy v roce 1986 rozhodnutím 41/11 Valného shromáždění OSN (Ministério das Relações Exteriores 2015: nestránkováno). Po jejím skončení se státy ležící v této oblasti rozhodly spolupráci rozšířit a to nikoliv pouze ve vojenské oblasti, ale také v politické, ekonomické, vědecké a technologické či kulturní oblasti (Mutschler 1997: 4). V roce 1994 pak byla přijata Deklarace o denuklearizaci jižního Atlantiku, kdy některé státy, zejména USA, VB či Francie, byly výrazně proti⁴⁰ (INSouth 2015: nestránkováno). ZPCSA v nemalé míře přispěla k pozdějšímu vytvoření fóra IBSA (INSouth 2015: nestránkováno).

Brazílii a Jihoafrickou republiku pojí velice podobná historie, co se jaderných zbraní týče, obě země vyvíjely své jaderné zbraně a obě se jich (dobrovolně) vzdaly. Jihoafrický program jaderných zbraní začal počátkem 70. let a po deseti letech Jihoafričané disponovali provozuschopnou jadernou zbraní (ATOM INFO 2013: nestránkováno). Vojenský jaderný program byl ukončen až prezidentem F. W. de Klerkem, v roce 1991 se země připojila ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní⁴¹ (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT) a následně demontovala všechny jaderné zbraně (ATOM INFO 2013:

37 Brazílie se vnímala jakožto prominentní mluvčí zemí Třetího světa od konce 70. let, přičemž tato pozice byla založena na její podpoře nezávislosti afrických států a anti-racismu (Mutschler 1997: 4).

38 *Zone of Peace and Cooperation in the South Atlantic* (ZPCSA).

39 Členskými státy jsou Brazílie, Jihoafrická republika, Angola, Argentina, Benin, Demokratická republika Kongo, Kapverdy, Kamerun, Kongo, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Rovnická Guinea, Libérie, Namibie, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Senegal, Sierra Leone, Togo a Uruguay (Ministério das Relações Exteriores 2015: nestránkováno).

40 Zóna se netýká pouze nukleárních zbraní, ale také zbraní hromadného ničení.

41 V roce 1993 jihoafrický prezident de Klerk uvedl, že Jihoafrická republika disponovala šesti jadernými zbraněmi a sedmá byla téměř dokončena (WNN 2015: nestránkováno).

neustránkováno). Brazílie měla několik tajných vojenských jaderných programů mezi lety 1975 až 1990, kdy se jednotlivé složky armády ubíraly vlastní cestou, později se ukázalo, že nejbližší k cíli mělo brazilské námořnictvo (Rühle 2010: neustránkováno). Kolem roku 1990 Brazílie stála krůček od sestrojení jaderné bomby, avšak nastupující demokratizační proces v zemi všechny vojenské jaderné programy ukončil. V roce 1998 země podepsala Smlouvu o nešíření jaderných zbraní⁴² (Rühle 2010: neustránkováno).

Velice zajímavou (a nepříliš známou) skutečností je, že Jihoafrická republika se pokoušela s Brazílií ohledně jaderného programu spolupracovat. Když během 70. let v obou zemích začínaly jaderné programy, obě země se ostře vymezovaly proti Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (Patti 2013: neustránkováno). Byla to tehdejší Německá spolková republika (Západní Německo), kdo Brazílii i Jihoafrické republice dodával technologie nutné pro jaderný výzkum (Patti 2013: neustránkováno). K bližší spolupráci mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou na poli jaderných technologií však „oficiálně“ nedošlo. Brazílie se postavila představitelům apartheidního režimu, po tomto kroku byly vztahy mezi oběma zeměmi na bodu mrazu. Jednání o možné spolupráci proto neprobíhala pod záštitou Pretorie, tedy jihoafrické vlády, ale pod Jihoafrickým výborem pro jadernou energii⁴³ (Patti 2013: neustránkováno). Zvláště Jihoafričané doufali, že navzdory politickým rozdílům mezi oběma státy se podaří navázat bilaterální technickou spoluprací (Patti 2013: neustránkováno). Vše začalo již v roce 1979 skrze brazilské velvyslanectví v Bonnu, kde se Jihoafričané snažili otevřít komunikační kanál se svými brazilskými protějšky (Patti 2013: neustránkováno). Jihoafrická republika se zajímala o brazilské průmyslové kapacity, které by byly schopny dodávat těžké vybavení nutné pro úspěšné pokračování jejího jaderného programu, neboť Pretoria ho nebyla schopna zajistit na mezinárodním „jaderném trhu“ kvůli omezením, kterým musely čelit země, které vzdorovaly Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (Patti 2013: neustránkováno). Navzdory všem úporným snahám z jihoafrické strany však ke spolupráci nedošlo, především kvůli problematickým vztahům mezi oběma státy,

42 V roce 1994 se Brazílie připojila ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní v Latinské Americe a Karibiku (*Treaty for the Prohibition of Nuclear Weapons in Latin America and the Caribbean*).

43 *South African Atomic Energy Board*.

avšak brazilští vědci byli přesvědčeni, že vzájemná výměna informací by byla prospěšná pro oba státy, nicméně brazilské ministerstvo zahraničních věcí, tak jako v minulých letech, spolupráci zabránilo (Patti 2013: nestránkováno). Na situaci měl nemalý vliv rok 1977, kdy v rámci sankcí vůči apartheidnímu režimu⁴⁴ (a také vůči jeho spojencům) muselo Západní Německo přerušit svou jadernou spolupráci s Jihoafrickou republikou, což vedlo k tomu, že jihoafrická vláda pokračovala v tajném programu s „neznámými partnery“ (Patti 2013: nestránkováno).

Navzdory tomu, že obě země spojuje, co se využití jaderné energie týče, mnoho společných znaků, spolupracují spolu pouze v rámci uskupení IBSA, přičemž tato spolupráce není zaměřena na jadernou energii, ale spíše na čisté (obnovitelné) energie. Vzhledem k tomu, že s narůstajícím počtem obyvatel obou zemí roste spotřeba energie, obě země se rozhodly investovat do výstavby dalších jaderných reaktorů, ačkoliv v rámci uskupení IBSA deklarovaly, že jejich prioritou jsou čisté energie. Brazílie v současné době disponuje dvěma jadernými reaktory, které generují přibližně 3 % její spotřeby elektrické energie⁴⁵ (WNN 2014: nestránkováno). Jihoafrická republika disponuje také dvěma jadernými reaktory, které generují přibližně 5 % její spotřeby elektřiny (WNN 2015: nestránkováno). Co se obě země spojuje, je doba, kdy byly první jaderné elektrárny provozuschopné, v případě Brazílie se jedná o rok 1982, v případě Jihoafrické republiky se jedná o rok 1984.⁴⁶

Jihoafrická zahraniční politika se nijak zvlášť nezměnila ani po roce 1994 během procesu reintegrace do mezinárodního prostředí, standardy jihoafrické zahraniční politiky zůstaly takřka stejné, nicméně došlo ke změně národních zájmů kvůli konci bílé nadvlády a začátku demokratické vlády (Saraiva 1996: 164–165). Velice důležitým rozdílem mezi jihoafrickou zahraniční politikou během éry apartheidu a po jejím skončení byl přístup k unilateralismu, kterému nová vláda začala odporovat a naopak začala podporovat multilateralismus (Spies 2010: 7).

44 Jihoafrický apartheidní režim se však se sankcemi potýkal již od roku 1948, kdy se k moci dostala Národní strana (Levy 1999: 3). Počátkem 60. let OSN na Jihoafrickou republiku uvalilo zbrojní embargo a později, v roce 1973, uvalil OPEC ropné embargo (Levy 1999: 3).

45 Výstavbu první jaderné elektrárny výrazně urychlil vojenský režim (1964–1985) (WNN 2014: nestránkováno).

46 Ale druhá brazilská jaderná elektrárna byla otevřena až v roce 2000, v jihoafrickém případě šlo o rok 1985.

Rok 1994 by rovněž velice důležitý pro Brazílii. Země dokázala úspěšně stabilizovat stav své ekonomiky po desetiletích problémů, kdy se téměř potýkala s hyperinflací (Sotero 2010: 71). Kromě toho, v roce 1994 Brazílie oficiálně oznámila své aspirace na získání permanentního místa člena Rady bezpečnosti, což bylo ospravedlnováno potřebou adaptovat instituce nové realitě struktury mezinárodního systému (De Lima – Hirst 2006: 29).

Mezi lety 1991 až 1995 byly ekonomické a politické vztahy mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou znovuobnoveny⁴⁷ a F. Cardoso se stal prvním prezidentem Brazílie, který navštívil JAR, stalo se tak v roce 1996 (Soule-Kohndou 2013: 7). Jihoafrický prezident N. Mandela uvítal svůj brazilský protějšek se slovy, že návštěva je „přirozeným setkání partnerů“ (Mutschler 1997: 3). Návštěva byla pro obě strany prospěšná, neboť následovalo podepsání celé řady dohod. Mezi ty nejzásadnější patřilo podepsání dohody ohledně zjednodušení jistých druhů víz a zlepšení leteckých služeb mezi oběma státy (Mutschler 1997: 3). Návštěva také položila základ pro budoucí technickou spolupráci, ochranu investic či zabránění dvojitého zdanění (Mutschler 1997: 3). Zpočátku jim však stav jejich ekonomik nedovoloval využít ukazující se globální obchodní příležitosti, což se však mělo postupem času změnit tak, aby dokázaly profitovat z příležitostí nabízených procesem globalizace. Poslední události naznačovaly, že spolupráce mezi oběma státy má velký potenciál, stejně tak regiony, ve kterých Brazílie a Jihoafrická republika leží (Mutschler 1997: 1). Od konce apartheidního režimu v Jihoafrické republice se zvětšoval její export do Brazílie, přičemž následující rok od pádu režimu představoval 31% nárůst, který dosahoval přibližně 1 mld. randů, ve stejném roce výše brazilského exportu dosáhla téměř 800 mil. randů (Mutschler 1997: 3).

V 90. letech bylo jasné, že Jihoafrická republika potřebuje mnohem bližší obchodní vztahy s mezinárodní ekonomikou, nicméně nebylo jasné, jestli toho může dosáhnout přes multilaterální, bilaterální či regionální vztahy (Blumenfeld 1996: 365). Bylo evidentní, že si země potřebuje najít nové trhy. Cílem bylo obnovit ekonomický růst, dále pak socio-ekonomická rekonstrukce a (re)integrace

47 Ačkoliv Brazílie během éry apartheidu s Jihoafrickou republikou vztahy nerozvázala, neboť je udržovala s představiteli ANC, zásadní zlepšení nastalo po roce 1990, kdy byl propuštěn dosud vězněný N. Mandela (Mutschler 1997: 4).

do mezinárodního globálního systému (Blumenfeld 1996: 365). Naopak Brazílie se musela potýkat s restrukturalizací domácí politiky, lépe distribuovat zisky z růstu a zvýšit si sebevědomí globálních trzích⁴⁸ (Blumenfeld 1996: 365). Brazílský obchod s jejími sousedy utrpěl zejména během dluhové krize. Brazílie se stále potýkala s napětím v obchodních vztazích nejen s regionálními partnery, ale také s partnery po celém světě, země se postupem času začala zaměřovat na nové, netradiční obchodní partnery, což byla také Indie, která ze začátku představovala především partnera zajímavého z hlediska vzájemné výměny technologií (Blumenfeld 1996: 370). Zdali je pro Brazílii výhodnější stále se koncentrovat na svou regionální roli či přestoupit na vyšší úroveň, zůstávalo stále otázkou (Blumenfeld 1996: 370). Brazílie a Jihoafrická republika představovaly všechny charakteristiky rozvojových zemí, jako jsou nízké sociální výdaje, špatná infrastruktura či velké sociální rozdíly (Jones 1996: 376). Brazílie a Jihoafrická republika tedy čelily dvěma výzvám, první, externí výzva spočívala v tom, jak dohnat vyspělé státy, druhá, vnitřní výzva pak v tom, jak by mohly zvýšit životní úroveň nejchudších vrstev obyvatel (Mutschler 1997: 2).

Mezinárodní prostředí ukazovalo, že Brazílie a Jihoafrická republika by byly úspěšně schopné čelit těmto výzvám, pokud dokáží využít globálního učení, kapitálu a přístupu k trhům (Mutschler 1997: 2). Obě země se musí přizpůsobit a angažovat ve volném obchodu, věnovat dostatečnou pozornost lidským zdrojům, implementovat protržní reformy, vytvořit takové politické instituce, které by byly otevřené a efektivní a v neposlední řadě zajistit zdroje pro investice do budoucí produkční kapacity (Mutschler 1997: 2).

Postupem 90. let, po skončení období liberální euforie, mnoho států Jihu začalo vůči vyspělým státům severu nabírat mnohem pevnější postoje (Alden – Vieira 2011: 510). Zlomovou událostí zde byla série asijských ekonomických krizí, po kterých následoval kolaps Argentiny v roce 2001 a především pak nenaplněná agenda Rozvojového kola z Dohá, kdy měly vyspělé země otevřít své trhy rozvojovým zemím (Alden – Vieira 2011: 510). V tomto období se dá hovořit i o institucionální krizi a vůbec nedostatku jiho-jihní spolupráce, což se ale mělo

⁴⁸ Nejen Jihoafrická republika, ale Brazílie se musela zaměřit na investice do sociálních programů, zejména do zdravotnictví, vzdělávání a na levné bydlení (Mutschler 1997: 2).

během několika následujících let změnit. Brazílie i Jihoafrická republika se rozhodly restartovat jejich „jižní dimenzi“ zahraničních politik, byl to právě vyspělý Sever, který k tomu do jisté míry přispěl (Alden – Vieira 2011: 513).

Ačkoliv se během druhé poloviny 90. let vzájemný obchod mezi oběma státy zvětšoval, nelze říct, že by Jihoafrická republika byla pro Brazílii klíčovým obchodním partnerem a naopak.⁴⁹ Brazílie však představuje nejdůležitějšího obchodního partnera Jihoafrické republiky v Latinské Americe (International Trade Forum 2010: nestránkováno). Za růstem vzájemného obchodu stojí několik faktorů, přičemž tyto faktory nárůstu jiho-j jižního obchodu jsou charakteristické i pro některé další rozvojové země. Mezi tyto faktory patří rapidní zvyšování ekonomické výkonnosti daného státu, zlepšování transportní infrastruktury, posilování regionální integrace či liberalizace obchodu (International Trade Forum 2010: nestránkováno).

Průlomovým v rámci dalšího vývoje vzájemných ekonomických vztahů se stal až rok 2001, kdy je možno zaznamenat signifikantní nárůst brazilského exportu do Jihoafrické republiky (CNI 2008: 17). Celková výše obchodu mezi oběma státy byla v roce 2000 přibližně 530 mil. USD, avšak v roce 2007 to bylo již 2,3 mld. USD (CNI 2008: 17). Vzájemný obchod tak zaznamenal během sedmiletého období nárůst více než 330 %. Od roku 2002 je možné zaznamenat větší nerovnost ve vzájemných exportech, kdy ten brazilský výrazně převyšoval jihoafrický (CNI 2008: 18). Mezi hlavní brazilské exportní produkty do Jihoafrické republiky patří cukr a kuřecí maso (CNI 2008: 20). V posledních letech rovněž nabírají na důležitosti nákladní automobily, karoserie, motory a další některé další automobilové díly (CNI 2008: 20). Jihoafrický export do Brazílie se soustředí především na průmyslové zboží, což představuje větší polovinu vývozu (CNI 2008: 20). Důležitou součástí jihoafrického exportu jsou pak dodávky některých chemických produktů. Nutno poznamenat, že globální ekonomická krize z let 2008 až 2009 negativně ovlivnila také brazilsko-jihoafrické obchodní vztahy.

49 Mezi nejdůležitější země pro jihoafrický export patří ČLR, USA a Indie, ČLR a USA dominují rovněž v rámci importu do Jihoafrické republiky (Observatory of Economic Complexity 2012b: nestránkováno). V roce 2012 se Brazílie v rámci dovozu do Jihoafrické republiky umístila na 17. místě, což představovalo přibližně 1,4 % celkové výše dovozu. I pro Brazílii jsou USA a ČLR klíčové exportní trhy, ovšem Indii nahrazuje Argentina (Observatory of Economic Complexity 2012a: nestránkováno). ČLR, USA a Argentina jsou rovněž největšími vývozci na brazilský trh (Observatory of Economic Complexity 2012a: nestránkováno).

3. 3 Brazílie a Jihoafrická republika: nové střední mocnosti

Po skončení studené války se Jihoafrická republika těšila privilegované pozici, neboť se dobrovolně vzdala svého jaderného arzenálu (Spies 2010: 3). Nová vláda využívala svých diplomatických a vojenských zdrojů k prosazování míru nejen v samotné Africe, což zemi přineslo přívlastek „nositel norem“ (Spies 2010: 3). N. Mandela se osobně angažoval v případech řešení mnoha mezinárodních krizí, ať již s větším či menším úspěchem.

Jihoafrická republika společně s Brazílií se zařadily do skupiny zemí, které se označují jakožto nové střední mocnosti, které odlišuje od tradičních středních velmocí⁵⁰ získání tohoto statutu až po skončení studené války, nové (relativně nestabilní) demokratické vnitřní zřízení a semiperiferní pozice v rámci světové ekonomiky (Spies 2010: 3). Distribuce jejich vnitřního bohatství je velice nerovnoměrná⁵¹ a také disponují velkými vlivem v regionu (v mnoha případech přímo regionálním vůdcovstvím, což je také případ Brazílie a Jihoafrické republiky) (Jordaan 2003: 168). V rámci procesu získávání legitimacy na poli mezinárodní politiky hrají u nových středních mocností velkou roli také jejich představitelé,⁵² což však bylo běžné také u tradičních středních velmocí. Pro tyto státy diplomacie představuje důležitý nástroj zahraniční politiky, neboť se nemohou spolehnout na ekonomickou sílu a další kapacity (Spies 2010: 3). Multilateralismus je pro obě země zvláště důležitý, představuje primární cíl v rámci jejich zahraničních politik.⁵³

Semiperiferní pozice nových středních velmocí v rámci mezinárodních vztahů rovněž ovlivňuje cíle jejich zahraničních politik. Nové střední velmoci podporují reformu globálních finančních institucí a pravidel, jež vytvářejí (Jordaan 2003: 176). To je velice významný rozdíl od tradičních středních velmocí, které stojí ve středu tohoto systému a jeho reformy spíše odmítají. Tradiční střední

50 Tradiční střední velmoci bývají bohaté a stabilní sociální demokracie, které nedisponují regionálním vlivem (Jordaan 2003: 165). Příkladem může být Kanada, Austrálie či některé severské státy, jako je Švédsko nebo Norsko.

51 V případě Brazílie i Jihoafrické republiky se jedná o velké sociální rozdíly, v případě Jihoafrické republiky také o etnické rozdíly (Jordaan 2003: 171).

52 V rámci Jihoafrické republiky to byl například zmíněný N. Mandela, v případě Brazílie pak například F. C. de Mello (Jordaan 2003: 175).

53 Jihoafrická republika podporuje multilateralismus v mezinárodním systému jakožto možnost, jak spravovat globální řád, řešit globální problémy, snižovat dominanci silných států a unilateralismus obecně a v neposlední řadě možnost, jak zvýšit roli slabších států (Nathan 2005: 365).

velmoci jsou členy hegemonických organizací jako je OECD či G8, což jim poskytuje jistý vliv na systémové rovině (Jordaan 2003: 177).

Brazílie a Jihoafrická republika užívají mezinárodních institucí a summitů k vytvoření koalicí, které sdílejí jisté zájmy, pravděpodobně nejznámějším případem je vytvoření fóra IBSA společně s Indií. IBSA je příkladem trilaterálního diplomatického partnerství, které reflektuje širší transformace rozvojového světa na pozadí globalizace (Alden – Vieira 2005: 1077). Za vznikem fóra stojí také vzrůstající důvěra mezi těmito státy. Fórum také vede k posilování ekonomické spolupráce, protože členské země jsou si vědomy problémů, kterým musely v nepříliš daleké minulosti čelit. Z perspektivy fóra IBSA současná mezinárodní ekonomická a finanční architektura nesloužila zájmům rozvojových zemí, kterými jsou i Brazílie a Jihoafrická republika (Flemes 2008: 8). Ekonomická globalizace vedla především ke zvýšení příjmové nerovnosti v nastupujících ekonomikách, kam rovněž Brazílie a Jihoafrická republika patří (Flemes 2008: 8). Zvláště Giniho index vyznívá pro Brazílii a Jihoafrickou republiku zvláště nepříznivě, obě země se dlouhodobě vyznačují propastnými sociálními rozdíly. Jak v roce 2006 deklaroval T. Mbeki, posilování jiho-jihní spolupráce pomáhá vytvořit silnější hlas rozvojovým zemím v multilaterálních fórech (Flemes 2008: 8). Zjednodušeně řečeno, IBSA se snaží o vytvoření multipolární struktury mezinárodního systému.

Důležitým společným znakem mezi oběma státy je skutečnost, že disponují vysokým počtem expertů na svých ministerstvech zahraničních věcí, svých zastupitelských úřadech či v rámci mezinárodních organizací, zejména pak Brazílie (Saraiva 1996: 169). Dalším faktorem, který obě země spojuje, je skutečnost, že se jejich parlamenty nijak nepodílejí na zahraniční politice (Saraiva 1996: 170). Jistá výjimka se týká pouze Brazílie 19. století, kdy měl parlament na zahraniční politiku jistý vliv, v Jihoafrické republice byly zahraniční vztahy vždy pod přímou prezidentskou kontrolou (Saraiva 1996: 170).

Oblastí, která jistě patří do zdravotní spolupráce (resp. spolupráce ohledně veřejného zdraví) mezi státy, je boj proti HIV/AIDS. Brazílie i Jihoafrická republika se s tímto problémem potýkají, přičemž v obou zemích se jedná o problém zcela zásadní. Oba státy také dosahují v rámci boje proti HIV/AIDS jiných výsledků,

brazilský program lze hodnotit jako mnohem úspěšnější⁵⁴ než ten jihoafrický. Jihoafrická republika by měla s Brazílií spolupracovat, neboť tak může dosáhnout velkých pokroků, kromě toho je Brazílie hodnocena jako lídr v rámci celosvětového boje proti HIV/AIDS⁵⁵ (Gauri – Lieberman 2006: 47). Brazílie oproti Jihoafrické republice vytvořila svou anti-AIDS byrokracii dříve⁵⁶ (konec 80. let), nicméně ve skutečnosti Jihoafrická republika doposud nedisponuje autoritativní institucí pro boj s HIV/AIDS, ačkoliv roku 2000 byla vytvořena Jihoafrická národní rada pro AIDS (Gauri – Lieberman 2006: 52). V roce 2000 Brazílie a Jihoafrická republika podepsaly deklaraci o spolupráci ve zdravotnictví, kdy hlavním cílem dohody bylo poskytnutí nezbytných znalostí pro výrobu antiretrovirových léků (Health Systems Trust 2000: nestránkováno). Tohoto cíle bylo dosaženo, dnes je Jihoafrická republika schopna produkovat licencované antiretrovirové léky ve vlastních, státních laboratořích (Africa Research Institute 2007: 2). Cena antiretrovirových léků je v Brazílii stále daleko nižší než v Jihoafrické republice, avšak jihoafrická vláda poskytuje více antiretrovirových léků v rámci veřejného zdravotnictví než kterákoliv jiná země (Africa Research Institute 2007: 2). V posledních letech však cena těchto léků i v Jihoafrické republice klesla.

54 Brazilskou odezvu vůči AIDS je třeba zařadit do kontextu doby, kdy země přecházela k demokracii po období vojenské vlády, což souvisí s vlivem demokracie na rozvoj (Gauri – Lieberman 2006: 56). Sociální vědci se však neshodují ohledně vztahu mezi demokracií a rozvojem (resp. veřejným zdravím) (Gauri – Lieberman 2006: 56). Tvrzení, že tento vztah je sporný dokládá právě případ Jihoafrické republiky.

55 Pokud by však Jihoafrická republika přijala stejnou taktiku jako Brazílie v rámci boje proti HIV/AIDS, neznamená to, že bude dosahovat stejných úspěchů, neboť je třeba vzít v potaz unikátní kombinaci historických, politických, ekonomických, kulturních či geografických faktorů, které jsou platné právě a pouze pro Brazílii (Sandefur 2012: nestránkováno).

56 První případ AIDS se v Brazílii objevil v roce 1982, v Jihoafrické republice o tři roky později (Gauri – Lieberman 2006: 51).

4. IBSA

4.1 Vznik a činnost

IBSA fórum bylo založeno v roce 2003 představiteli Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky jako výsledek vyjednávání během summitu G-8 v Evianu (Arkhangelskaya 2012: 1). Uskupení IBSA je trilaterální partnerství mezi nastupujícími ekonomikami, které stojí na základě dosažení jistých zisků skrze vzájemnou spolupráci (Alden – Vieira 2011: 507). Ve stejném roce představitelé těchto států podepsali deklaraci z Brasílie,⁵⁷ která se zaměřuje na témata jako je reforma OSN, bezpečnostní hrozby, sociální rovnost, rasová diskriminace a genderová rovnost (Arkhangelskaya 2012: 1). Podle tohoto fóra by měla být reforma OSN provedena tak, aby byly lépe reprezentovány rozvojové země. IBSA se však nezaměřuje pouze na reformu Valného shromáždění, ale také na reformu Rady bezpečnosti. Členské státy se chtějí podílet na světové politice, každý z nich chce jednat i za hranicemi národních a regionálních zájmů (Sotero 2009: 2). Vznik podobného uskupení by však byl ještě před několika lety sotva uskutečnitelný. Brazílie se potýkala s inflací, Jihoafrická republika s pozůstatky apartheidu a Indie s regionálními nukleárními hrozbami (Sotero 2009: 2).

Za vznikem tohoto trilaterálního fóra stojí bývalý jihoafrický prezident T. Mbeki. Když v roce 2003 navštívil inauguraci nově zvoleného brazilského prezidenta da Silvy, oba lídři diskutovali o tématech vztahujících se k zahraničním ale i vnitřním politikám obou zemí, o něco později se ve stejném roce konaly schůzky nejen brazilského a jihoafrického ministra zahraničních věcí, ale také jejich indického protějšku, aby dále rozvíjeli myšlenku společného permanentního fóra (Alden – Vieira 2011: 509). Byl to již zmíněný summit v Evianu, kde byla myšlenka společné agendy IBSA představena nejbohatším státům vyspělého Severu (Alden – Vieira 2011: 509). Indie stála v minulosti v popředí Bandungské konference a později v čele Hnutí nezúčastněných zemí, vládnoucí strana Jihoafrické republiky, Africký národní kongres, je symbolem boje proti kolonialismu a rasismu, a Brazílie je dlouhodobě vnímána jako kritik nerovnoměrného rozložení ekonomické síly mezi

⁵⁷ *Brasilia Declaration.*

Severem a Jihem a je rovněž silným zastáncem nového ekonomického pořádku⁵⁸ (Alden – Vieira 2011: 510).

Indie, Brazílie a Jihoafrická republika nebyly v době založení fóra tradičními obchodními partnery, přestože v rámci mezinárodní politiky sdílely mnohé zájmy a hodnoty (Soule-Kohndou 2013: 5). Byl to Akční plán IBSA přijatý v roce 2004 v Novém Dillí, který vytyčil obchodní agendu IBSA (Woolfrey 2013: 3). Plán zahrnoval posilování obchodních vazeb, sblížování již existujících obchodních preferenčních dohod a také zhodnocoval další aktivity, které mohly napomoci rozvíjejícímu se vnitřnímu obchodu mezi státy IBSA (Woolfrey 2013: 3). Na druhou stranu, vznik IBSA byl důkazem toho, že členové tohoto uskupení jsou si vědomi, že společně mohou ovlivňovat globální mechanismy v mnoha ohledech, zahrnující mezinárodní obchod, finance či reformu multilaterálních organizací (Alden – Vieira 2011: 509).⁵⁹

Mezi členy uskupení IBSA bylo podepsáno několik dohod za účelem dalšího rozvoje obchodu. Jednalo se o vytvoření pracovní skupiny pro obchod a investice, Akční plán IBSA pro usnadnění obchodu, vytvoření obchodního fóra IBSA a další (Woolfrey 2013: 3). Zejména založení obchodního fóra IBSA výrazně napomohlo rozvoji vnitřnímu obchodu IBSA, členové uskupení byli velice úspěšní v rámci vytyčených cílů ohledně narůstajícího trilaterálního obchodu (Woolfrey 2013: 8). Skutečnost, že se vnitřní obchod mezi členy IBSA rozvíjel, je pozitivní, nicméně rozvíjel se již předtím, než bylo uskupení založeno (Woolfrey 2013: 8). Z tohoto důvodu jeho rozvoj nelze přičítat výhradně iniciativám IBSA. Další pozitivní skutečností v rámci jiho-jihní spolupráce je odklon od tradičních obchodních partnerů⁶⁰ k novým trhům v rámci rozvojového světa (Woolfrey 2013: 8). Dalším významným faktorem ohledně obchodu členů IBSA je narůstající význam ČLR. Obchod mezi ČLR a uskupením IBSA se v posledních letech rozvíjel více než samotný obchod v rámci uskupení (Woolfrey 2013: 14). Vnitřnímu obchodu IBSA dominovaly především ropa, uhlí a minerály, nyní to jsou spíše zemědělské produkty a hotové výrobky (Woolfrey 2013: 14). Přestože můžeme zaznamenat

58 V angličtině se užívá termín *New International Economic Order* (NIEO).

59 Což je koneckonců také případ uskupení BRICS.

60 Což jsou vyspělé země reprezentované USA či EU.

nárůst obchodu mezi jednotlivými členskými státy IBSA, všechny tyto země stále narážejí na jisté omezení. Jako největší překážka se zatím jeví protekcionistické mechanismy, které brání další integraci (Soule-Kohndou 2013: 21). Dalším problémem jsou pak jazyky. Zatímco Jihoafričané a Indové používají především angličtinu, Brazilci pak portugalštinu.

Vznik IBSA představuje období, kdy některé země globálního Jihu začaly formovat malá multilaterální uskupení, jejichž příkladem je právě IBSA (Soule-Kohndou 2013: 3). Představitelé Indie, Brazílie i Jihoafrické republiky preferují spolupráci v malé skupině, která lépe zohlední jejich zájmy než velké, členství otevřené skupiny jako je G-77 (Soule-Kohndou 2013: 3). Typickým znakem těchto uskupení je slabá institucionalizace, což dává členům možnost kdykoliv vystoupit, avšak zdali je tato flexibilita výhodou, je otázka (Soule-Kohndou 2013: 3). IBSA postrádá permanentní sekretariát (Sotero 2009: 1). Národní zájmy členských zemí jsou mnohdy poněkud v rozporu se zájmy rozvojových zemí, které deklarují, že reprezentují (Flemes 2010: 15).

Fórum IBSA představuje oproti uskupení BRICS formaci, jejíž členy jsou pouze demokratické země, což mu dodává na legitimitě. Na fórum IBSA může být nahlíženo jako na budoucnost mezinárodní spolupráce globálního Jihu (Sotero 2009: 2). Členové uskupení IBSA mají důležitou geostrategickou pozici v rámci „svých“ kontinentů. IBSA se liší od předchozích „fór mezi rozvojovými zeměmi“ či od „koalicí Jihu“ tím, že není založeno čistě na ideologických základech (White nedatováno: 5). IBSA se nevnímá pouze jako alternativa k předchozím jiho-jížním iniciativám, jako spíše další, konstruktivní krok k širší a hlubší spolupráci (White nedatováno: 5). Aby se však nejednalo pouze o další fórum, musí úspěšně vyřešit mnoho problémů týkajících se politických, ekonomických a kulturních vazeb mezi zeměmi Jihu (White nedatováno: 6). V rámci jiho-jížních vztahů uskupení potřebuje zajít dále než za rétorickou spolupráci a koordinaci, daleko více pozornosti musí věnovat „praktickým záležitostem“ zahrnující například obchodní a investiční dohody (White nedatováno: 6). Dojít k takovému cíli však nebude nijak jednoduché, aby byl obdobný plán úspěšný, IBSA se musí zaměřit na vypracování detailního plánu, který bude následně realizován (White nedatováno: 6). Uskupení

IBSA by se dalo definovat na základě soft power, kdy slouží jako základna pro spolupráci mezi členskými státy (De Arruda – Slingsby 2014: 3).

Činnost uskupení klade velký důraz na symboly. Mnohé ekonomické smlouvy, které byly uzavřeny s jinými uskupeními, nejsou ekonomicky nijak výhodné, ale kvůli svému symbolickému významu umožňují vůdčím představitelům být viděni, jak spolupracují (Soule-Kohndou 2013: 20). Tyto obchodní smlouvy představují také politický krok kupředu v rámci prohlubování obchodních vztahů (Soule-Kohndou 2013: 20). Již samotná skutečnost, že lídři nastupujících ekonomik jsou viděni, jak spolupracují, je dostává do centra pozornosti, kromě toho se zde vytváří příležitost, aby své země označovali jako „spojovací“ země, které staví mosty přes různé regiony (Soule-Kohndou 2013: 20).

Uskupení IBSA usiluje o reformu Rady bezpečnosti OSN tak, aby lépe reflektovala realitu současných mezinárodních vztahů. Rada bezpečnosti by se podle IBSA měla stát více efektivní a reprezentativní. Všichni její členové usilují o stálé křeslo (Arkhangelskaya 2012: 2). Členové IBSA si vzájemně přislíbili plnou podporu při svých kandidaturách do reformované Rady bezpečnosti (ANS 2014: nestránkováno).

Jako další překážka k integraci se jeví překrývající se aktivity s uskupením BRICS, byť BRICS je méně institucionalizované než IBSA. Činnost obou uskupení se prolíná či bude prolínat v těchto oblastech: zemědělství, daňová politika či věda a technologie (Soule-Kohndou 2013: 23). Absence ČLR umožňuje IBSA debatovat o globálních výzvách v jiném kontextu. Je možné mluvit o problémech, které není možné zmiňovat na summitech BRICS, jako je ekonomický vzestup ČLR a jeho důsledky (Stuenkel 2012b: nestránkováno). Číňané na to pochopitelně reagují, Peking se pokouší o marginalizaci vlivu IBSA, protože v něm nehraje žádnou roli. Vše se odehrává na pozadí čínsko-indické rivality, naopak Indie se snaží o nalezení prostoru, kde se nebude nacházet ČLR (Sharma 2011: nestránkováno).

Členové IBSA jsou zároveň členy uskupení BRICS. Indie, Brazílie a Jihoafrická republika jsou nastupující ekonomiky, totéž se nedá říct o Rusku a ČLR.⁶¹ Proto tyto tři země mají pocit, že nejsou plně integrovány

61 Rusko je staronová velmoc, téměř 50 let bylo společně s USA jedinou supervelmocí, ačkoliv je mnohdy označováno za nastupující ekonomiku, v mnoha ohledech jí není (Laidi 2011: 7). V 90. letech se

do mezinárodních struktur a ačkoliv se jejich přístup k mezinárodním institucím liší, všechny tři země se shodují, že si zaslouží více institucionální odpovědnosti. V tomto ohledu se jasně odlišují od Ruska a ČLR, kteří jsou již „zavedenými hráči“ (Stuenkel 2012a: nestránkováno). To jasně dokazuje skutečnost, že obě země jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Kromě toho, členové IBSA jsou demokracie, všechny důležité otázky mohou svobodně projednávat, což však neplatí o summitech BRICS s Ruskem a ČLR, neboť témata jako jsou lidská práva či občanská společnost nejsou na summitech BRICS vítané (Stuenkel 2012a: nestránkováno).

Percepce na poli mezinárodní politiky je pro uskupení mnohem důležitější, než se na první pohled může zdát. V rámci kontaktu s mezinárodními médii mohou zúčastněné země definovat, jak mají být jejich sdílené hodnoty, jako je demokracie, lidská práva či jiho-jihní spolupráce viděny vnějším světem (Soule-Kohndou 2013: 18). Lídři IBSA si na mezinárodní scéně nemohou dovolit ztrátu dobrého image, který je pro ně prioritou, stejně tak si nemohou dovolit nezájem médií. Na druhou stranu, tento zájem o mediální viditelnost zastiňuje skutečnou produktivitu a viditelné výsledky uskupení. V rámci prosazování jiho-jihní spolupráce je pro IBSA důležité, aby bylo viditelné na mezinárodní scéně a dostalo se mu jistého uznání. Představitelé IBSA cíleně užívají rozličných aktivit iniciovaných uskupením tak, aby je okolní svět registroval. Získání pozornosti však není jednoduchý proces, nastupující ekonomiky skrze G-20⁶² mají mnohem méně vlivu než země G-8 (Soule-Kohndou 2013: 17). Účinnou možností, jak si představitelé IBSA mohou získat mezinárodní pozornost, je pořádání trilaterálních schůzek či summitů. Získaná pozornost a viditelnost pak umožňuje vylepšit obrázek těchto zemí na mezinárodní scéně a také lépe spravit veřejnost o jiho-jihní spolupráci a o dění

potýkalo s ekonomickými problémy, muselo zažádat MMF o pomoc. ČLR se nezačala jakožto nastupující ekonomika etablovat v několika posledních letech, ani krátce po roce 2000. Cíleně prováděla ekonomické reformy již od 50. let, byť ty největší úspěchy se dostavily až koncem 70. let. ČLR zaznamenala trvalý ekonomický růst daleko předtím, než se začalo hovořit o nových, nastupujících ekonomikách.

62 Skupina G-20 sdružuje největší ekonomiky nejenom vyspělého, ale také rozvojového světa (ČTK 2015a: nestránkováno). Mezi členy patří i Brazílie, Jihoafrická republika, Indie a také Rusko a ČLR. Kolektivním cílem uskupení je silný, udržitelný a vyvážený globální růst (ČTK 2015b: nestránkováno). Lídři G-20 se v roce 2013 dohodli na akčním plánu pro globální oživení, který klade důraz na tvorbu nových pracovních míst a také na dlouhodobé investice (Blížková 2013: nestránkováno). Na vzniku tohoto uskupení se zásadně podílela také Brazílie, z jejího pohledu uskupení představovalo obnovenou prioritu rozvojové agendy (De Lima – Hirst 2006: 36).

v zemích Jihu obecně, představitelé IBSA se snaží často vyzdvihovat sdílené hodnoty stojící demokracii a pluralismu (Soule-Kohndou 2013: 17). Nepříliš často zmiňovaným úspěchem uskupení je Brazílií vedená kampaň proti šíření HIV/AIDS, Brazílii se již zde podařilo dosáhnout nesporného úspěchu, kdy došlo k rozšíření farmakologických patentů (White nedatováno: 2). Úspěchy tohoto charakteru by měli členové uskupení využívat ke svému prospěchu.

4.2 Struktura

Brazílie a Jihoafrická republika společně s Indií spolupracují v rámci 14-ti pracovních skupin, jejichž úkolem je sdílení znalostí, organizace výměnných studentských programů a také organizování schůzek nejvyšších představitelů (Government of India 2013: nestránkováno). Tyto skupiny se týkají veřejné administrativy, daní, zemědělství, lidských sídel, vědy a technologií, obchodu, kultury, obrany, energetických zdrojů, sociálního rozvoje, vzdělávání, životního prostředí, zdravotnictví a dopravy (Government of India 2013: nestránkováno). Pracovní skupiny jsou relativně nezávislé na vládách členských států. Jejich činnost ukázala, že IBSA je již více než uskupení s pouhým symbolickým významem, avšak některé pracovní skupiny se dosud nesešly (De Arruda – Slingsby 2014: 2). Výsledkem činnosti pracovních skupin je vydávání memorand o porozumění (White nedatováno: 8). Mezi nejdůležitější pracovní skupiny patří pracovní skupina pro obchod, která se zabývá možným vytvořením trilaterální zóny volného obchodu založené na bilaterálních obchodních vztazích mezi jednotlivými členy uskupení, dále pracovní skupina pro zdravotnictví, která identifikovala HIV/AIDS jako oblast společného zájmu, dále pracovní komise pro dopravu, která se zabývá vytvořením přímých a častých spojení mezi členy uskupení a také zdokonalením již existujících cest nákladní přepravy (White nedatováno: 8). Pracovní fóra uskupení IBSA byly vytvořeny ihned po jeho založení, neprošly graduálním vývojem, tak jako v případě BRICS (De Arruda – Slingsby 2014: 2).

Některé mechanismy, které jsou v uskupení IBSA zabudované, jej nutně neodlišují od již existujících mechanismů v rámci G-20 či OECD, ale tím, že je

na ně nahlíženo jako na výhradně jižní, nijak nevázané na ty „severní“, nastupující ekonomiky posouvají úroveň jiho-jížní spolupráce na vyšší úroveň (Soule-Kohndou 2013: 15). Na činnost uskupení má vliv rovněž občanská společnost, ta vytváří transnacionální sítě a je zodpovědná za „jižní iniciativy“ (Soule-Kohndou 2013: 15). Cílem těchto iniciativ je získání větší nezávislosti na Severu, konkrétně pak získání větší technické autonomie. Byla spuštěna webová stránka s názvem IBSANEWS, což je internetový portál, jehož cílem je poskytování takových informací, které reflektují indická, brazilská a jihoafrická média a jejich přístup ke globálním tématům jako je obchod či životní prostředí, dále jsou v hledáčku témata jako je diplomacie či energie (Soule-Kohndou 2013: 15). Čtenář by měl mít přístup k informacím skrze pohled zemí Jihu a novináři by pak měli být informováni přes jiné „jižanské“ informační agentury, místo toho, aby byli automaticky závislí na hlavních informačních zdrojích, jako je Reuters ohledně zpráv, které se týkají Jihu samotného (Soule-Kohndou 2013: 15).

Kromě pracovních skupin zde dále fungují fóra, kterými jsou parlamentní fórum, fórum žen, akademické fórum, fórum pro místní správu, obchodní fórum a fórum editorů (Government of India 2013: nestránkováno). Mezi nejdůležitější fóra patří akademické fórum, jehož cílem je spojovat akademiky, výzkumníky a další odborníky ze všech tří zemí. Fórum produkuje rozličné zprávy, zabývá se studentskými výměnnými pobyty, organizuje konference a debaty a dále udílí výzkumníkům ze všech tří zemí granty, které jsou určeny v rámci trilaterální spolupráce na polích sociální transformace, inženýrství, biotechnologií, udržitelného rozvoje, vyššího vzdělávání a globálního vládnutí (Soule-Kohndou 2013: 16).

4.3 Summity

První summit IBSA se uskutečnil v roce 2006 v brazilské Brasílii a ačkoliv samotné fórum bylo vytvořeno již v roce 2003, právě od tohoto roku se každoročně konaly schůzky na ministerské úrovni. Společná deklarace, která je výstupním dokumentem celého summitu, hned ze začátku konstatuje, že IBSA hraje velice

důležitou roli v rámci zahraničních politik Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky (IBSA 2006: 1). Fórum se stalo nástrojem pro lepší koordinaci globálních problémů mezi třemi státy zastupující odlišné kontinenty a také přispívá k rozvoji jiho-jihní spolupráce. Cílem IBSA je přispět ke spravedlivému a rovnému světovému pořádku (IBSA 2006: 3). V deklaraci je obsaženo mnoho obecných a téměř nic neříkajících formálních frází.

Deklarace celkem obsahuje 64 hlavních bodů, které jsou zařazeny do kategorií, kterými jsou politické konzultace a koordinace globálních problémů, reforma OSN a Rady bezpečnosti OSN, mezinárodní terorismus, Rozvojové cíle tisíciletí a boj s chudobou, lidská práva, udržitelný rozvoj, odzbrojení, mírové využití nukleární energie, MMF, globální systém obchodních preferencí mezi rozvojovými státy, intelektuální vlastnictví, trilaterální spolupráce mezi Indií, Brazílií a Jihoafrickou republikou, obchod, energie, zemědělství, doprava, věda a výzkum, zdravotnictví a další oblasti, které se zpravidla vyjadřují k situaci v konkrétních zemích.

Podle deklarace je každý pokus o reformu OSN bez reformované Rady bezpečnosti neúplný (IBSA 2006: 4). Rada bezpečnosti by měla obsahovat rozvojové země z Afriky, Asie, Latinské Ameriky jakožto stálé i nestálé členy. Reforma Rady bezpečnosti je považována za urgentní. Kritizován je proces naplňování Rozvojových cílů tisíciletí. Jako příčina je v deklaraci uváděna nedostatečná mezinárodní podpora rozvojových zemí v rámci jejich úsilí o naplňování těchto cílů (IBSA 2006: 5). Aby bylo možné Rozvojových cílů tisíciletí dosáhnout, je zapotřebí, aby donorské země v globálním měřítku poskytovaly finanční zdroje a také transfer technologií za přijatelné ceny (IBSA 2006: 7). IBSA se také věnuje lidským právům, když konstatuje, že všechny země IBSA byly zvoleny do nově vytvořené Rady pro lidská práva. Na tento nově vytvořený orgán je zde nahlíženo pozitivně, kdy v deklaraci je uvedeno, že „toto nové fórum umožňuje řešit lidská práva na patřičné úrovni“ (IBSA 2006: 6). Členové IBSA sdílejí stejný přístup k lidským právům, proto se zavazují svou činnost koordinovat. Dále se členové IBSA zavazují, že budou všemi možnými prostředky podporovat trvale udržitelný rozvoj v globálním měřítku, přičemž

největší pozornost budou věnovat rozvojovému světu (IBSA 2006: 6).

Pozornost je také věnována MMF, který, aby byl legitimní, musí být reformován tak, aby reprezentoval rozvojové země⁶³ (IBSA 2006: 11). Země uskupení IBSA sebe samy považují za tři z nejdůležitějších rozvojových zemí (IBSA 2006: 14).

Druhý summit uskupení IBSA se uskutečnil v roce 2007 v jihoafrickém Tshwane.⁶⁴ Závěrečným dokumentem této konference je Deklarace z Tshwane, která obsahuje 52 bodů, které nejsou řazeny do zvláštních kategorií. V mnoha ohledech se deklarace shoduje s tou předešlou, opět obsahuje mnoho formálních a prázdných vyjádření. Ohledně reformy Rady bezpečnosti se zde nově dodává, že k jejímu dosažení by měla přispět mezivládní jednání (IBSA 2007: 1). Nově se však zmiňuje o zapojení akademické obce, obchodních lídrů a občanské společnosti, což povede ke zlepšení viditelnosti IBSA (IBSA 2007: 1).

Třetí summit IBSA se uskutečnil v roce 2008 v Novém Dillí. Výstupním dokumentem konference byla Deklarace z Nového Dillí, která obsahuje 50 hlavních bodů, které jsou tříděny do několika větších kategorií, kterými jsou globální problémy, regionální problémy, fond IBSA pro boj s hladem a chudobou a sektorální spolupráce IBSA. Hlavní body spadající do těchto kategorií se příliš neliší od těch dříve formulovaných. Co se Rozvojových cílů tisíciletí týče, deklarace konstatuje, že světoví lídři si všimli, že je zapotřebí celosvětového úsilí k tomu, aby rozvojové země dosáhly těchto cílů (IBSA 2008: nestránkováno). Jiho-jihní spolupráce jako taková nemůže nahradit závazky přijaté vyspělými státy, je pouze doplňkem k severo-jihní spolupráci (IBSA 2008: 3).

Dále je pozornost věnována mezinárodní finanční krizi, deklarace konstatuje, že „představitelé se zabývali velice závažnou finanční krizí, která se rozšířila z USA do EU a začala ovlivňovat rozvojové země“ (IBSA 2008: 7). Tato nestabilita ohrožuje globální prosperitu, rozvojové země nejsou vůči krizi imunní a mohou být velice závažně poškozeny (IBSA 2008: 7). Podle představitelů IBSA je zapotřebí,

63 MMF se však potýká i s jinými problémy. Jak podotýká W. Easterly, aby byl MMF více efektivní, bylo by lépe, kdyby se zaměřoval pouze na jeden specifický cíl a nikoliv na množství nereálných a nesplnitelných cílů (Easterly 2007: 221). Dalším problémem je, že MMF nemá žádné nadřazené autority, což vede k tomu, že se nikomu nemusí zpovídat (Easterly 2007: 221).

64 Tshwane zahrnuje rovněž Pretorii.

aby nová mezinárodní iniciativa vnesla do světového finančního systému nezbytné strukturální reformy. Tento systém nesmí být exkluzivní a musí být transparentní (IBSA 2008: 7).

Čtvrtý summit IBSA se uskutečnil v roce 2010 v Brasílii, kdy výstupním dokumentem konference byla Deklarace z Brasílie, která obsahovala 45 bodů. Deklarace opět v mnoha bodech navazuje na ty předchozí a téměř nic nového nepřináší. Vyjadřuje se však k o rok dříve přijaté Závěrečné zprávě z Nairobi, kterou hodnotí pozitivně (IBSA 2010: 6). Dále se také vyjadřuje k Akčnímu plánu z Buenos Aires, kdy konstatuje, že technická spolupráce mezi rozvojovými státy se rozvětvila na všechny možné formy rozvojové spolupráce (IBSA 2010: 6). Rozvojové země pak navrhly a implementovaly různé projekty ohledně technické spolupráce, které byly založeny na jejich kapacitách a byly zacíleny na dosažení sociálního a ekonomického pokroku, což zahrnovalo sdílení zkušeností, transfer technologií, výzkum a vzdělávání a také finanční spolupráci (IBSA 2010: 6).

Pátý summit IBSA se uskutečnil v jihoafrickém Tshwane v roce 2011, jeho výstupním dokumentem byla Deklarace z Tshwane, která se skládá ze 102 bodů, což je doposud nejvíce v rámci vydaných deklarácí, nicméně většina z těchto bodů se shoduje s těmi, které byly vydány v předchozích deklarácích. Nově je zde ohledně reformy Rady bezpečnosti OSN zmínka o skupině G4. V rámci jiho-jihní spolupráce zde přibyla informace ohledně jejích principů, kterými jsou respekt k národní suverenitě, státnímu vlastnictví a nezávislosti, rovnost, nepodmíněnost, neintervencování do vnitřní politiky a vzájemný prospěch (IBSA 2011: 10).

5. BRICS

5.1 Vznik a činnost

Akronym BRIC byl poprvé použit v roce 2001 společností Goldman Sachs v rámci předpovědi globálních ekonomických trendů⁶⁵ pro další půlstoletí, v nichž země BRIC mají hrát stále důležitější roli v globální ekonomice (Dube – Singh 2013: 5). Tyto země se měly stát symbolem globální ekonomické transformace. V roce 2006 se BRIC stala oficiálně diplomaticko-politickou entitou (Gauteng 2013: nestránkováno). Stejná společnost vydala o dva roky později jinou prognózu, která uváděla, že během dalších 50-ti let budou země BRIC hlavní silou světové ekonomiky. Během dalších 40-ti let měly být ekonomiky zemí BRIC větší než ekonomiky zemí G-7,⁶⁶ již kolem roku 2025 mají mít ekonomiky zemí BRIC polovinu velikosti ekonomik zemí G-7 (Dube – Singh 2013: 5). Všechny členské státy uskupení BRIC se dokázaly rychle vymanit z recese globální ekonomické krize (2008 až 2009) a doufaly, že tato ekonomická situace způsobí přesun ekonomické moci pryč od Západu (Stuenkel 2013d: 612). Globální ekonomická krize představovala pro uskupení možnost, jak přizpůsobit globální struktury jejím potřebám, protože mezinárodní finanční systém procházel krizí legitimacy.

Členové uskupení BRICS představují podle mnohých názorů nejrapidněji rozvíjející se ekonomiky světa (Arkhangelskaya 2012: 1). Ve skutečnost se však jedná pouze o tři členy uskupení, Brazílii, Indii a Jihoafrickou republiku. To samé neplatí o Ruské federaci a o ČLR. Oba státy měly a mají velký vliv v současném mezinárodním systému a oba státy jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Doba, kdy se uskupení začalo vzmáhat, byla naprosto ideální, neboť americká moc byla konfrontována válkami v Afghánistánu a Iráku a bojem proti terorismu, což nastupujícím ekonomikám umožnilo získat více pozornosti (Stuenkel 2013d: 614). USA byly doháněny státy, jejichž společným znakem byla koloniální minulost.

Podle některých autorů (Kliman 2013: nestránkováno) budoucnost světové

65 Analýza byla čistě ekonomická, autor nebral v potaz politické faktory. Nejvíce se zaměřoval na ekonomické ukazatele jako je růst HDP či velikost populace.

66 Skupina G-7, založená v roce 1975, zahrnuje nejvyspělejší země světa, kterými jsou USA, VB, Francie, Německo, Itálie, Japonsko a Kanada, která se ke skupině připojila o rok později. Skupina stojí za polovinou světového HDP.

ekonomiky nepatří BRICS jako celku, ale nastupujícím ekonomikám a demokraciím současně. Důležitým faktorem, který limituje potenciál BRICS, je nedůvěra mezi některými členy (Kliman 2013: nestránkováno). Vzhledem k velikosti čínského HDP závisí aktivity uskupení na financování z Pekingu, což může vést k tomu, že se skupina stane pouhou multilaterální zástěrkou pro čínské zájmy (Kliman 2013: nestránkováno). Tyto faktory pak vedou pouze k tomu, že skupina BRICS a její snahy o redefinování současného globálního pořádku jsou pouze „jenom jako“. Neshody mezi členy také vedly k opožděnému založení rozvojové banky. Každý člen BRICS si pod pojmem „rozvojová pomoc“ představuje něco jiného. Jejich rozvojové politiky se vyvíjely v posledních pěti až deseti letech jakožto důsledek jejich ekonomického vzestupu, proto mají nedostatek zkušeností, co se týče administrativy, plánování koherentní strategie a vytváření efektivního distributivního mechanismu (Kedar 2012: nestránkováno). Růst každé země uskupení BRICS je však založen na naprosto odlišných faktorech. Obecně lze říct, že každá rozvojová země, která investovala do vzdělání, zaznamenala ekonomický růst (Melchior 2012: 14). Dalším důležitým faktorem pro ekonomický růst jsou ozbrojené konflikty. Čím méně je daná země zapojená do ozbrojených konfliktů, tím lépe může dosáhnout na ekonomický rozvoj (Melchior 2012: 14). Nejedná se pouze o války mezi státy, ale také o vnitrostátní konflikty. Nízkopříjmové země trpí z konfliktů daleko více než země s vysokými příjmy (Polachek – Sevastianova 2010: nestránkováno).

Země BRICS (a IBSA) se liší svou velikostí, populací a ekonomickou silou (Bilal 2012: 12). Dále se liší politickými systémy, vahou v mezinárodních vztazích a přítomností v jiných důležitých mezinárodních fórech či organizacích (Bilal 2012: 12). Mimo BRICS zůstává mnoho nastupujících ekonomik, jako je Indonésie, Nigérie, Turecko či Mexiko, o kterých se BRICS však na svých summitech nijak nezmiňuje (Kliman 2013: nestránkováno). Dnes BRICS představuje přibližně 20 % světového HDP. I některé státy BRICS se však potýkají s problémy, které se týkají především tradičních silných států. Tyto problémy se týkají zejména Ruska a ČLR, které budou muset čelit demografickým problémům (Kliman 2013: nestránkováno). Ohledně Ruska se dá očekávat, že okolo roku 2020 jeho produktivní populace

ubude o 8 %, to samé se již v roce 2011 stalo Číně, o více než desetiletí dříve, než se očekávalo (Kliman 2013: nestránkováno).

Jednota BRICS je sporná, uskupení by se dalo spíše označit za oportunistické partnerství bez jakékoliv hlubší společné vize, kdy jednotlivé členské země promítají do společné agendy pouze své zahraniční politiky (Kliman 2013: nestránkováno). V obecné rovině lze tvrdit, že uskupení rozhodně není homogenní aliancí, kdy zejména Rusko a ČLR poněkud vyčnívají. Rusko jako bývalá supervelmoc a ČLR s velkou pravděpodobností jako nadcházející. Proto se spolupráce mezi Brazílií, Indií a Jihoafrickou republikou zdá mnohem pravděpodobnější, tyto tři země spojuje demokracie, politické hodnoty a normy a mnoho dalších společných prvků s EU (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 35). BRICS by se dalo vymezit na základě definičních znaků hard power, přičemž uskupení stojí jako protiváha ke globální rovnováze moci (De Arruda – Slingsby 2014: 3).

Uskupení se formálně snaží o vytvoření „více demokratického a multipolárního světového pořádku“, což může v souvislosti s poměry v Rusku a v Číně znít možná až směšně. Přitom je jasné, že v některých tématech se členové BRICS jednoduše nemohou podporovat. Čína doposud neukázala ochotu oficiálně podpořit Brazílii a Indii na pozice stálých členů Rady bezpečnosti OSN (Kliman 2013: nestránkováno). Konzistentnost skupiny se naopak projevuje například ohledně přístupu k rozvojové pomoci⁶⁷ (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 35). Uskupení BRICS se shoduje ohledně přístupu k mezinárodním financím, ale konsenzus mezi členy nepanuje například ohledně reformování Rady bezpečnosti⁶⁸ (De Arruda – Slingsby 2014: 2).

Všichni členové BRICS usilují o větší roli v mezinárodních vztazích, jedná se o ne-západní státy, které se staví do role nové síly v rámci mezinárodní politiky a disponují potenciálem k reformě současného globálního pořádku, který byl tradičně podporován USA a jejími spojenci (Kliman 2013: nestránkováno).

67 Při porovnání jednotlivých zemí je však možné narazit na mnohé odlišnosti.

68 Rusko, přes veškerá svá oficiální prohlášení a deklarace, nikdy reformu Rady bezpečnosti OSN nepodporovalo a oficiálně podporovat pravděpodobně nikdy nebude. Rusko nemá žádný vlastní zájem na zvýšení počtu členů Rady bezpečnosti, protože členství v Radě a současně status jaderné velmoci je pro něj tím nejcennějším, čímž disponuje (Laidi 2011: 8).

Uskupení BRICS usiluje především o reformování globálních finančních a ekonomických institucí a o posilování principů mezinárodního práva. Agenda BRICS prošla postupným vývojem. Uskupení se původně zabývalo konzultacemi ohledně zpomalení růstu globální ekonomiky mezi lety 2008 až 2009, postupně však začalo přecházet k tématům novým, jako je udržitelný rozvoj, změny životního prostředí, energetická bezpečnost, zdraví, globální obchodní řád, reformy mezinárodních ekonomických a finančních institucí, Rozvojové cíle tisíciletí,⁶⁹ a regionální politická spolupráce (CBGA 2014: 1).

BRICS se stalo oficiálně fórem v roce 2009, od tohoto roku se pravidelně scházejí ministři zahraničí a financí členských zemí (CBGA 2014: 2). Postupem času se začaly rozvíjet další mechanismy spolupráce, jako jsou schůzky ministrů obchodu, financí, zemědělství, zdravotnictví, vědy a výzkumu a dalších (CBGA 2014: 2). BRICS však stále neposkytuje institucionalizovaný prostor pro angažovanost občanské společnosti (CBGA 2014: 2).

Jak již bylo zmíněno, mezi zeměmi Jihu existují velké rozdíly. Uskupení BRICS se může potýkat s obviněním, že jeho investice (či investice jednotlivých členských zemí) do států bohatých na surovinové zdroje mohou vést pouze ke zvýšení závislosti (Bilal 2012: 21). ČLR zase může čelit obvinění, že její levné exporty pouze vedou k omezení industrializace v rozvojových zemích, zejména v Africe (Bilal 2012: 21). Uskupení BRICS však hraje nezanedbatelnou roli v rámci pomoci zaostalým zemím, a to především prostřednictvím obchodu (Bilal 2012: 10). Existuje zde velké riziko, že tyto země s nízkými příjmy bohaté na přírodní zdroje nebudou diverzifikovat své ekonomiky a obchod, což povede pouze k uspokojování potřeb uskupení BRICS (Bilal 2012: 11). Tyto chudé země se tak mohou stát pouhými dodavateli, což částečně může být vnímáno pozitivně, avšak kdyby si BRICS našel jiné „dodavatele“, jejich význam se vrátí tam, kde byl před začátkem spolupráce s BRICS. Kromě ekonomické dimenze je zde ještě politická a technická dimenze. Cílem politické dimenze je vytvořit prostor pro autonomní diskuzi nezávislou na zemích OECD, cílem technické dimenze je výměna

⁶⁹ Jednotlivé členské země uskupení dosahují Rozvojových cílů tisíciletí odlišně. Zatímco Brazílie a ČLR dosahují velice dobrých výsledků následované Ruskem a Indií, Jihoafrické republiky se naopak příliš nedaří. Hlavním problémem Jihoafrické republiky je extrémní chudoba a neschopnost zamezit šíření HIV/AIDS.

zkušeností a know-how (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 11).

BRICS jako celek se mnohem více soustředí na technickou rozvojovou pomoc než na finanční rozvojovou pomoc, rozvojová pomoc uskupení rozhodně nenásleduje standardy poskytování rozvojové pomoci definované Západem (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 27). Podpora je poskytována bez požadavků na změny v domácích politikách rozvojových zemí, princip neintervence a národní suverenity jsou zde těmi vedoucími principy, avšak v rámci tohoto paradigmatu je však možné sledovat jisté rozdíly mezi jednotlivými členy BRICS (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 27). Členové uskupení IBSA jsou tomuto paradigmatu poměrně vzdáleni (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 27).

Jisté je, že stará rozvojová spolupráce například v kontextu fóra OECD-DAC, byla distribuována ve světě, který již více nereflektuje současný globální světový pořádek (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 35). Existence „nové rozvojové spolupráce“ je podmíněna efektivitou globálního partnerství, čemuž napomohou konkrétní cíle, které budou měřit dosažený proces (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 35).

5.2 Struktura

Struktura BRICS je velice centralizovaná, fóra BRICS se vyvíjela v průběhu času jakožto reakce na určité potřeby, obecně lze říct, že její organizace je více funkční než organizace uskupení IBSA (De Arruda – Slingsby 2014: 2). Fóra se týkají oblasti zahraniční politiky, financí, národní bezpečnosti, zemědělství, obchodu, zdravotnictví, vědy a technologií, dále akademické obce a rozvojové banky BRICS⁷⁰ (De Arruda – Slingsby 2014: 2). Za nejdůležitější je možno považovat rozvojovou banku, obchodní fórum a akademické fórum. Akademické fórum se koná každoročně a předchází samotnému summitu (BRICS 6th Academic Forum 2014: nestránkováno). Fórum oficiálně slouží několika účelům, jednak k prohloubení výzkumné spolupráce s ohledem na společné zájmy, dále k vytvoření vazeb mezi zúčastněnými komunitami a také k poskytování zdrojů ohledně

70 Které je pozornost věnována v kapitole 5.3.6. ohledně zatím posledně proběhlého summitu BRICS.

debatovaných problémů daného summitu lídrům BRICS (BRICS 6th Academic Forum 2014: nestránkováno). Obecně lze říct, že je to platforma, která umožňuje rozvíjet myšlenky nezávisle na politicích a také debatovat ohledně konceptů, které mohou být následně reflektovány během tvorby politiky (Stuenkel 2013b: nestránkováno). Kromě toho vytváří vazby mezi občanskou společností, kdy možná slouží jakožto předstupeň další, mnohem širší spolupráce mezi institucemi, neboť zahrnuje společné programy a publikace (Stuenkel 2013b: nestránkováno). Fórum skutečně většinu svých úkolů plní, dokázalo vytvořit či zpevnit vazby mezi výzkumnými institucemi členských států BRICS, nicméně doporučení, která vydává, jsou velice konzervativní. Příkladem může být skutečnost, že zatímco akademici z Ruska a ČLR jasně podporují kroky svých vlád, to samé neplatí v případě Brazílie, Jihoafrické republiky a Indie, proto mezi nimi nepanuje konsenzus a následně nemohou vydat společné finální prohlášení, proto je otázkou, zdali by finální prohlášení vůbec měla být vydávána (Stuenkel 2013b: nestránkováno).

Obchodní rada BRICS, jeden z nejdůležitějších mechanismů pro spolupráci mezi členy uskupení, byla vytvořena na pátém summitu v jihoafrickém Durbanu a skládá se z 25-ti nejvýznamnějších podnikatelů pocházejících z členských zemí tak, aby reprezentovali různá průmyslová odvětví (BRICS Business Council nedatováno: nestránkováno). Rada se skládá z pěti pracovních skupin, kterými jsou pracovní skupina pro infrastrukturu, pro výrobu, pro finanční služby, pro energie a zelenou ekonomiku a pro rozvoj dovedností (BRICS Business Council nedatováno: nestránkováno). V roce 2015 převezme prezidentství Rady Rusko, přičemž je zřejmé, že si klade velice vysoké ambice. Bude se snažit o snižování administrativních bariér bránícím obchodu a také posilovat ekonomickou integraci členských států (TASS 2015: nestránkováno).

5.3 Summity

První summit BRICS⁷¹ se uskutečnil v roce 2009 v ruském Jekatěrinburgu, ale představitelé zemí BRIC se z ruské iniciativy sešli již o rok dříve během summitu G8 v Japonsku (Stuenkel 2014c: 3). Na summit je možné nahlížet více jako na experiment než jako na nějaké konkrétní cílené snahy (Stuenkel 2014c: 3). I globální média hodnotila summit spíše negativně. Co se ekonomického hodnocení týče, bylo zdůrazňováno, že Rusko a Brazílie jsou největší exportéři komodit, zatímco ČLR je pak největším importérem, a dále že Brazílie a Rusko na vysokých cenách energií benefitují, zatímco Indie jakožto obrovský odběratel jimi trpí (Stuenkel 2014c: 5). Co se politické perspektivy týče, brazilská a indická demokracie se s čínským a ruským autoritativním režimem nedá srovnávat (Stuenkel 2014c: 5). Dále bylo zdůrazňováno indické, ruské a čínské držení jaderných zbraní a také hraniční spory a překrývající se sféry zájmu v Indickém oceánu mezi Indií a ČLR, kromě toho je Rusko vysoce znepokojené čínskými aktivitami na Blízkém východě (Stuenkel 2014c: 5). Všechny tyto důvody poukazovaly na to, že pro BRIC je nemožné, aby se stalo aliancí. Například *The Economist* nazval uskupení „neslučitelným kvartetem“ (Stuenkel 2014c: 6).

Členové uskupení se zde však shodli na nutné reformě mezinárodních finančních institucí a také diskutovali o tom, jak je možné snížit závislost na USA, americký dolar by neměl hrát prim ve světovém obchodu (Kramer 2009: nestránkováno). Unipolarita, která se ještě před několika málo lety zdála být nezlomitelná, dnes pomíjí, zbytek světa USA dohání (Stuenkel 2014c: 9). Kromě toho, že členové BRICS diskutovali o omezení dolarových rezerv, se ruská strana snažila vést diskuzi ohledně omezení užití dolaru v obchodu mezi jednotlivými členy uskupení (Stuenkel 2014c: 5). Globální finanční systém by se podle členů uskupení měl stát mnohem více diverzifikovaný. Byly to právě USA, které umožnily nastupujícím ekonomikám získat více vlivu, protože jejich důvěryhodnost po globální ekonomické krize klesla (Stuenkel 2014c: 1).

Rétorická prohlášení typu „rozvojové země a nastupující ekonomiky musí mít větší reprezentaci v mezinárodních finančních institucích“ sloužila k mnoha

71 Tehdy ještě jako BRIC.

účelům. Avšak BRIC se zamýšlelo ubírat jiným směrem než jako antihegemonická aliance, antihegemonické chování může těžko vysvětlit úspěch prvního summitu (Stuenkel 2014c: 7). Naopak, deklarace odkazuje na posilování stávajících struktur (Stuenkel 2014c: 7).

Podle tehdejšího ruského prezidenta D. A. Medveděva bylo hlavním cílem ukázat, že BRICS může vytvořit podmínky pro mnohem „spravedlivější“ světový řád (Kramer 2009: nestránkováno). Uskupení se začalo více ubírat směrem k politické entitě, i když stále věnovalo mnoho pozornosti ekonomickým problémům. Důvodem této změny byla skutečnost, že členové uskupení chtěli více posílit jejich mezinárodní status, který je důležitý pro dosahování jejich společných či individuálních zájmů (Stuenkel 2014c: 1–2). První summit skutečně posílil mezinárodní status každého účastníka. Brazílie, Rusko, Indie a ČLR se postavily do role reprezentantů rozvojového světa a rovněž do role nepostradatelných stavitelů globálního řádu zítřka (Stuenkel 2014c: 8). Uskupení reprezentovalo posun moci od USA či Evropy k nastupujícím ekonomikám, což dělá svět „méně západním“ a více ideologicky diverzifikovaným (Stuenkel 2014c: 8).

První summit lze hodnotit jako úspěšný, přičemž klíčem k úspěchu bylo mnoho podstatných událostí. Jednak to bylo načasování summitu, kdy se USA potýkaly s ekonomickými problémy a s nimi i zbytek světa, ale také *win-win* situace pro všechny členy uskupení, kdy každý z nich získal něco, o co usiloval (Stuenkel 2014c: 9–12). Je téměř jisté, že uskupení by nemohlo dosáhnout obdobného úspěchu během 90. let, kdy USA vedený globální liberální pořádek stál na výsluní (Stuenkel 2014c: 12).

Druhý summit se uskutečnil v Brasílii v roce 2010. Společná deklarace členů uskupení, která je výstupem celého summitu, opět věnuje nejvíce pozornosti reformě globálních finančních institucí. Finální deklarace je mnohem obsáhlejší než ta předchozí, z prohlášení je zřejmé, že uskupení vítá změny ohledně globální finanční vlády. Pozornost je věnována zejména roli, kterou hraje G-20 v rámci boje proti krizi a také tomu, že uskupení G-20 je širší, otevřenější, efektivnější a reprezentativnější (BRICS 2010: nestránkováno). Dále je uvedeno, že uskupení G-20 by mělo přijmout koherentní strategii pro post-krizové období a BRIC je

připraveno v tomto ohledu přispět (BRICS 2010: nestránkováno). Uskupení G-20⁷² se jeví jako ideální platforma pro reformu mezinárodního finančního pořádku, naopak kritizovány jsou doposud neuskutečněné reformy MMF a SSB (BRICS 2010: nestránkováno).

Druhý summit byl pro uskupení důležitý v mnoha směrech, byla posílena vnitřní spolupráce mezi členy za účelem posílení vazby na mnoha úrovních, poprvé zasedalo akademické fórum BRICS, které se podílelo na možném řešení další spolupráce, konalo se první obchodní fórum BRICS a rovněž se po druhé sešli poradci pro národní bezpečnost členských zemí (Stuenkel 2014b: nestránkováno). Během summitu indický premiér M. Singh uvedl, že uskupení (míněno BRIC) nebylo „pouhým produktem krize, ale bylo produktem dlouhotrvající víry v ekonomiky členských států a také v lid členských zemí“, nicméně globální ekonomická a finanční krize dodala uskupení nový smysl⁷³ (Varadarajan 2010: nestránkováno). Na první pohled symbolické prohlášení má hlubší význam, neboť se ukázalo, že o uskupení je zájem i u jiných států. Nejenže před summitem jihoafrický prezident J. Zuma absolvoval bilaterální schůzky se všemi stávajícími členy, ale uskupení také obdrželo přihlášky od jiných zemí, kterými bylo Mexiko, Indonésie či Turecko (Stuenkel 2014b: nestránkováno).

Třetí summit se odehrál v roce 2011 v čínské San-je, výstupem summitu byla Deklarace ze San-je,⁷⁴ která obsahovala 32 bodů zahrnující politické, diplomatické, bezpečnostní, ekonomické, sociální a kulturní otázky (BRICS 2011: nestránkováno). ČLR jakožto hostující země summitu doufala, že vylepší svou reputaci jakožto soft power (Sekine 2011: 2). Summitu se zúčastnila Jihoafrická republika jako nový člen a akronym BRIC se rozšířil na BRICS. Deklarace se zmiňuje také o posilování finanční spolupráce jednotlivých rozvojových bank členských zemí (Sekine 2011: 2). Summit je také důležitý z hlediska rozvojové spolupráce a životního prostředí, uskupení zde potvrzuje, že je připravené posilovat spolupráci s nečlenskými státy BRICS, zejména s nastupujícími ekonomikami a rozvojovými zeměmi a také s relevantními mezinárodními a regionálními

72 Členové BRIC(S) jsou členy uskupení G-20.

73 Jak konstatoval jistý brazilský diplomat: „BRIC je produktem G-20 a G-20 je důsledkem krize“ (Stuenkel 2013d: 615).

74 *Sanya Declaration*.

organizacemi (BRICS 2011: nestránkováno). USA, EU⁷⁵ ani jiné státy OECD zde nejsou explicitně uvedeni jako partneři. Otázkou je, zdali jsou země BRICS relevantními partnery, neboť zde vyvstávají jisté protiklady, protože všichni členové uskupení vyjma Ruska se považují za rozvojové země a stejně tak za poskytovatele rozvojové pomoci, což vede k zodpovědnosti v mnoha oblastech (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 35). Třetí summit definitivně potvrdil důležitost uskupení BRICS jakožto součást jiho-jihní spolupráce (Stuenkel 2013c: 310).

Deklarace také zmiňuje mnoho podporovaných mezinárodních smluv a cílů, jako jsou Rozvojové cíle tisíciletí, Kjótský protokol, Deklarace z Ria ohledně životního prostředí a rozvoje,⁷⁶ Agendu 21 a Implementační plán z Johannesburgu.⁷⁷ Akční plán zahrnutý v deklaraci se také zmiňuje o vytvoření skupiny BRICS-UNESCO. Podle deklarace by mělo mezinárodní společenství dosáhnout Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015 tak, jak bylo deklarováno, avšak ani samotné členské státy uskupení je nedokázaly všechny naplnit, neboť se každá země potýká s vlastními problémy.

Když v letech 2001 a 2003 Goldman Sachs vydali své prognózy, ani jedna z nich se nezmiňovala o Jihoafrické republice. Tehdy ještě neexistující uskupení spojovalo několik znaků, kterými jsou obrovská populace, velké trhy a velký podíl na globálním HDP a obchodu (Cooper 2011: nestránkováno). Jihoafrická republika nesdílela ani jednu z těchto charakteristik, Goldman Sachs ji nezahrnul ani do kategorie zemí Next 11 (Cooper 2011: nestránkováno). Přesto byl o Jihoafrickou republiku zájem. Jihoafrické členství však není úplně bezproblémové. Jihoafrická republika byla do uskupení BRIC přijata po několika měsících lobbování svého prezidenta J. Zумы, který zemi označoval za vstupní bránu do Afriky (Besada – Tok – Winters 2013: 1). Podle prezidenta Zумы BRIC představovala důležité uskupení, protože vše nasvědčovalo tomu, že nastupující ekonomiky budou hrát důležitou roli v rámci restrukturalizace politických, ekonomických a finančních institucí tak, aby byly více vyrovnané (Besada – Tok – Winters 2013: 1). Participace v uskupení by měla podle jihoafrické vlády vést k ekonomickým příležitostem, jako je zvýšení

75 Co se obchodu týče, EU představuje pro všechny členy uskupení BRICS největšího obchodního partnera, výjimkou je Jihoafrická republika (Leal-Arcas 2008: 270).

76 *Rio Declaration on Environment and Development.*

77 *Johannesburg Plan of Implementation.*

obchodních a investičních příležitostí, ale měla by také přispět k politickým výhodám, jako je posílení role v mezinárodní politice (Besada – Tok – Winters 2013: 1).

Jihoafrická republika disponuje mnoha přírodními zdroji, jako je zlato, diamanty a platina, dále má kvalitní infrastrukturu, pokročilý bankovní systém, stabilní makro a mikro finanční prostředí a mnohé další kvality, které ji předurčily ke vstupu do BRIC (Pinto 2012: nestránkováno). Počátkem 90. let, kdy se Jihoafrická republika opět začleňovala do mezinárodní politiky, nebylo jasné, kudy se přesně její zahraniční politika bude ubírat, i když primární cíle byly poměrně jasné,⁷⁸ přičemž tato skutečnost rozhodně neplatila o Brazílii, protože obdobné debaty zde již proběhly v minulosti (Saraiva 1996: 170). Podle některých názorů se jihoafrická zahraniční politika měla obrátit směrem k Západu a bohatým asijským státům, neboť pouze taková orientace mohla garantovat investice, které by zaručily růst jihoafrické ekonomiky (Saraiva 1996: 171). Zastánci tohoto směru argumentovali, že je třeba věnovat pozornost ekonomické rekonstrukci země a také nové roli země jakožto regionálního hegemonu v novém prostředí mezinárodních vztahů, kritika je pak obviňovala ze zjednodušujícího neoliberalismu (Saraiva 1996: 171). Podle jiných názorů, reprezentovaných zejména představiteli ANC, se jihoafrická zahraniční politika měla zaměřovat spíše na Afriku, na utužení vztahů s rozvojovými zeměmi a na vůdčí roli v rámci Hnutí nezúčastněných zemí (Saraiva 1996: 171). Kritika tohoto postoje namítala, že po konci studené války není potřeba se Hnutím nezúčastněných zemí nějak zvlášť zabývat, neboť mezinárodní vztahy prošly procesem deideologizace (Saraiva 1996: 171).

Lze na vstup Jihoafrické republiky nahlížet jako na projev rozšiřující se jihojižní spolupráce či pouze jako na zájem stávajících členských zemí? Přijetí Jihoafrické republiky do skupiny reflektovalo skutečnost, že v posledních letech bylo více pozornosti věnováno problémům Afriky (Arkhangelskaya 2012: 1). BRIC také mělo zájem na tom, aby se mu uchovala nálepka rozvojových zemí (Knoblauch – Knoke – Morazán – Schäfer 2012: 17). Afrika se stala zónou strategických zájmů, kromě toho má Jihoafrická republika významný vlastní technologický a výzkumný

78 Pro jihoafrickou zahraniční politiku, stejně jako tak pro brazilskou, je charakteristická kontinuita.

potenciál (Arkhangelskaya 2012: 1).

Tím, že BRIC projevilo zájem přijmout Jihoafrickou republiku, byla potvrzena důležitost Afriky v systému současných mezinárodních vztahů. Vstup Jihoafrické republiky do BRIC zvedl zemi její mezinárodní status, zesílil její pozici jakožto zástupce kontinentu a také zvětšil šance na příliv zahraničního kapitálu do země (Arkhangelskaya 2012: 1). Jihoafrická republika se během 90. let potýkala s nedostatečným uchopením globálního a regionálního přístupu současně (Saraiva 1996: 172). Podle některých názorů byl globální přístup jedinou možností k získání investic a přístupu na světové trhy, naopak regionalisté namítali, že Jihoafrická republika se může na mezinárodním poli angažovat pouze přes oblast jižní Afriky, obdobná debata se již opět odehrála v Brazílii, přičemž její protagonisté dospěli k názoru, že se oba přístupy nijak nevyklučují (Saraiva 1996: 172).

Čtvrtý summit se odehrál v roce 2012 v Novém Dillí, kde členové uskupení debatovali o možném vytvoření multilaterální rozvojové banky na získávání zdrojů určených na infrastrukturu a projekty udržitelného rozvoje v rámci uskupení BRICS a v dalších nastupujících ekonomikách. Členové uskupení se dohodli na vytvoření pracovní skupiny, která bude vedena jednotlivými ministry financí členských zemí za účelem provedení expertízy ohledně možného vytvoření rozvojové banky (Saran – Sharan 2012: nestránkováno). Výstupním dokumentem summitu byla Deklarace z Dillí⁷⁹ obsahující 50 bodů a představující základ pro další institucionalizovanou spolupráci (Saran – Sharan 2012: nestránkováno). BRICS by se mohlo stát důležitou transkontinentální politicky sjednocenou silou (Saran – Sharan 2012: nestránkováno).

Hlavním tématem summitu bylo „partnerství BRICS pro globální stabilitu, bezpečnost a prosperitu“. BRICS se považuje za platformu pro dialog a spolupráci mezi zeměmi čítající 43 % lidské populace s cílem dosažení míru, bezpečnosti a rozvojové spolupráce v multipolárním, interdependentním a komplexním globalizovaném světě (Council on Foreign Relations 2012: nestránkováno). Deklarace také indikuje, že BRICS se postupně mění a přizpůsobuje, od reakčního mechanismu na výzvy způsobené globální ekonomickou krizí na entitu, která hraje

⁷⁹ *Delhi Declaration.*

aktivní roli v procesu globální transformace (Saran – Sharan 2012: nestránkováno). Až do přijetí Deklarace z Dillí byla jednota a činnost uskupení podrobována kritice, nicméně ukázalo se, že členové uskupení jsou schopni jednat nikoliv pouze o tématech, která jsou aktuální a vyžadují bezprostřední pozornost, ale také o tématech, kterým bude potřeba věnovat pozornost dále v budoucnosti (Saran – Sharan 2012: nestránkováno).

Uskupení se věnuje také globální ekonomické situaci. Ve zprávě se konstatuje, že se země BRICS zotavily relativně rychle z globální ekonomické krize, ale naopak jsou kritizovány centrální banky vyspělých zemí, které za pomoci drastických úsporných opatření s cílem stabilizovat domácí ekonomiky negativně ovlivňují trhy nastupujících ekonomik (Council on Foreign Relations 2012: nestránkováno). BRICS požaduje reformu mezinárodní finanční architektury⁸⁰ tak, aby lépe reprezentovala rozvojové země, mezinárodní finanční systém by měl sloužit všem zemím a podporovat rozvoj nastupujících ekonomik a rozvojových zemí (Council on Foreign Relations 2012: nestránkováno). Ostatní členové uskupení zde také oceňují ruský vstup do Světové obchodní organizace, což ji podle nich činí více reprezentativní a multilaterální obchodní systém se tak stává silnějším.

Pátý summit BRICS se uskutečnil v roce 2013 v jihoafrickém Durbanu jakožto zakončení prvního cyklu summitů BRICS. Hlavním tématem tohoto summitu bylo „BRICS a Afrika: Partnerství pro rozvoj, integraci a industrializaci“ (BRICS 2013: nestránkováno). Summitu se zúčastnily i některé africké organizace a také představitelé některých afrických zemí. Země BRICS se na summitu radily, jak by mohly africkým zemím pomoci s jejich industrializací přímými zahraničními investicemi, výměnou zkušeností a diverzifikací obchodu. Afrika totiž pro uskupení představuje množství příležitostí. Na druhou stranu, objevovaly se zde také názory, že narůstající obchod a investice mezi BRICS a chudšími africkými státy by mohl vést k vykořisťování jejich nerostného bohatství a pouze k malému užitku místního obyvatelstva. BRICS opět volá po reformě mezinárodních finančních institucí tak, aby byly více reprezentativní a reflektovaly narůstající váhu nejen samotného

80 Reformě mezinárodních finančních institucí bude věnována pozornost v následující subkapitole.

BRICS, ale i jiných rozvojových zemí. Uskupení je znepokojeno pomalou reformou MMF.

Ohledně vytvoření (rozvojové) banky BRICS se diskutovalo i na pátém fóru, avšak členové uskupení se stále nemohli shodnout na konkrétním postupu.⁸¹ Jakým způsobem by banka měla půjčovat? Budou se nějak půjčovací mechanismy lišit od těch již zaběhlých SSB a jinými fungujícími bankami? Pokud ano, je velice pravděpodobné, že banka bude obviňována z poskytování „hanebných půjček“ zemím, u kterých by byly vyžadovány reformy či jiné úkoly (Stuenkel 2013a: nestránkováno). Členské země se dále neshodly na tom, jakým způsobem by měl být odvozen počáteční vklad do nově založené banky. Některé prosazovaly stejný vklad pro všechny, jiné pak vklad podle velikosti jejich ekonomik. To je celkem logické, protože čínská ekonomika je přibližně dvacetkrát větší než ta jihoafrická, proto zde existuje důvodné podezření, že by byla ovládnuta ČLR. Diskuze ohledně vytvoření rozvojové banky však bude pokračovat i nadále. Zatímco jihoafrická republika prosazuje vklad podle velikosti ekonomiky, Indie pak stejný vklad pro všechny členy, neboť se obává čínské dominance (Stuenkel 2013a: nestránkováno). Také není jasné, zdali banka počítá s nějakým místem pro vyspělé země, ať již jako pozorovateli či přímo jako účastníky (Stuenkel 2013a: nestránkováno).

Je však jisté, že vytvoření obdobné banky je nezbytností pro další směřování jiho-jihní spolupráce, protože požadavky ohledně infrastruktury v nastupujících ekonomikách (a v rozvojových zemích) jsou obrovské, více než 1,4 mld. lidí nemá zajištěno bezpečné dodávky elektřiny, 900 mil. lidí nemá přístup k čisté vodě a více než 2,4 mld. lidí nemá přístup do adekvátního zdravotnického zařízení (Stuenkel 2013a: nestránkováno). Více než 2 mld. lidí se v následujících 25-ti letech bude stěhovat do měst (Stuenkel 2013a: nestránkováno). Aby bylo možné čelit těmto výzvám, je zapotřebí zvýšení výdajů na infrastrukturu a také zajištění environmentálně udržitelných investic (Stuenkel 2013a: nestránkováno).

Šestý summit BRICS se uskutečnil v brazilské Brazílii v roce 2014 a započal druhý cyklus setkání, neboť každá členská země již organizovala jedno setkání

⁸¹ Shoda nepanovala ani o umístění sekretariátu, dlouhodobými kandidáty byla Pretoria či Šanghaj (Stuendel 2013a: nestránkováno).

na svém území. Hlavním cílem nového cyklu by mělo být prohloubení spolupráce, primárním tématem summitu byl všeobecný růst a trvale udržitelná řešení. Summit se zabýval vytvořením rozvojové banky BRICS, finanční infrastrukturou, projekty trvale udržitelného rozvoje a sociálním rozvojem (IISD 2014: nestránkováno). Na summitu byla přijata Fortalezská deklarace a akční plán,⁸² která se skládá ze 72 bodů (VI BRICS Summit 2014: nestránkováno). Dokument konstatuje, že mezinárodní struktury, které byly vytvořeny za jiného rozložení sil, začínají ztrácet legitimitu a účinnost. BRICS by mělo být důležitou silou pro nezbytnou reformu současných institucí, které by měly být více reprezentativní, schopné zajistit všeobecný globální růst a zajistit stabilní a prosperující svět. BRICS nadále přispívá ke globálnímu růstu a ke snižování chudoby nejen v členských zemích, ale i v jiných zemích. Ekonomický růst zemí BRICS přispívá stabilizovat globální ekonomiku, bojovat s nerovností, snižovat chudobu, vytvářet pracovní místa a pomáhá k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

Fortalezská deklarace se zmiňuje o založení nové rozvojové banky (NDB),⁸³ jejímž cílem je získávání zdrojů určených na infrastrukturu⁸⁴ a pro projekty na udržitelný rozvoj v zemích BRICS a v dalších rozvojových zemích či nastupujících ekonomikách. NDB bude disponovat počátečním kapitálem ve výši 100 mld. USD. Její vedení bude sídlit v Šanghaji, v čele banky bude stát prezident, přičemž tím prvním bude na šestileté období Ind. NDB bude mít rovněž regionální pobočky, první z nich bude otevřena v Johannesburgu v době otevření ředitelství v Šanghaji. Vytvoření NDB je symbolem nespokojenosti BRICS se stávajícími globálními finančními institucemi, především se SSB a s MMF. Deklarace dále oznamuje podepsání dohody o vytvoření záložních rezerv (CRA)⁸⁵ ve výši 100 mld. USD, které by měly posílit globální finanční bezpečnostní síť a doplnit již existující mezinárodní dohody. Hlavním cílem je však snížit závislost uskupení BRICS na americkém dolaru (Eichengreen 2014: nestránkováno).

CRA je de facto alternativou k MMF, který v případě ekonomických

82 *Fortaleza Declaration and Action Plan.*

83 *New Development Bank.*

84 Není však jasné, jaké druhy infrastrukturních projektů bude NDB financovat (Prange 2014: nestránkováno).

85 *BRICS Contingent Reserve Arrangement.*

problémů daného státu mu poskytne půjčku (Prange 2014: nestránkováno). Krizové půjčky do 30 % příspěvku jednoho státu budou rozhodovány jednoduchou většinou, větší částky pak budou vyžadovat souhlas všech členů CRA (Prange 2014: nestránkováno). Nespokojenost zemí BRICS se statutem quo ohledně současného stavu globálních ekonomických institucí je pochopitelný, otázkou zůstává, zdali nově založená banka a záložní fond přinesou nějaké změny (Eichengreen 2014: nestránkováno). NDB, která disponuje počátečním vkladem ve výši 100 mld. USD, pravděpodobně zásadním způsobem nepřispěje k infrastrukturním potřebám po celém světě, avšak tento vklad se ještě může změnit (Eichengreen 2014: nestránkováno). V rámci debat o možném založení rozvojové banky BRICS a poté po samotném založení se objevovaly názory, že bude sloužit výhradně čínským zájmům. NDB tak bude zastřešovat čínské investice v rozvojových zemích pod „multilaterální deštník“ (Schiavenza 2014: nestránkováno). Rozvojová pomoc nebude vázána na splnění daných podmínek, jak vyžadují například MMF či SSB (Schiavenza 2014: nestránkováno). Číňané se však proti obdobným nařčením ohrazují tím, že ČLR se neujme rozhodující role (Schiavenza 2014: nestránkováno). Obecně lze tvrdit, že rozvojové země doufají, že NDB bude mít jiný přístup než MMF a SSB k financování „problematických“ zemí.

Pozornost je dále věnována samotnému MMF a SSB. Zatímco doposud neproběhlý proces implementace reformy MMF z roku 2010⁸⁶ je kritizován, protože má negativní dopad na legitimitu, důvěryhodnost a efektivitu MMF, cíle nastavené SSB ohledně extrémní chudoby a zajištění prosperity jsou vítány. Země BRICS volají po nové dohodě ohledně kvót v MMF.⁸⁷ Cílů vytyčených SSB může být podle BRICS dosaženo pouze v případě, pokud budou zvýšeny finanční možnosti banky a zajištěny nové možnosti financování rozvojové spolupráce. Vytvoření nové rozvojové banky BRICS by mohlo být vnímáno jako reakce na neochotu provést reformu MMF tak, aby více reflektoval změny v globální ekonomice. Ve zprávě se pozornost opět věnuje reformě OSN. Měla by být reformována zejména Rada bezpečnosti, která by měla být více reprezentativní a efektivnější tak, aby lépe

86 Kongres USA odmítl dohodu ratifikovat.

87 BRICS představuje pouze 11 % hlasů v rámci MMF, což rozhodně nekorresponduje s jejich skutečnou současnou ekonomickou silou.

reagovala na globální výzvy. ČLR a Rusko podporuje aspirace Brazílie, Jihoafrické republiky a Indie k větší roli v rámci OSN. Kromě toho jsou kritizovány unilaterální vojenské intervence a ekonomické sankce, které porušují mezinárodní právo a univerzálně respektované normy mezinárodních vztahů.⁸⁸

Rada bezpečnosti OSN je stále velice důležitým orgánem v rámci zajišťování mezinárodní bezpečnosti, její členové se nikdy neangažovali v přímých vojenských konfliktech. V posledních několika desetiletích (zejména od konce studené války) lze pozorovat zlepšení spolupráce (Armijo – Roberts 2014: 11). O členství v Radě bezpečnosti je zájem především proto, že stále neztratila na své legitimitě. Indie a Brazílie patří mezi dlouhodobě nejaktivnější propagátory rozšíření počtu stálých členů, přičemž obě země by mezi ně měly být zahrnuty (Armijo – Roberts 2014: 12). Argumentem pro rozšíření je skutečnost, že rozvojové země tvoří většinu členských zemí OSN a proto by se měly podílet na rozhodovacím procesu Rady bezpečnosti, nikoliv aby byly pouze objekty jejích akcí (Armijo – Roberts 2014: 12). Brazílie společně s Indií jsou členy koalice G-4, která zahrnuje rovněž Japonsko a Německo, jejímž cílem je získání permanentních míst v Radě bezpečnosti. Zmíněné státy jsou druhým a třetím největším donorem rozpočtu OSN (Armijo – Roberts 2014: 13). Je známo, že ČLR se ke koalici nestaví příliš kladně. I když oficiálně Rusko a ČLR podporují brazilskou a indickou kandidaturu do Rady bezpečnosti, ve skutečnosti jsou oba státy velice zdráhavé, neboť by tak ztratily na své vlastní unikátnosti tím, že by se rozšířilo právo veta. Tato situace je velice paradoxní vzhledem k tomu, jaké má uskupení BRICS cíle (Armijo – Roberts 2014: 13).

Méně pozornosti je věnováno také lidským právům, kdy je zdůrazněno pouze právo na rozvoj. Naopak poměrně hodně pozornosti je věnováno informačním a komunikačním technologiím, které by podle uskupení měly vést k trvalému ekonomickému růstu. Země se zavazují ke spolupráci v zemědělství a ke sdílení informací ohledně strategií pro zajišťování přístupu k jídlu nejvíce ohrožených populací, snižování negativních důsledků klimatických změn na potravinovou bezpečnost a na přizpůsobení zemědělství změnám klimatu.

⁸⁸ De facto se jedná o odsouzení sankcí uvalených Západem na Ruskou federaci za svůj postoj vůči řešení ukrajinské krize. Samotné ukrajinské krizi je pozornost věnována dále ve zprávě.

Globální média věnovala šestému summitu velkou pozornost. Pět let po prvním prezidentském setkání BRICS disponuje institucionální strukturou. Vytvoření NDB a CRA je překvapením pro mnoho západních analytiků, kteří tvrdili, že země BRICS jsou natolik odlišné, že je nemožné, aby dosáhly shody ohledně některých zásadních témat (Stuenkel 2014a: nestránkováno). Pro Brazílii bude více institucionalizovaná skupina vítaná, protože vytvoří přímý komunikační kanál na čínské politické vedení, což je pro Brazílii nedoceníitelné, neboť se na ČLR stává více a více ekonomicky závislá (Stuenkel 2014a: nestránkováno). Jak pro Brazílii, tak pro Jihoafrickou republiku, BRICS představuje možnost diverzifikovat své partnerství s USA, ale nikoliv rozvázání závazků se Západem (Stuenkel 2014a: nestránkováno).

6. ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat vztahy mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou na státní a subsystemové úrovni po skončení studené války po současnost na pozadí jiho-jihní spolupráce. V práci byla ověřena teze, která zní: „spolupráce mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou po konci studené války nabírala během 90. let na intenzitě, což souviselo s jejich reintegrací do mezinárodních vztahů a důrazem kladeným na jiho-jihní dimenzi v rámci jejich zahraničních politik, což může dokládat spolupráce mezi oběma státy v uskupeních IBSA a BRICS“. Tato teze byla podle mého názoru zcela potvrzena. Spolupráce mezi oběma státy během 90. let skutečně gradovala, k čemuž přispělo mnoho podstatných událostí. Na systémové úrovni se jednalo o změnu struktury mezinárodního systému, kdy skončila téměř půlstoletí trvající bipolarita, a prostor byl otevřen dalším aktérům, čehož Brazílie a Jihoafrická republika náležitě využily, byť Brazílie krátce neměla jasno v tom, kam se bude dále ubírat. Změna struktury mezinárodního systému také otevřela prostor globalizaci, která byla nositelkou změn a nabízela mnohé příležitosti, ale také rizika, čehož si byly oba sledované státy vědomy. Brazílie a Jihoafrická republika v předchozích letech (či skoro desetiletích) ekonomicky stagnovaly, proto si nemohly dovolit ztratit (ekonomické) příležitosti, které globalizace nabízela. Ekonomické problémy měly v obou zemích jiný charakter. Zatímco v brazilském případě lze hovořit o vnitřních problémech, v jihoafrickém případě naopak o problémech vnějších, které pramenily z její mezinárodní izolace.

V roce 1994 v Jihoafrické vládě skončila vláda apartheidu, což zemi přineslo mnoho (pozitivních) následků. K moci se dostal ANC a prezidentem země se stal N. Mandela. Tato skutečnost byla pro brazilsko-jihoafrické vztahy pozitivní, neboť Brazílie rozvázala vztahy s představiteli apartheidního režimu a udržovala je pouze s představiteli ANC, ačkoliv se jihoafrická apartheidní vláda značně snažila o znovuoobnovení vztahů mezi oběma státy. Nyní mohly být bilaterální vztahy oficiálně obnoveny. Tehdejší prezidenti F. H. Cardoso a N. Mandela sdíleli ke globalizaci obdobný přístup, nicméně aby jejich země dokázaly z procesu globalizace profitovat, bylo nutné, aby přijaly mnoho důležitých reforem, které zahrnovaly vytvoření efektivních a otevřených politických institucí či implementaci

pro-tržních reforem. V rámci vztahů mezi oběma státy byl zásadní rok 1996, kdy do Jihoafrické republiky přijel na oficiální návštěvu brazilský prezident F. Cardoso. Jeho jihoafrický protějšek, N. Mandela, přikládal návštěvě velký význam. Z pohledu jiho-jihní spolupráce bylo zásadní, že návštěva položila základ budoucí technické spolupráci mezi oběma státy. Od konce apartheidního režimu lze také zpozorovat nárůst ekonomických vztahů mezi oběma státy, k čemuž přispěla rovněž geografická blízkost. Atlantický oceán, který odděluje Brazílii a Jihoafrickou republiku, se již v minulosti ukázal jako místo spolupráce a to navzdory apartheidnímu režimu v Jihoafrické republice, když byl prohlášen (těsně před koncem studené války) za zónu míru a spolupráce. Byla to právě Brazílie, která celou záležitost iniciovala a to navzdory tlaku USA a jejich spojenců, především Velké Británie. Z hlediska brazilsko-jihoafrických ekonomických vztahů byl zásadní rok 2001, kdy bylo možné zaznamenat signifikantní nárůst brazilského vývozu do Jihoafrické republiky. Ačkoliv se obchodní interakce mezi oběma státy od roku 1994 stále zvyšuje, Brazílie a Jihoafrická republika pro sebe nepředstavují klíčové obchodní partnery, byť je Brazílie nejdůležitějším obchodním partnerem Jihoafrické republiky v rámci Latinské Ameriky.

V průběhu 90. let se Brazílie a Jihoafrická republika staly novými středními mocnostmi a současně novými donory, byť rozvojovou pomoc poskytovaly již během studené války. Počátkem 90. let byla intenzita jiho-jihní spolupráce velice nízká, ve stejné době začala vlna nadšení z uvolnění napětí v mezinárodních vztazích postupně opadávat a následně státy Jihu začaly vůči státům Severu zaujímat pevnější postavení. Brazílie i Jihoafrická republika se proto rozhodly obnovit jiho-jihní agendu v rámci jejich zahraničních politik, dalším společným znakem zahraničních politik obou zemí byl důraz kladený na multilateralismus v mezinárodních vztazích. Obě země sdílely pozitivní přístup k mnoha cílům jiho-jihní spolupráce, jak je vytyčila Bandungská deklarace, TCDC, Akční plán z Buenos Aires, Závěrečná zpráva z Nairobi a konečně Strategický plán UNOSSC pro období 2014-2017. Současně jsou však stále rozvojovými zeměmi, které se musejí potýkat s problémy, jako je špatná infrastruktura či velké sociální rozdíly. Pravděpodobně tím nejdůležitějším cílem jiho-jihní spolupráce je zlepšování spolupráce mezi

rozvojovými zeměmi, která má mnoho podob, od politické spolupráce, přes ekonomickou spolupráci až po technickou spolupráci, jejíž součástí je například spolupráce v zemědělství. Obě země také zauímají stejný postoj k reformě globálních finančních institucí, které by měly více odpovídat realitě současných mezinárodních vztahů, k čemuž jim dopomáhají také uskupení BRICS a IBSA, kterými jsou Brazílie a Jihoafrická republika členy.

Uskupení IBSA bylo založeno v roce 2003, téměř 15 let od rozpadu bipolární struktury mezinárodního systému a uskupení BRIC bylo založeno v roce 2006, přičemž Jihoafrická republika přistoupila o několik let později. Vznik IBSA je důsledkem narůstající důvěry mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou, naproti tomu uskupení BRICS, které rovněž oba státy zahrnuje, vzniklo „nepřirozeně“ a především z ruských snah zabránit ztrátě vlivu Ruské federace v mezinárodních vztazích, a stejně tak z čínských snah maskovat své „rozvojové aktivity“ pod multilaterální deštník. Uskupení BRICS a IBSA kladou především na reformu globálních finančních institucí velký důraz, protože z jejich úhlu pohledu neslouží zájmům rozvojových zemí, kterými Brazílie a Jihoafrická republika jsou. Kromě toho se také zaměřují na rozvoj obchodu mezi členskými státy, protože ne všichni členové těchto uskupení jsou přirozenými obchodními partnery.

Fórum IBSA v některých ze svých deklamací explicitně zmiňuje některé dříve přijaté dokumenty ohledně prosazování jiho-jížní spolupráce, kdy konstatuje, že v mnoha oblastech se skutečně podařilo dosáhnout jistého pokroku. Naopak uskupení BRICS tyto dokumenty nijak nereflektuje. Tento rozpor poukazuje na větší prostor pro brazilskou a jihoafrickou zahraniční politiku prosazující jiho-jížní spolupráci v rámci fóra IBSA. Uskupení IBSA by bylo možné definovat jakožto soft power, naproti tomu uskupení BRICS jakožto hard power. Nesporným úspěchem uskupení BRICS však bylo samotné založení rozvojové banky, která by se měla věnovat investicím do infrastruktury v rozvojových zemích. Založení banky lze vnímat jakožto další krok v rozvoji jiho-jížní spolupráce, kdy několik zemí Jihu má zájem na (rozvojových) investicích do jiných zemí Jihu, otázkou je, nakolik „rozvojově“ bude tato banka skutečně zaměřena a nebude li pouze sloužit jakožto oficiální zastřešení zejména čínských snahám posílit vliv v některých afrických

zemích. IBSA rovněž reflektuje brazilsko-jihoafričké snahy o vytvoření multipolární struktury mezinárodního systému, kdy těchto snah si všímá velké množství rozvojových států. Uskupení IBSA lze považovat za budoucnost spolupráce zemí globálního Jihu, IBSA již nestojí na čistě ideologických základech, jedná se o uskupení, které představuje krok ke hlubší spolupráci mezi zeměmi Jihu.

S odstupem času lze konstatovat, že Brazílie a Jihoafrická republika dokázaly globalizace využít, neboť jak se postupem času ukázalo, jejich ekonomiky začaly stabilně růst. Pro obě země (a mnoho dalších) se začalo užívat označení nastupující ekonomiky. Tyto země přes mnohé, především sociální problémy, které jsou v případě Brazílie a Jihoafrické republiky značně patrné, se stávají více a více ekonomicky silnější, od čehož odvozují své sebevědomí a potřebu reformy globálních finančních institucí tak, aby více reflektovaly jejich nové postavení, avšak Brazílie a Jihoafrická republika chtějí mít vliv i v jiných tělesech, zejména pak v Radě bezpečnosti OSN. Uskupení IBSA si deklarovalo vzájemnou podporu ohledně reformy Rady bezpečnosti, uskupení BRICS také, avšak je otázkou, nakolik tyto závazky myslí Ruská federace a ČLR vážně, protože oba státy by tak ztratily na své exkluzivitě, které se těší téměř 70 let, kdy vznikly ty doposud nejdůležitější mezinárodní organizace. Všichni stávající členové Rady bezpečnosti OSN disponují jadernými zbraněmi, z uskupení IBSA je to pouze Indie, ačkoliv i Brazílie a Jihoafrická republika před několika desítkami let vedly své vlastní jaderné programy. Až do samého konce studené války se Jihoafrická republika snažila na tomto poli s Brazílií spolupracovat, ale byla odmítána, navzdory snahám některých předních brazilských vědců. Jihoafrická republika skutečně dokázala vytvořit několik vlastních jaderných zbraní, avšak ani Brazílie od tohoto kroku nebyla daleko. Obě země se svých vojenských jaderných programů vzdaly, čehož pak především Jihoafrická republika náležitě využívala. Energetická spolupráce se mezi oběma státy objevuje především v rámci IBSA, avšak nikoliv ohledně jaderných energií, jako spíše ohledně těch obnovitelných.

7. RESUMÉ

This paper provides an analysis of the relations between Brazil and South Africa after the end of the Cold war on the state and subsystem level. The theoretical framework of this thesis is the South-South Cooperation (SSC). The relations between Brazil and South Africa were very weak during the Apartheid era, as Brazil opposed the government of South Africa and was cooperating with the African National Congress only. After the fall of Apartheid regime, both countries re-established their relations and it is possible to note an increased level of trade between them. In 1996, South African president N. Mandela hosted his Brazilian counterpart, F. Cardoso. Because of many similarities, both countries decided to cooperate, they signed (among others) an agreement about the technical cooperation. The technical cooperation between developing countries is one of cornerstones of the SSC, although it has many forms including political as well as economic cooperation.

The new structure of the international system allowed Brazil and South Africa to take a greater role in the international relations, they became new middle powers and at the same time new donors. They successfully availed the opportunities of globalization, nowadays, they are called emerging powers despite many huge social inequalities in their societies. Although Brazil and South Africa are still developing countries, they share the need for revision of some cornerstones of the current structure of international system, most notably the UN Security Council or International Monetary Fund. IBSA and BRICS help Brazil and South Africa to reach these goals globally, however, there are major differences between these formations. The most visible one is the fact that IBSA is a purely democratic formation. On contrary, many experts see BRICS as an opportunistic formation only. The moral value of IBSA is higher, otherwise, the establishment of IBSA was gradual, it was a direct consequence of a rising trust between Brazil and South Africa. BRICS was created unexpectedly as a result of Russian efforts to stop its declining influence in the IR and at the same time because of Chinese efforts to cover their developing activities under a multilateral roof. If the values of democracy and human rights will prevail in the 21st century, we can predict that

IBSA will be more successful than BRICS and both Brazil and South Africa will be (among) most important actors in the world politics.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Internetové zdroje

Africa Research Institute (2007). *South Africa: The Brazil of Africa*

(<http://africaresearchinstitute.org/newsite/wp-content/uploads/2007/12/BN-0704-South-Africa-Brazil.pdf>, 11. 3. 2015), s. 1–2.

Alves, Ana Cristina (nedatováno). *Brazil in Africa: Achievements and Challenges. The London School of Economics and Political Science*

(<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR016/SR-016-Alves.pdf>, 14. 2. 2015), s. 37–44.

Arkhangelskaya, Alexandra A. (2012). *IBSA - past? BRICS - future? Fifth BRICS Summit* (<http://www.brics5.co.za/assets/AAA2.pdf>, 1. 2. 2015), s. 1–8.

Armijo, Leslie Elliott – Roberts, Cynthia (2014). *The Emerging Powers and Global Governance: Why the BRICS Matter. Leslie Elliott Armijo*

(<http://www.leslieelliottarmijo.org/wp-content/uploads/2011/02/ArmRobts-13-July-20-BRICS.pdf>, 10. 2. 2015), s. 1–27.

ATOM INFO (2013). *Jihoafriická republika: Může se stát jadernou velmocí?* 20. 12. 2013 (<http://atominfo.cz/2013/12/jihoafricka-republika-muze-se-stat-jadernou-velmoci-cast-1/>, 10. 3. 2015).

Berger, Virginie (2013). *The next billion internet users? Future internet growth in emerging markets. DBTH Agency.* 19. 11. 2013 (<http://dbth.fr/en/2013/11/the-next-billion-internet-users-future-internet-growth-in-emerging-markets/>, 13. 2. 2015).

Blížková, Marta (2013). *Závěry summitu G20 v Petrohradě. Svaz průmyslu a dopravy ČR.* 12. 9. 2013 (<http://www.spcr.cz/biac/zavery-summitu-g20-v-petrohrade>, 13. 2. 2015).

BRICS (2011). *Third Summit* (<http://www.brics5.co.za/about-brics/summit-declaration/third-summit/>, 9. 2. 2015).

- BRICS (2013) *Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan* (<http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/>, 8. 2. 2015).
- BRICS 6th Academic Forum (2014). *The Forum* (<http://www.ipea.gov.br/forumbrics/en/the-forum.html>, 13. 2. 2015).
- Carey, Richard – Xiaoyun, Li (2014). The BRICS and the International Development System: Challenge and Convergence? *Department for International Development* (<http://r4d.dfid.gov.uk/pdf/outputs/RisingPowers/ER58.pdf>, 11. 2. 2015), s. 1–21.
- Canonge, James – Cattaert, Griet (2014). South-South Cooperation. *International Labour Organization*. 26. 9. 2014 (<http://www.social-protection.org/gimi/gess/ShowTheme.action;jsessionid=0e133c3e395bc4bdd02fb20a7b46a81f3e5540773469085c2c9366abe5622349.e3aTbhULbNmSe34MchaRahaKbNz0?th.themeId=3205>, 7. 2. 2015).
- CBGA (2014). *BRICS: Prospects and Challenges* (http://www.cbgaindia.org/files/policy_briefs/BRICS%20-%20Prospects%20and%20Challenges.pdf, 8. 2. 2015), s. 1–4.
- CNI (2008). *IBSA. Trade Flows and Agenda for Transport Services* (http://www.cni.org.br/portal/data/files/00/8A9015D01CDDF60D011CDE0033D45AC3/Estudos_INGL%C3%8AS_Web.pdf, 25. 3. 2015), s. 1–70.
- Cooper, Andrew F. (2011). The Diplomatic Logic of South Africa's Entry Into BRICS. *World Politics Review*. 13. 5. 2011 (<http://www.worldpoliticsreview.com/articles/8505/the-diplomatic-logic-of-south-africas-entry-into-brics>, 1. 2. 2015).
- Council on Foreign Relations (2012). *BRICS Summit: Delhi Declaration* (<http://www.cfr.org/brazil/brics-summit-delhi-declaration/p27805>, 9. 2. 2015).
- ČTK (2015)a. G20: Růst můžeme podpořit měnovými a rozpočtovými nástroji. *E15*. 10. 2. 2015 (<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/g20-rust-muzeme-podporit-menovymi-a-rozpocetovymi-nastroji-1161576>, 13. 2. 2015).

ČTK (2015)b. Globální ekonomický růst by měl být pro G20 prioritou, vzkázali ministři USA a Británie. *E15*. 9. 2. 2015 (<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/globalni-ekonomicky-rust-by-mel-byt-pro-g20-prioritou-vzkazali-ministri-usa-a-britanie-1160969>, 13. 2. 2015).

De Arruda, Pedro Lara – Slingsby, Kate (2014). Digesting the Alphabet Soup: a Comparative Institutional History of IBSA and BRICS. *The International Policy Centre for Inclusive Growth* (<http://www.ipc-undp.org/pub/IPCPolicyResearchBrief43.pdf>, 12. 2. 2015).

Didier, Tatiana – Hevia, Constantino – Schukler, Sergio (2011). Emerging market resilience. *Vox EU*. 9. 8. 2011 (<http://www.voxeu.org/article/resilience-emerging-markets-during-global-crisis>, 13. 2. 2015).

Dube, Memory – Singh, Suresh Prasad (2013). BRICS and the World Order: A Beginner's Guide. *CUTS International* (http://cuts-international.org/BRICS-TERN/pdf/BRICS_and_the_World_Order-A_Beginners_Guide.pdf, 1. 2. 2015), s. 1–46.

Eichengreen, Barry (2014). Do the BRICS need their own development bank? *The Guardian*. 14. 8. 2014 (<http://www.theguardian.com/business/2014/aug/14/brics-development-bank-imf-world-bank-dollar>, 8. 2. 2015).

Flemes, Daniel (2008). Brazil's strategic options in a multiregional world order. *GIGA* (<http://libra.msra.cn/Publication/14327127/brazil-s-strategic-options-in-a-multiregional-world-order>, 14. 2. 2015), s. 1–26.

Gauteng Province (2013). *South Africa's position in BRICS* (<http://www.treasury.gpg.gov.za/Documents/South%20African%20position%20in%20BRICS.pdf>, 1. 2. 2015).

Government of India (2012). *History and Evolution of Non-Aligned Movement* (<http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?20349/History+and+Evolution+of+NonAligned+Movement>, 13. 2. 2015).

Government of India (2013). *IBSA [India, Brazil & South Africa]*. 24. 4. 2013

(<http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?21578/IBSA+India+Brazil+amp+South+Africa>, 14. 2. 2015).

Health Systems Trust (2000). *Brazil and South Africa Sign Health Declaration* (<http://www.healthlink.org.za/news/20001217>, 11. 3. 2015).

High Level United Nations Conference on South-South Cooperation (2009). *The UN General Assembly adopted on 21 December 2009 the Nairobi outcome document of the High-level United Nations Conference on South-South Cooperation* (<http://southsouthconference.org/wp-content/uploads/2010/01/GA-resolution-endorsed-Nairobi-Outcome-21-Dec-09.pdf>, 7. 2. 2015), s. 1–6.

Huntington, Samuel P. (1998). A Uni–multipolar World? *American Enterprise Institute* (<http://www.aei.org/publication/a-uni-multipolar-world/print/>, 10. 3. 2015).

IBSA (2006). *1st IBSA Summit Meeting. Joint Declaration* (http://www.ibsa-trilateral.org/images/stories/documents/declarations/1st_summit_declaration.pdf, 12. 2. 2015), s. 1–19.

IBSA (2007). *Tshwane Declaration* (http://www.ibsa-trilateral.org/images/stories/documents/declarations/2nd_IBSA_Summit_Declaration_-_Tshwane_2007.pdf, 12. 2. 2015), s. 1–8.

IBSA (2008). *New Delhi Declaration* (http://www.ibsa-trilateral.org/images/stories/documents/declarations/3rd_IBSA_Summit_Declaration_-_New_Delhi_2008.pdf, 12. 2. 2015), s. 1–12.

IBSA (2010). *Brasília Declaration* (<http://www.ibsa-trilateral.org/images/stories/documents/declarations/Final%20Summit%20Declaration%20-%204th%20IBSA%20Summit%202010.pdf>, 12. 2. 2015), s. 1–10.

IBSA (2011). *Tshwane Declaration* (http://www.ibsa-trilateral.org/images/stories/documents/declarations/FINAL_Tshwane_Declaration_18Oct_12h23.pdf, 12. 2. 2015), s. 1–24.

IISD (2014). *Sixth BRICS Summit* (<http://sd.iisd.org/events/sixth-brics-summit/>, 8.

2. 2015).

International Food Policy Research Institute (nedatováno). *Green Revolution. Curse or Blessing?* (<http://www.ifpri.org/sites/default/files/pubs/pubs/ib/ib11.pdf>, 6. 2. 2015, s. 1–4).

International Trade Centre (2010). *South Africa and Brazil: Furthering South-South trade* (<http://www.tradeforum.org/South-Africa-and-Brazil-Furthering-South-South-Trade/>, 26. 3. 2015).

INSouth (2015). *South-South Cooperation* (http://www.insouth.org/index.php?option=com_sobi2&sobi2Task=sobi2Details&sobi2Id=20&Itemid=68, 10. 3. 2015).

IRIB World Service (2012). *Objectives of Non-Aligned Movement* (<http://english.irib.ir/analysis/articles2/item/97440-objectives-of-non-aligned-movement>, 13. 2. 2015).

Jayman, Jayantha (2015). Towards Consensus after Bandung: Global Public Goods and Mitigating Uneven Development. *The International Studies Association* (<http://web.isanet.org/Web/Conferences/GSCIS%20Singapore%202015/Archive/54751639-326b-43ad-894a-14223c019cbf.pdf>, 11. 2. 2015), s. 1–20.

Kedar, Pavgi (2012). BRICS Not Ready for Joint Development Bank. *World Politics Review*. 10. 4. 2012 (<http://www.worldpoliticsreview.com/articles/11825/brics-not-ready-for-joint-development-bank>, 1. 2. 2015).

Khamatshin, Albert (nedatováno). South-South Cooperation Policy as a Tool for Agricultural Technical Change. *The Nordic Africa Institute* (<http://www.nai.uu.se/ecas-4/panels/121-140/panel-137/Albert-Khamatshin-full-paper.pdf>, 6. 2. 2015).

Kliman, Daniel M. (2013). BRICS Pose No Challenge to Global Order. *World Politics Review*. 25. 3. 2013 (<http://www.worldpoliticsreview.com/articles/12815/brics-pose-no-challenge-to-global-order>, 1. 2. 2015).

- Knoblauch, Doris – Knoke, Irene – Morazán, Pedro – Schäfer, Tobias (2012). The Role of BRIC in the Developing World. *Ecologic Institute* (http://www.ecologic.eu/sites/files/project/2013/knoblauch_12_lot5_24_brics.pdf, 10. 2. 2015), s. 1–43.
- Kramer, Andrew E. (2009). Emerging Economies Meet in Russia. *The New York Times*. 17. 6. 2009 (http://www.nytimes.com/2009/06/17/world/europe/17bric.html?_r=0, 9. 2. 2015).
- Laidi, Zaki (2011). Against the West? *SciencesPo* (http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr.ceri/files/n11_112011.pdf, 13. 2. 2015), s. 1–12.
- Levy, Philip I. (1999). Sanctions on South Africa: What Did They Do? *Yale University. Economic Growth Center* (http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp796.pdf, 11. 3. 2015), s. 1–13.
- Melchior, Arne (2012). BRICS and the economic decline of the old world, 1990–2030. *Norwegian Institute of International Affairs* (<http://www.nupi.no/content/download/330928/1137286/version/12/file/Project+Note-ONS+Project-Melchior.pdf>, 10. 2. 2015), s. 1–21.
- Mishkin, Frederic S. (1996). Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. *The National Bureau of Economic Research* (<http://www.nber.org/papers/w5600.pdf>, 13. 2. 2015), s. 1–49.
- Ministério das Relações Exteriores (2015). *Zone of Peace and Cooperation of the South Atlantic*. 2. 1. 2015 (http://www.itamaraty.gov.br/index.php?option=com_content&view=article&id=6369:zone-of-peace-and-cooperation-of-the-south-atlantic&catid=84:chamada-3&lang=en&Itemid=435, 10. 3. 2015).
- Muggah, Robert (2015). What Is Brazil Really Doing in Africa? *The World Post*. 6. 3. 2015 (http://www.huffingtonpost.com/robert-muggah/what-is-brazil-really-doi_b_6413568.html, 11. 3. 2015).
- Mutschler, Claudia (1997). Brazil - South Africa: Two of a kind? Policy challenges and opportunities. *South African Institute of International Affairs*

(<http://www.africaportal.org/dspace/articles/brazil-south-africa-two-kind-policy-challenges-and-opportunities>, 10. 3. 2015), s. 1–4.

Observatory of Economic Complexity (2012a). *Brazil*
(<http://atlas.media.mit.edu/profile/country/bra/>, 26. 3. 2015).

Observatory of Economic Complexity (2012b). *South Africa*
(<http://atlas.media.mit.edu/profile/country/zaf/>, 26. 3. 2015).

Patti, Carlo (2013). Brazil-South Africa Nuclear Relations. *Wilson Center*
(<http://www.wilsoncenter.org/publication/brazil-south-africa-nuclear-relations>,
10. 3. 2015).

Pinto, Alisha (2012). Why is South Africa a BRIC(S)? *Fair Observer*. 29. 3. 2012
(<http://www.fairobserver.com/region/africa/why-south-africa-brics/>, 1. 2. 2015).

Polachek, Solomon W. – Sevastianova, Daria (2010). Does Conflict Disrupt
Growth? Evidence of the Relationship between Political Instability and National
Economic Performance. *Institute for the Study of Labor*
(<http://ftp.iza.org/dp4762.pdf>, 10. 2. 2015).

Prange, Astrid (2014). BRICS launch new bank and monetary fund. *DW*. 16. 7.
2014 (<http://www.dw.de/brics-launch-new-bank-and-monetary-fund/a-17789608>,
8. 2. 2015).

Rotberg, Robert I. (2003). Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes
and Indicators. *The Brookings Institution*
(http://www.brookings.edu/press/books/chapter_1/statefailureandstateweaknessinatio
[meofterror.pdf](http://www.brookings.edu/press/books/chapter_1/statefailureandstateweaknessinatio), 15. 2. 2015).

Rühle, Hans (2010). Nuclear Proliferation in Latin America: Is Brazil Developing
the Bomb? *Spiegel*. 7. 5. 2010 (<http://www.spiegel.de/international/world/nuclear-proliferation-in-latin-america-is-brazil-developing-the-bomb-a-693336.html>, 10. 3.
2015).

Sandefur, Krystina (2012). Brazil's Success in Combating HIV/AIDS: A Model
for Developing Nations? *Vista Global*. 31. 1. 2012

(<https://krystinaglobal.wordpress.com/2012/01/31/brazils-success-in-combating-hiv-aids-a-model-for-developing-nations/>, 11. 3. 2015).

Saran, Samir – Sharan, Vivan (2012). BRICS, Steel, Mortar... and Money – Analysis of the 4th BRICS Summit in New Delhi. *Observer Research Foundation*. 4. 4. 2012

(<http://www.orfonline.org/cms/sites/orfonline/modules/analysis/AnalysisDetail.html?cmaid=35445&mmacmaid=35446>, 9. 2. 2015).

Seibert, Gerhard (nedatováno). Brazil in Africa: Ambitions and Achievements of an Emerging Regional Power in the Political and Economic Sector. *The Nordic Africa Institute* (<http://www.nai.uu.se/ecas-4/panels/1-20/panel-8/Gerhard-Seibert-Full-paper.pdf>, 11. 3. 2015), s. 1–16.

Sharma, Rajeev (2011). BRIC vs IBSA = China vs India? *The Diplomat*. 2. 3. 2011 (<http://thediplomat.com/2011/03/bric-vs-ibsa-china-vs-india/>, 30. 1. 2015).

Shimazu, Naoko (2011). ‘Diplomacy as Theatre’: Recasting the Bandung Conference of 1955 as Cultural History. *University of London* (<http://eprints.bbk.ac.uk/4914/2/4914.pdf>, 11. 2. 2015), s. 1–19.

Schiavenza, Matt (2014). How the BRICS New Development Bank Serves China's Interest. *International Business Times*. 18. 7. 2014 (<http://www.ibtimes.com/how-brics-new-development-bank-serves-chinas-interest-1631664>, 8. 2. 2015).

Spies, Yolanda Kemp (2010). South Africa's Multilateral Challenges in a Polypolar World. *University of Pretoria* (http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/19012/Spies_South%282010%29.pdf?sequence=1, 14. 2. 2015), s. 1–19.

Stuenkel, Oliver (2012a). Keep BRICS and IBSA Separate. *The Diplomat*. 13. 8. 2012 (<http://thediplomat.com/2012/08/keep-the-brics-and-ibsa-seperate/>, 30. 1. 2015).

Stuenkel, Oliver (2012b). Why IBSA and BRICS should not merge. *Post-Western World*. 12. 7. 2012 (<http://www.postwesternworld.com/2012/07/12/why-ibsa-and-brics-should-not-merge/>, 30. 1. 2015).

- Stuenkel, Oliver (2013a). BRICS Development Bank: Patience required. *Post-Western World*. 12. 5. 2013 (<http://www.postwesternworld.com/2013/05/12/brics-development-bank-patience-required/>, 8. 2. 2015).
- Stuenkel, Oliver (2013b). What can the BRICS Academic Forum achieve? *Post-Western World*. 10. 6. 2013 (<http://www.postwesternworld.com/2013/06/10/what-can-the-brics-academic-forum-achieve/>, 13. 2. 2015).
- Stuenkel, Oliver (2014a). BRICS: Greatest challenges lie ahead. *Post-Western World*. 20. 7. 2013 (<http://www.postwesternworld.com/2014/07/20/greatest-challenges-ahead/>, 8. 2. 2015).
- Stuenkel, Oliver (2014b). Looking back: The 2nd BRIC Summit in Brasília in 2010. *Post-Western World*. 20. 7. 2013 (<http://www.postwesternworld.com/2014/06/15/looking-summit-brasilia/>, 9. 2. 2015).
- TASS (2015). Russia to take over presidency in BRICS Business Council on April 1. *Russia & India Report*. 11. 2. 2015 (http://in.rbth.com/news/2015/02/11/russia_to_take_over_presidency_in_brics_business_council_on_april_1_41295.html, 13. 2. 2015).
- The Economist (2014). *Top growers* (<http://www.economist.com/news/21589184-top-growers>, 13. 2. 2015).
- United Nations Office for South-South Cooperation (2014). *Strategic Framework of the United Nations Office for South-South Cooperation, 2014-2017* (<http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/Key%20Policy%20Documents/N1362177.pdf>, 6. 2. 2015), s. 1–15.
- United Nations Office for South-South Cooperation (1994). *The Buenos Aires Plan of Action* (<http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/Key%20Policy%20Documents/BAPA.pdf>, 6. 2. 2015), s. 1–34.
- United Nations (2009). *South-South and Triangular Cooperation: Improving Information and Data* (<http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/analytical%20study%20%28ssc%29%20-%20november%202009.pdf>, 11. 2. 2015), s. 1–41.

Varadarajan, Siddharth (2010). BRIC declares 2010 deadline for World Bank, IMF reform. *The Hindu*. 11. 7. 2010

(<http://www.thehindu.com/opinion/columns/siddharth-varadarajan/bric-declares-2010-deadline-for-world-bank-imf-reform/article398865.ece>, 9. 2. 2015).

Vazquez, Karin Costa (2014). What Future for South-South Cooperation? *IDC Istanbul* (<http://www.idc-istanbul2014.org/notes/istanbul-19-20-june-2014-background-paper-what-future-for-south-south-cooperation-final-draft.pdf>, 7. 2. 2015), s. 1–29.

Voice of America (2015). *S. Africa Takes Helm of UN's Group of 77 Developing Nations* (<http://www.voanews.com/content/south-africa-takes-helm-of-uns-group-of-developing-nations/2591651.html>, 13. 2. 2015).

VI BRICS Summit (2014). *Sixth BRICS Summit – Fortaleza Declaration* (<http://brics6.itamaraty.gov.br/media2/press-releases/214-sixth-brics-summit-fortaleza-declaration>, 8. 2. 2015).

Wanjiru, Rose (2010). Is the South-South Cooperation Achieving its Intended Outcomes? Critical Analysis of the South-South Cooperation Based on the Finding of the UNDP Study (2009). *Impact Alliance*. 22. 3. 2010
(http://www.impactalliance.org/ev_es.php?ID=49574_201&ID2=DO_PRINTPAGE, 25. 1. 2015).

White, Lyal (nedatováno). IBSA: A State of the Art. *International Policy Centre for Inclusive Growth* (<http://www.ipc-undp.org/conference/ibsa/papers/ibsa3.pdf>, 2. 2. 2015).

WNN (2014). *Nuclear Power in Brazil* (<http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-A-F/Brazil/>, 10. 3. 2015).

WNN (2015). *Nuclear Power in South Africa* (<http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-O-S/South-Africa/>, 10. 3. 2015).

World Bank (2012). *Bridging the Atlantic: The History of Brazil-Africa Relations* (<http://siteresources.worldbank.org/AFRICAEXT/Resources/africa-brazil-bridging-chapter2.pdf>, 31. 1. 2015), s. 25–31.

Xalma, Cristina (2011). Report on South-South Cooperation in Ibero-America 2011. *Secretaría General Iberoamericana* (<http://segib.org/news/files/2011/11/Coop-South-South-2011.pdf>, 5. 2. 2015), s. 1–166.

Literatura

- Alden, Chris – Vieira, Marco Antonio (2005). The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and Trilateralism. *Third World Quarterly* 26 (7), s. 1077–1095.
- Alden, Chris – Vieira, Marco Antonio (2011). India, Brazil, and South Africa (IBSA): South-South Cooperation and the Paradox of Regional Leadership. *Global Governance* 17 (4), s. 507–528.
- Besada, Hany – Tok, Evren – Winters, Kristen (2013). South Africa in the BRICS. Opportunities, Challenges and Prospects. *Africa Insight* 42 (4), s. 1–15.
- Bilal, San (2012). *The Rise of South-South relations: Development partnerships reconsidered* (Maastricht: European Centre for Development Policy Management).
- Blumenfeld, Jesmond (1996). South Africa and Brazil in the Process of Globalization. In: Guimaraes, S. Pinheiro ed., *South Africa and Brazil: risk and opportunities in the turmoil of globalisation* (Rio de Janeiro: International Relations Research Institute), s. 349–374.
- Buzan, Barry (1995). Další zkoumání problému analytických rovin v mezinárodních vztazích. In: Booth, Ken – Smith, Steve, *Současné teorie mezinárodních vztahů* (Brno: Barrister & Principal), s. 105–125.
- Carlsson, Jerker (1982). The Emergence of South-South Relations in a Changing World Economy. In: Carlsson, Jerker, *South-South Relations in a Changing World Order* (Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies), s. 10–54.
- De Lima, Maria Regina Soares – Hirst, Monica (2006). Brazil as an Intermediate State and Regional Power: Action, Choice and Responsibilities. *International Affairs* 82 (1), s. 21–40.
- De Sá e Silva, Michelle Morais (2010). How Did We Get Here? The Pathways of South-South Cooperation. In: Andrade, Melissa – Roy, Rathin, *South-South Cooperation: The Same Old Game or a New Paradigm?* (Brasilia: International Policy Centre for Inclusive Growth), s. 3–4.

- Duman, Alper – Heise, Arne (2010). Growth Engines of the South? South Africa, Brazil, and South Africa in Comparison. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies* 3 (2), s. 1–37.
- Easterly, William (2007). *Břímě bílého muže. Proč pomoc Západu třetímu světu selhává* (Praha: Academia).
- Flemes, Daniel (2010). IBSA: South-South Cooperation or Trilateral Diplomacy in World Affairs? In: Andrade, Melissa – Roy, Rathin, *South-South Cooperation: The Same Old Game or a New Paradigm?* (Brasilia: International Policy Centre for Inclusive Growth), s. 15–17.
- Gauri, Varun – Lieberman, Evan S. (2006). Boundary Institutions and HIV/AIDS Policy in Brazil and South Africa. *Studies in Comparative International Development* 41 (3), s. 47–73.
- Geldart, Carol – Lyon, Peter (1980). The Group of 77: A Perspective View. *International Affairs* 57 (1), s. 79–101.
- Haas, Michael (1970). International Subsystems: Stability and Polarity. *The American Political Science Review* 64 (1), s. 98–123.
- Jones, Jim (1996). Brazil and South Africa in a Globalising World. In: Guimaraes, S. Pinheiro ed., *South Africa and Brazil: risk and opportunities in the turmoil of globalisation* (Rio de Janeiro: International Relations Research Institute), s. 375–392.
- Jordaan, Eduard (2003). The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon* 30 (2), s. 165–181.
- Leal-Arcas, Rafael (2008). How Will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges. *Vienna Online Journal of International Constitutional Law* 2 (4), s. 235–271.
- Mawdsley, Emma (2014). Human Rights and South-South Development Cooperation: Reflections on the “Rising Powers” as International Development

- Actors. *Human Rights Quarterly* 36 (3), s. 630–652.
- Nathan, Laurie (2005). Consistency and Inconsistencies in South African Foreign Policy. *International Affairs* 81 (2), s. 361–372.
- Rosenbaum, Jon H. – Tyler, William G. (1975). South-South relations: the economic and political content of interactions among developing countries. *International Organization* 29 (1), s. 243–274.
- Saraiva, José Flávio Sombra (1996). Brazil and South Africa: a Comparative Analysis of the Foreign Policies of South Africa and Brazil. In: Guimaraes, S. Pinheiro ed., *South Africa and Brazil: risk and opportunities in the turmoil of globalisation* (Rio de Janeiro: International Relations Research Institute), s. 49–74.
- Sekine, Eiichi (2011). The Impact of the Third BRICS Summit. *Nomura Journal of Capital Markets* 3 (1), s. 1–6.
- Sotero, Paulo (2009). Introduction. In: *Emerging Powers: India, Brazil and South Africa (IBSS) and the Future of South-South Cooperation* (Washington D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars), s. 1–4.
- Sotero, Paulo (2010). Brazil's Rising Ambition in a Shifting Global Balance of Power. *Politics* 30 (1), s. 71–81.
- Sørensen, Georg (2005). *Stát a mezinárodní vztahy* (Praha: Portál).
- Soule-Kohndou, Folashadé (2013). *The India-Brazil-South Africa Forum. A Decade On: Mismatched Partners or the Rise of the South?* (Oxford: University of Oxford).
- Stuenkel, Oliver (2013b). South Africa's BRICS membership: A win-win situation? *African Journal of Political Science and International Relations* 7 (7), s. 310–319.
- Stuenkel, Oliver (2013c). The Financial Crisis, Contested Legitimacy, and the Genesis of Intra-BRICS Cooperation. *Global Governance* 19, s. 611–630.
- Stuenkel, Oliver (2014b). Emerging Powers and Status: The Case of the First Brics Summit. *Asian Perspective* 38 (1), s. 1–13.

Tauber, Arnošt (1966). K pojmu „rozvojové země“. *Mezinárodní vztahy* 1 (4), s. 49–54.

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Woolfrey, Sean (2013). *A closer look at India-Brazil-South Africa (IBSA) trade* (Stellenbosch: TRALAC).